

Politieke

praatjes

***Een analyse naar vraag en antwoord
in televisie-interviews met Nederlandse fractievoorzitters***

**Master Thesis opleiding Media & Journalistiek Faculteit der
Historische- en Kunstwetenschappen
Erasmus Universiteit Rotterdam
Augustus 2007**

Naam: Nicole Carlier

Studentnummer: 299293

E-mail: ncarlier@hotmail.com

Begeleider: Drs. A. L. Peeters

Tweede lezer: Dr. C. Vos

VOORWOORD

Dat mijn scriptie zowel over media & journalistiek als over taal zou gaan, lag direct vanaf het begin vast. Letters en woorden hadden al een magische aantrekkingskracht op mij nog voor ik überhaupt kon schrijven. Nog altijd zie ik taal als een kunst, de kunst om met woorden precies datgene te zeggen wat de bedoeling is. Zonder dat er één woord teveel of verkeerd staat. Ik bewonder mensen die dit goed kunnen, zoals schrijvers, dichters en veel journalisten.

Ook politici gebruiken taal als een instrument in de uitoefening van hun beroep. Het zijn veelal zeer bekwame praters die erin getraind zijn hun standpunten zo helder mogelijk te verkondigen. Zet hen samen aan tafel met die ander die van taal zijn beroep maakt, de journalist, en er ontstaat een communicatief schouwspel.

Zoiets heeft bijna direct mijn aandacht, zodat onderzoek naar dit genre een logisch gevolg leek. Onderzoek naar politieke praatjes.

Ik wil mijn familie, vrienden, begeleider Allerd Peeters en tweede lezer Chris Vos hartelijk bedanken voor hun bijdrage aan deze analyse naar het verbale kat- en muisspel tussen interviewers en politici.

'Was het leuk om te doen, die scriptie?', vroeg iemand een paar dagen terug.

Ik had er een typisch wat in dit onderzoek 'tussenliggend antwoord' heet op:

'Soms even niet, soms heel erg. Leerzaam was het altijd'.

Veel leesplezier.

Nicole Carlier

Augustus 2007,

Rotterdam

Voorwoord

Inhoudsopgave

1	Inleiding.....	6
1.1	Inleiding.....	6
1.2	Onderzoeksgebied en vraagstelling.....	7
1.3	Afbakening.....	10
1.4	Leeswijzer.....	13
2	Informatieve televisie en de maatschappij.....	15
2.1	Inleiding.....	15
2.2	Televisie en interviews als nieuwsmakers.....	16
2.3	Ontwikkeling van de ‘duidingsmachine’.....	18
2.4	Nederlandse Publieke Omroep.....	20
	2.4.1 Geanalyseerde programma’s.....	21
3	Informatieve televisie en politici.....	23
3.1	Inleiding.....	23
3.2	Politici in televisie-interviews.....	23
3.3	Internationaal onderzoek naar politici in televisie-interviews.....	26
4	Theorie en methoden internationaal onderzoek.....	29
4.1	Inleiding.....	29
4.2	Dubbelzinnigheid theorie.....	29
4.3	Methoden uit internationaal onderzoek.....	31
5	Onderzoeksmethode en verantwoording.....	39
5.1	Inleiding.....	39
5.2	Materiaal.....	40
5.3	Procedure.....	42

5.4	Codeboek.....	43
5.4.1	Vragen.....	46
5.4.2	Reacties.....	47
5.4.3	Verdere items codeboek.....	48
6	Resultaten analyse.....	50
6.1	Inleiding.....	50
6.2	Vragen en interviewers.....	50
6.2.1	<i>Gecombineerde vragen en specifiek verlangen.....</i>	<i>55</i>
6.3	Reacties en fractievoorzitters.....	56
6.3.1	Reacties.....	56
6.3.2	Onderbreking reacties.....	64
6.3.3	Ontvangen vragen.....	65
6.4	Aanvullingen en herhalingen	67
6.4.1	Aanvullingen en herhalingen.....	68
6.4.2	Reacties op aanvullende en herhaalde vragen.....	71
6.5	Verwijzingen tussen eenheden.....	73
6.6	Vergelijking tussen codeurs.....	76
6.7	Overeenkomst en verschil internationaal onderzoek.....	77
6.8	Conclusie.....	78
7	Conclusie.....	81
7.1	Inleiding.....	81
7.2	Onderzoek.....	81
7.3	Beantwoording centrale vraag.....	81
7.4	Vervolg onderzoek.....	83
	Bijlagen.....	84
1	Codeboek.....	85
2	Codeerblad.....	99
3	Databank gecodeerde programma's.....	100
	Literatuur.....	101

1

INLEIDING

1.1 Inleiding

In het Britse satirische televisieprogramma *Yes, Minister* dat in de jaren tachtig in Engeland werd uitgezonden, komt het volgende fragment tussen minister Jim Hacker (gespeeld door Paul Eddington) en een interviewer voor:

I. *Now Minister - are you laying the foundations of the police state?*

JH. *You know - I'm glad you asked me about that question.*

I. *Well Minister - could we have the answer?*

JH. *Well yes of course – I'm just about to give it to you – if I may- uh –yes- as I said I'm glad you asked me that question because [pause] it's a question [pause] a lot of people are asking – because a lot of people want to know the answer to it – and let's be quite clear about this – without beating about the bush – the plain fact of the matter is - that it's a very important question indeed – and people have a right to know.*

I. *Minister – we haven't yet had the answer.*

JH. *I'm sorry – what was the question?*

(Harris, 1991: 77)

Dit voorbeeld uit de Britse comedyserie schetst op humoristische wijze een wijdverbreid, niet al te positief beeld dat veel mensen van politici hebben: ze ontwijken vragen, geven geen concrete antwoorden en weten die antwoorden bovendien naar eigen voordeel te verdraaien (Harris, 1991: 77).

Aan de andere kant hebben ook de journalisten die de interviews met politici afnemen de reputatie drammerig en gehaaid te zijn.

Een beroemd voorbeeld daarvan is het interview dat de Britse journalist en presentator Jeremy Paxman van het BBC2 programma *Newsnight* in mei 1997 met Michael Howard hield. Paxman vroeg Howard, destijds net afgetreden als Brits minister van Binnenlandse Zaken, of hij had gedreigd het hoofd van de Britse penitentiaire inrichtingen af te zetten met de vraag '*Did you threaten to overrule him?*'. Paxman herhaalde deze vraag twaalf keer, zonder er een bevestigend of ontkennend antwoord op te krijgen (Clayman et al., 2002: 3). In het Verenigd Koninkrijk werd recentelijk een onderzoek uitgevoerd door psycholoog en hoogleraar Geoffrey Beattie van de

universiteit van Manchester. De resultaten daarvan werden in het voorjaar van 2007 gepubliceerd. Beattie observeerde alle televisie-interviews die de tien belangrijkste Britse parlementsleden over een periode van drie weken gaven (Yeoman, 2007). Hij categoriseerde de reacties als 'compleet', 'half' en 'non-antwoord'. Toenmalig minister van Binnenlandse Zaken John Reid bleek het meest met een non-antwoord te reageren, namelijk 44 procent van zijn antwoorden, gevolgd door de toenmalige minister-president Tony Blair met 42 procent.

Waarom is het de moeite waard deze televisie-interviews met politici te onderzoeken?

Het audiovisuele interview, en dan met name het televisie-interview, is tegenwoordig wereldwijd een van de meest gebruikte en ontwikkelde formats voor politieke communicatie (Ekström, 2001: 565). Clayman en Heritage (2002) stellen dat het nieuwsinterview op televisie door zijn opkomst zo'n belangrijk onderdeel van het hedendaagse publieke terrein is geworden, dat het alleen al om die reden sociaal wetenschappelijke aandacht verdient.

Journalisten die in dit gebied werkzaam zijn, bekleden belangrijke democratische functies: ze helderen vragen rond beleidskwesties op, stellen ambtenaren en andere officials aansprakelijk voor hun daden en geven richting aan het publieke debat. In televisie-interviews zoeken journalisten namens velen antwoorden op vragen die de samenleving bezighouden. Met andere woorden: in hun rol als waakhond van de democratie gebruiken journalisten het informatieve televisie-interview als wapen.

De stap naar de wens om zo'n belangrijk medium nader te willen onderzoeken is na deze constatering nog klein. Bezorgen deze interviews die informatie waarnaar journalisten op zoek zijn eigenlijk wel? Specifieker: geven politici, gezien hun reputatie om vragen heen te draaien, eigenlijk wel helder antwoord op de vragen die hen worden voorgelegd?

Dit zijn de vragen waarop deze master thesis op haar beurt een antwoord zoekt. Net als bij het onderzoek uitgevoerd door Beattie in het Verenigd Koninkrijk analyseert deze studie live interviews tussen journalisten en politici die zijn uitgezonden op televisie. Als de Nederlandse toevoeging aan Beattie's onderzoek richt zich studie zich daarbij op Nederlandse politici en dan specifiek de fractievoorzitters.

1.2 Onderzoeksgebied en vraagstelling

Nu het thema van dit onderzoek in grote lijnen is vastgesteld, kan door verder op het onderzoeksgebied van nieuwsinterviews in te zoomen de vraagstelling van deze thesis bepaald worden.

Wynford Hicks, auteur van *'Writing for Journalists'* en zelf journalist met jarenlange ervaring, stelt dat interviews afnemen de kernactiviteit is binnen de moderne journalistiek (Adams et al., 2001:1). Volgens hem is dat het door journalisten meest gebruikte instrument om materiaal te verzamelen. In de inleiding werden ook Clayman en Heritage (2002) al aangehaald, die stellen dat het nieuwsinterview op televisie tegenwoordig zo'n belangrijke rol in de samenleving speelt, dat het alleen al om die reden wetenschappelijk relevant is. De vraaggesprekken geven journalisten de kans om antwoorden te krijgen op kwesties die velen bezighouden. Interviews, of specifiek 'vragen', spelen simpelweg een grote rol in ieder democratisch systeem. Ze werden eerder al het instrument van journalisten genoemd om hun rol als waakhond van de maatschappij uit te kunnen oefenen.

Ook in politieke communicatie zijn vragen essentieel. Ze vormen niet alleen de basis van het parlementair debat, maar zijn tevens de hoofdrolspelers van het wekelijkse 'vragenuurtje' in de Tweede Kamer. Kamerleden kunnen de regering tijdens dat uur om mondelinge uitleg op vragen verzoeken.

Ondanks het maatschappelijk belang van interviews met politici, wordt regelmatig geroepen dat vraaggesprekken met hen niet de gewenste informatie opleveren omdat zij vragen zouden ontwijken (Harris, 1991: 77). Het zou met name door mediatraining en spindoctors komen dat het stukken lastiger geworden is om politici effectief te ondervragen.

Ook Clayman en Heritage (2002) geven aan dat het voor politici om succesvol te communiceren een onmisbare vereiste geworden is behendig met vragen van journalisten om te kunnen gaan. Het vermogen om lastige vragen te pareren is in het televisietijdperk een basisvaardigheid geworden voor publieke personen (Clayman et al., 2002: 2).

In politieke kringen zouden zelfs zo'n dertig manieren bekend zijn hoe een vraag te ontwijken valt zonder daadwerkelijk te weigeren die te beantwoorden.

Voorbeelden zijn de vraag negeren, hem erkennen zonder te antwoorden, de relevantie ervan betwifelen, de vraag aanvechten en een onvolledig antwoord geven (Adams et al. 2001: 106).

Ondanks de toegenomen interviewvaardigheden van politici wijzen Adams et al. erop dat politieke interviews nog altijd serieus moeten worden genomen. Juist omdat het een terrein betreft dat kan bijdragen aan het democratisch proces, dienen de interviews en de mate waarop politici beantwoording geven aan de vragen onderzocht, getoetst en gekeurd te worden.

Wetenschappelijk onderzoek naar de dosis informatie, ofwel het aantal beantwoorde vragen, die politieke interviews opleveren, fungeert zodoende in zekere zin zelf als waakhond van de maatschappij.

Aan de hand van deze wetenschap is besloten in deze studie onderzoek te doen naar de

televisie-interviews die de fractievoorzitters van Nederlandse politieke partijen in de maand voorafgaand aan de Tweede Kamerverkiezingen van 2006 gaven in de televisieprogramma's *Buitenhof*, *EénVandaag* (met daarbij inbegrepen interviews door *NOS Actueel* verzorgd) en *NOVA/Den Haag Vandaag*. Waarom voor deze programma's is gekozen wordt behandeld in paragraaf 3.

Het onderzoek hiernaar is onderverdeeld in een centrale vraag, waarop in het laatste concluderende hoofdstuk van deze thesis een antwoord gezocht wordt, en enkele deelvragen waarop de antwoorden voorafgaand aan de conclusie volgen.

De **centrale vraag** van deze master thesis luidt:

In hoeverre gaven de fractievoorzitters van Nederlandse politieke partijen heldere beantwoording aan vragen die hen werden gesteld tijdens interviews in de televisieprogramma's Buitenhof, EénVandaag en NOVA/Den Haag Vandaag, in de maand voorafgaand aan de Tweede Kamerverkiezingen van 2006?

Deze tamelijk algemene centrale vraag kan uiteraard worden opgesplitst in legio vragen die hieraan gerelateerd zijn. De belangrijkste daarvan zijn in deze thesis als deelvraag opgenomen. Voordat het onderzoek van start kon gaan, dienden er verscheidene keuzes en beslissingen te worden genomen. Interviews tussen journalisten, dat wil zeggen de presentator van het televisieprogramma, en politici kunnen op twee manieren bekeken worden: gezien vanuit de werkwijze en handelingen van de journalist en die van de politicus.

Zo zou het vanuit het oogpunt van de journalist gezien interessant zijn na te gaan welke interviewtechnieken die gebruikt, hoe vragen toegepast en veranderd worden om de gewenste informatie te verkrijgen en in hoeverre interviewers daadwerkelijk antwoord krijgen op hun vragen. Wanneer men het interview analyseert vanuit het gezichtspunt van de geïnterviewde politicus, kan het onderzoek zich richten op diens wijze van beantwoording en de strategieën die toegepast worden bepaalde informatie niet of juist wel te verschaffen. Ook een onderzoek naar de mate waarop politici erin slagen de standpunten van hun partij in interviews naar voren te laten komen kan waardevol zijn.

In deze studie is ervoor gekozen bij de analyse van de interviews zowel vanuit het gezichtspunt van de interviewer te kijken als uit dat van de geïnterviewde. Het is namelijk interessant een vergelijking te kunnen maken tussen een gegeven antwoord en de aard van de vraag waarop het een reactie was. Zo valt mogelijk te constateren of het ene type vraag in meer gevallen een bevredigend antwoord oplevert dan het andere. Verschaffen Ja/Nee-vragen (gesloten vragen)

bijvoorbeeld vaker de informatie waarom verzocht wordt dan open vragen? Lijkt het om een helder antwoord te verkrijgen verschil uit te maken of naar de politicus' mening, naar een bevestiging of ontkenning of naar informatie gevraagd wordt? En levert het herhalen van een vraag, omdat de gegeven reactie onbevredigend was, in veel gevallen dan wél de verzochte informatie op?

Zo komen we uit op de eerste twee **deelvragen** van deze thesis:

- 1. Is er verschil te constateren in de mate waarop vragen van het ene type in meer gevallen de verzochte informatie bezorgen dan andere typen en zo ja wat is dit verschil?*
- 2. Is er verschil te constateren in de mate waarop aanvullende en herhaalde vragen in meer gevallen de verzochte informatie bezorgen en zo ja wat is dit verschil?*

Dit onderzoek bestaat uit een kwantitatieve analyse van de interviews die de fractievoorzitters van alle Nederlandse politieke partijen in de televisieprogramma's *Buitenhof*, *EénVandaag* en *NOVA/Den Haag Vandaag*, in de maand voorafgaand aan de Tweede Kamerverkiezingen van 2006 gaven. Door middel van een voor dit onderzoek ontwikkeld codeboek wordt onder andere bijgehouden of politici de vragen beantwoordden, wat voor type vragen gesteld werden en hoe vaak vragen eventueel werden herhaald (zie Codeboek in Bijlage 1).

Op die manier kan uiteindelijk een voorzichtig antwoord geformuleerd worden op de centrale vraag van dit onderzoek en op de volgende twee **deelvragen**:

- 3. Is er verschil te constateren in de mate waarop de ene fractievoorzitter in meer gevallen de verzochte informatie bezorgt dan de ander en zo ja wat is dit verschil?*
- 4. Is er verschil te constateren in de mate waarop de ene interviewer in meer gevallen de verzochte informatie ontvangt dan de ander en zo ja wat is dit verschil?*

1.3 Afbakening

Aangezien deze studie een analyse betreft van interviews die ten tijde van de Tweede Kamerverkiezingen van november 2006 al op televisie zijn uitgezonden, wordt voor dit onderzoek gebruik gemaakt van digitale online-archieven waar de interviews zijn terug te vinden (zie Databank in Bijlage 3). De programma's *Buitenhof*, *EénVandaag* en *NOVA/Den Haag Vandaag* slaan de uitzendingen als filmpjes op in de archieven van hun eigen websites. Deze archieven bevatten het digitale materiaal van uitzendingen van jaren terug.

Filmpjes van alle uitzendingen die in de analyse van dit onderzoek zijn opgenomen zijn bovendien allemaal terug te vinden op de website *www.uitzendinggemist.nl*. Dit is een internetpagina waarop uitzendingen van televisieprogramma's van de Nederlandse Publieke Omroep digitaal zijn terug te zien.

De geselecteerde interviews worden gecodeerd aan de hand van de in het codeboek beschreven criteria. In hoofdstuk 5 wordt nader ingegaan op de onderzoeksopzet en de precieze uitvoering van de analyse.

De Tweede Kamerverkiezingen van 2006 vonden plaats op 22 november. Dit onderzoek analyseert de interviews die Nederlandse politici gaven in de maand voorafgaand aan de verkiezingen. Om die reden worden alle interviews geanalyseerd die fractievoorzitters van 21 oktober tot en met 21 november in een van drie televisieprogramma's gaven. Dit waren twintig interviews van in totaal 7 uur en 11 minuten. De databank in bijlage 3 bevat een opsomming van alle uitzendingen van de verschillende programma's die tot de analyse behoren.

In de weken voorafgaand aan de Tweede Kamerverkiezingen van 2006 verschenen met name de fractievoorzitters van de verschillende politieke partijen veelvuldig in de media. Opvallend was dat zij niet alleen in de traditionele, informatieve televisieprogramma's zoals *Buitenhof* en *NOVA* opdoken, maar ook in meer op amusement gerichte programma's. Zo verschenen in het programma *De Wereld Draait Door* van de VARA lijsttrekkers Femke Halsema, Jan Marijnissen, Alexander Pechtold, Mark Rutte, Wouter Bos, André Rouvoet en minister-president Jan Peter Balkenende. Laatstgenoemde fungeerde zelfs als co-presentator in het nieuws- en amusementprogramma *RTL Boulevard* (Van der Kaaij, 2006).

Hoewel de fractievoorzitters ook interviews gaven in deze wat minder op feitelijke informatie en nieuws gerichte programma's, is ervoor gekozen deze gesprekken niet in de analyse te betrekken. De analyse in deze studie beperkt zich tot de interviews die fractievoorzitters in nieuws- en actualiteitenprogramma's gaven. Deze programma's richten zich louter op de actualiteit en op het verstrekken van nieuws. Het interview tussen de journalist en de geïnterviewde staat daarbij centraal.

Hoewel de televisieprogramma's *Pauw & Witteman* van de VARA en *Het Elfde Uur* van de Evangelische Omroep ook als informatieve programma's gekarakteriseerd kunnen worden, is er bij deze studie voor gekozen evenmin deze niet te behandelen.

De belangrijkste reden waarom dit niet wordt gedaan is dat die programma's de vorm van talkshow aannemen. Hoewel de presentatoren van deze programma's eveneens interviews met politici afnemen, ook in de weken voor de Tweede Kamerverkiezingen, duren die vaak korter en

worden gesprekken regelmatig onderbroken door de interviewer, andere tafelgasten of bijvoorbeeld een filmpje.

Deze programma's nemen met andere woorden minder de vorm aan van een journalistiek interview waar dit onderzoek zich op richt: een interview waarbij de interviewer de leiding heeft en interviewee en geïnterviewde op een georganiseerde manier beurtelings praten. De interviews met politici in *Pauw & Witteman* en *Het Elfde Uur* worden doordoor dusdanig verknipt, dat het nagenoeg onmogelijk zou zijn ze te analyseren volgens de criteria van het in dit onderzoek toegepaste codeboek.

Ook actualiteitenrubriek *Netwerk* sprak voorafgaand aan de verkiezingen met fractievoorzitters tijdens de zogenaamde *Netwerk TV Tribunaal* uitzendingen.

Bij die uitzendingen was een publiek van kiezers aanwezig die nog twijfelden om op de partij van de aanwezige fractievoorzitter te stemmen. Het was de taak van de fractievoorzitter hen daarvan te overtuigen, door de standpunten van de partij aan de hand van stellingen en voorgelegde vragen nog eenmaal te verduidelijken. Het kijkerspaneel gaf door middel van een stemkastje aan hoe enthousiast zij over die uitlatingen waren (Netwerk, 2006).

Deze interviews in *Netwerk TV Tribunaal* zijn in dit onderzoek niet meegerekend. De belangrijkste reden daarvoor is dat de nadruk in de interviews niet zozeer op een interviewer ligt die informatie wil verkrijgen, maar op een fractievoorzitter die zijn partij zo voordelig mogelijk wil omschrijven. Ook speelde de aanwezigheid van het publiek een grote rol bij de gesprekken, een gegeven dat bij de interviews uit andere televisieprogramma's niet geldt. De interviews in het TV Tribunaal werden regelmatig onderbroken door vooraf gemonteerde filmpjes, gesprekken met het publiek of deskundigen die uitleg gaven over het tribunaal. De interviews tussen de presentatoren en de fractievoorzitters weken alles bij elkaar qua vorm te zeer af van de overige geanalyseerde interviews om ze gelijkwaardig te kunnen coderen.

Kortom, de analyse in dit onderzoek richt zich op één-op-één gesprekken tussen de interviewer en de politicus. Echter, onder andere in de uitzendingen van *Buitenhof* zijn behalve de presentator en de politicus meerdere tafelgasten aanwezig. In dit onderzoek geldt om die reden dat ook eventuele vragen die deze gasten aan de politici stellen, meetellen in de analyse. Ondanks dat *Buitenhof* zich een discussieprogramma noemt en het de tafelgasten vrij staat de politici ook vragen te stellen, geeft de presentator immers structuur aan de interviews waardoor die overzichtelijk en te analyseren blijven.

Daarnaast is het mogelijk dat de programma's niet door één maar twee journalisten gepresenteerd worden, zoals bij *NOVA/Den Haag Vandaag* regelmatig het geval is.

Voor de analyse maakt dit echter geen verschil, aangezien iedere vraag en het daarop gegeven antwoord per set worden bekeken (dit onderzoek omschrijft een dergelijke set als een eenheid). In hoofdstuk 5 wordt nader op eenheden ingegaan.

De één-op-één gesprekken waarop in dit onderzoek gelet wordt, dienen ongemonteerd te zijn, dat wil zeggen zonder dat er fragmenten uit het gesprek zijn weggeknipt.

Ook vinden ze plaats in een vaste studio. In de meeste gevallen betreft het live interviews, gesprekken die rechtstreeks op het moment van uitzending plaatshebben.

Meest essentieel in de bepaling of interviews meetellen in de analyse is echter niet zo zeer dat ze live zijn, maar dat het in zijn geheel uitgezonden gesprekken betreft.

Gemonteerde filmpjes die tijdens de uitzending worden getoond van een eerder opgenomen vraaggesprek dat een journalist met een politicus had, tellen om die reden niet mee in de analyse.

Ook is er regelmatig sprake van een overschakeling, dat wil zeggen dat er via een verbinding beelden worden getoond vanaf een andere plek.

Wanneer een journalist elders tijdens een dergelijke overschakeling een interview afneemt met een politicus, behoren ook die vragen niet tot de analyse.

Ten slotte is het een feit dat er meer interviews van het ene televisieprogramma in de analyse zijn opgenomen dan van het andere. Zo komen slechts vier interviews uit *Buitenhof* en evenveel uit *EénVandaag*, maar in *NOVA/Den Haag Vandaag* werden in die periode twaalf interviews met fractievoorzitters gehouden.

Voor de analyse is dit echter niet van belang, aangezien de programma's niet onderling met elkaar vergeleken worden. Dit zou uiteraard een scheef beeld geven.

De interviews van alle programma's samen vormen als een geheel het analysemateriaal, ongeacht in welk programma ze plaatsvonden.

1.4 Leeswijzer

Om te trachten een antwoord te vinden op de centrale vraag en de vier deelvragen, is deze thesis ingedeeld in zeven hoofdstukken.

In hoofdstuk 2 wordt de opkomst van informatieve televisie besproken en de rol die het in de maatschappij speelt. Daarnaast wordt kort ingegaan op de doeleinden van de Nederlandse Publieke Omroep, waaronder de televisieprogramma's vallen die in deze studie zijn geanalyseerd. Ook de drie televisieprogramma's zelf krijgen in dit hoofdstuk een korte introductie.

Vervolgens komt in hoofdstuk 3 de relatie tussen informatieve televisieprogramma's en politici aan de orde. Dit hoofdstuk dient om meer inzicht te krijgen in de belangen die politici hebben bij het geven van publieke interviews.

Bovendien bespreekt dit hoofdstuk kort verschillende internationale studies die eveneens onderzoek deden naar beantwoording van vragen in televisie-interviews door politici.

In hoofdstuk 4 worden de theorieën en methoden van de internationale wetenschappelijke studies die als raamwerk voor dit onderzoek dienden nader toegelicht. Het is met name deze literatuur waarop het codeboek van deze master thesis gebaseerd is.

Het vijfde hoofdstuk bespreekt de wijze waarop dit onderzoek is opgezet, geeft uitleg over het geanalyseerde materiaal en gaat kort in op de uitvoering van het onderzoek.

Hoofdstuk 6 vormt wellicht het belangrijkste voor de studie, aangezien hierin de resultaten van de analyse uiteen zijn gezet. Dit hoofdstuk beschrijft zowel van alle fractievoorzitters samen als van ieder afzonderlijk nauwkeurig de wijze van antwoorden aan de hand van de kwantitatieve gegevens uit de analyse. Ook wordt getracht in dit deel van de scriptie een antwoord te geven op de vier deelvragen.

Het laatste en zevende hoofdstuk bevat de conclusie van deze thesis. Het vat het onderzoek samen en zoekt een antwoord op de centrale vraag.

In de bijlagen is het codeboek opgenomen dat werd gebruikt om de interviews te analyseren: de methode waarop het onderzoek gebaseerd is.

Daarnaast is in de appendices een databank van alle geanalyseerde televisie-interviews te vinden.

Na de bijlagen volgt een opsomming van de voor deze studie gebruikte literatuur.

2

INFORMATIEVE TELEVISIE EN DE MAATSCHAPPIJ

2.1 Inleiding

Het is niet overdreven te stellen dat de komst van het medium televisie onze maatschappij totaal veranderde. Dit hoofdstuk wil in beeld brengen welke rol de televisie, en dan specifiek de informatieve programma's, speelt in de samenleving.

De televisie zorgde voor een fundamentele ontwikkeling in de wijze van nieuwsverschaffing. Het visuele karakter van het medium had gevolgen voor de onderwerpen. Vooral in de beginperiode gold bijvoorbeeld de regel: zonder beeldmateriaal geen onderwerp (Prenger, 1997: 33).

Nederlandse zenders zijn steeds meer informatieve televisieprogramma's, dat wil zeggen nieuws en actualiteiten, gaan bieden. Volgens Prenger was het in 1989 nog zeseneenhalf uur per dag, in 1994 was het al tot twaalf uur per dag toegenomen. Daar is het aanbod van de commerciële zenders nog niet eens bij opgeteld.

Over wát informatieve televisie precies is verschillen de meningen echter enigszins. Volgens internationale richtlijnen van de Stichting Kijk Onderzoek, die alle uitzendingen registreert, worden ook programma's met een sterk amuserend karakter als informatief gerekend. Prenger (1997: 33) categoriseert informatieve televisie in de volgende categorieën:

- *Zwaar*: programma's over kunst en godsdienst, discussieprogramma's en documentaires,
- *Nieuws*: de dagelijkse nieuwsvoorziening van de verschillende nieuwsprogramma's,
- *Actualiteiten*: rubrieken die de achtergronden van het nieuws belichten door middel van reportages en studio gesprekken,
- *Licht*: talkshows, thematische praatprogramma's, sportprogramma's en servicerubrieken die informatie geven over vrijetijdsbesteding, waren enzovoort.

De definitie van informatieve televisie die Mats Ekström (2000: 470), hoogleraar aan de faculteit menswetenschappen van de universiteit van Örebro, toepast is dat het de intentie moet hebben kennis over betekenisvolle en interessante zaken te vergroten. Volgens hem hoort informatie te doceren en de algemene kennis te ontwikkelen, ongeacht of dit in de vorm van nieuws, verslaglegging van gebeurtenissen, documentaires of debat gebeurt. Hij beschouwt informatieve televisie als waardevol zo lang het publiek er relevante kennis aan overhoudt die zij kunnen gebruiken om hun plaats in de wereld te bepalen.

Volgens een theorie van Ekström bekijken mensen televisieprogramma's om verschillende redenen. Ze doen het omdat het programma hen duiding over verschillende situaties en rollen

geeft, zoals over hun beroep, hun rol als consument of als maatschappelijk of politiek betrokken burger. In andere gevallen kijken mensen uit pure nieuwsgierigheid of omdat ze graag op de hoogte zijn van wat speelt in de wereld. Ekström wijst bovendien op nog een belangrijke taak van informatieve televisie: ze vertellen de kijker dat er, relatief gezien, niets van betekenis in diens leven is gebeurd. Dit creëert een gevoel van veiligheid (Ekström, 2000: 471).

2.2 Televisie en interviews als nieuwsmakers

Welke reden mensen ook hebben om televisie te kijken, het medium voorziet hen in de informatie en kennis die nodig zijn om een actief sociaal en politiek leven te leiden.

Dat geldt uiteraard niet alleen voor het medium televisie, maar voor alle media. Volgens Croteau en Hoynes (2006) zijn de media de voornaamste informatieverschaffers, zowel over actuele gebeurtenissen als over langlopende zaken. De deugdelijkheid van bijvoorbeeld politiek debat is volgens hen in grote mate afhankelijk van de kwaliteit van informatie die de media rondsturen. Ongeacht of het oorlogsnieuws of een politiek televisie-interview betreft, voor alle informatie is de maatschappij afhankelijk van media om er kennis over op te doen. In de jaren zeventig vatte een Nederlandse minister van cultuur deze functie van de media eens als volgt samen:

‘De massamedia vormen op grond van hun informatieve, commentariërende en kritiserende functies en als middelen voor cultuurvorming niet alleen een construerend deel van de democratie, zij zijn het hart van de openbaarheid zonder welke onze maatschappij niet volgens de geldende regels en doelstellingen kan functioneren’ (Bardoel et al., 2003: 42).

Ook socioloog Pierre Bourdieu schrijft de media en dan vooral de televisie zeer veel invloed in de maatschappij toe. Hij omschrijft televisie als een instrument dat theoretisch gezien de mogelijkheid heeft iedereen te bereiken. Volgens Bourdieu zijn zeer veel mensen voor hun informatievoorziening tegenwoordig volledig op de televisie aangewezen aangezien zij geen kranten lezen (1998: 17). De effecten van televisie zijn door het grote bereik ongekend, Bourdieu stelt zelfs dat in Frankrijk het journaal van acht uur bijna meer mensen bereikt dan alle nationale ochtend- en avondbladen bij elkaar. De televisie legt daardoor feitelijk een soort monopolie op de gedachtevorming van een groot deel van de bevolking (Bourdieu, 1998: 53). Informatieoverdracht op televisie vindt regelmatig plaats door middel van nieuwsinterviews. Het nieuwsinterview op zich, het onderwerp waarop deze studie zich richt, kan feitelijk als losstaand medium gezien worden. Het neemt een belangrijke plaats in de wereld van de journalistiek en politieke communicatie in.

Interviews waren altijd al een basiselement van de journalistiek, sommigen beschouwen het zelfs als hét journalistieke element (Clayman et al., 2002:1). Ze werden afgenomen om informatie te verkrijgen: ruw materiaal dat later tot afgeronde nieuwsberichten verwerkt werd.

Nieuw is echter dat nieuwsinterviews hoe langer hoe meer als kant-en-klaar nieuwsproduct worden gebruikt (ibid.). Ongeacht of het een live of vooraf opgenomen interview betreft, in een studio of via satellietverbinding plaatsvindt, een klein onderdeel of de basis van een nieuwsuitzending vormt; nieuwsinterviews zijn tegenwoordig een gangbare vorm om het nieuws aan de man te brengen. Een aanzienlijk deel van de nieuwsinhoud bestaat tegenwoordig uit vraaggesprekken waarbij een journalist vragen stelt aan politici, experts of anderen die “actueel” zijn (ibid.).

Clayman en Heritage (2002) stellen dat verschillende factoren hebben bijgedragen aan deze groeiende aandacht voor het nieuwsinterview. Technologische innovatie is hier één onderdeel van. De komst van de kabel deed het aantal televisiezenders en nieuwsprogramma's enorm toenemen. Tegelijkertijd maken satellietverbindingen en elektronische nieuwsvergaring live interacties tussen nieuwsmakers vrijwel overal ter wereld mogelijk.

Deze veranderingen hebben de mogelijkheden voor het ontwikkelen van andere nieuwsformats vergroot. Toenemende concurrentie onder programmamakers zorgde er bovendien voor dat deze nieuwe kansen ten volle benut werden (ibid.). Televisiezenders ondervinden meer en meer concurrentie van onder andere kabeltelevisie, digitale videorecorders en het internet. Dit heeft uiteraard gevolgen voor het marktaandeel en de inkomsten van programmamakers.

Nieuwsprogramma's lijken door al deze wijzigingen een nieuwe weg te zijn ingeslagen.

Producenten maken zich meer zorgen om de productiekosten en kijkcijfers, waardoor zij open staan voor het experimenteren met nieuwe formats voor politieke- en nieuwsprogramma's (ibid.).

Het nieuwsinterview is op die manier een belangrijk onderdeel van de journalistiek geworden.

Ondanks dat nieuwsinterviews een vorm van sociale interactie zijn, verschillen ze wezenlijk van gangbare menselijke communicatie (Ekström, 2001: 565). De interviewer en de geïnterviewde spelen een bepaalde rol en gedragen zich volgens ongeschreven wetten die zij beiden verondersteld worden te kennen.

Clayman (aangehaald door Ekström, ibid.) noemt televisie-interviews ‘geinstitutionaliseerde gesprekken’ en schrijft ze de volgende kenmerken toe:

- de interviewer (journalist/presentator) begint en eindigt het gesprek,
- de interviewer neemt steeds het initiatief voor gesprek en nodigt de geïnterviewde uit om te spreken,
- de interviewer neemt een formele en neutrale positie in,

- de geïnterviewde moet er rekening mee houden dat de interviewer de macht heeft en beslist waar het gesprek over zal gaan,
- de geïnterviewde wordt verondersteld mee te werken door de vragen te beantwoorden.

2.3 Ontwikkeling van de 'duidingsmachine'

Hoewel men bij de komst van de televisie vooral erg enthousiast was over de informatieve functie ervan, bleven met name nieuws en actualiteit lange tijd moeilijk realiseerbare genres (Prenger, 1997: 34). Het televisiebestel was versnipperd waardoor iedere omroep een eigen journaal maakte. Deze waren echter zo kort en ongestructureerd, dat het nieuws voor de kijker nauwelijks te volgen was. De totstandkoming van het *NTS-Journaal*, later het *NOS-Journaal*, bracht hier geleidelijkaan verandering in (ibid.).

Het *Journaal* groeide zowel in lengte als in kwaliteit en ontwikkelde zich uiteindelijk tot, om met de woorden van Prenger (1997) te spreken, 'een venster op de wereld'.

Henri Beunders (1994:146) geeft het informatieve programma dezelfde benaming:

'Voor de bevolking betekende het *Journaal* veel meer dan een programma waar je géén kritiek op had. Het was nieuw, het was inderdaad dat 'venster op de wereld' en het werd ook beschouwd als de betrouwbaarste bron. Dat is nog altijd zo. Die indruk houdt natuurlijk vooral verband met de aard van het medium, met het oude adagium 'zien is geloven', destijds versterkt door zijn monopolie. Er was immers maar één zender'.

Beunders vervolgt dat televisiebeelden een 'pseudo-autoritair karakter' hebben, omdat de reportages zijn samengesteld uit registraties van stukken visuele werkelijkheid. De bron daarvan wordt zelden of nooit vermeld (ibid.). In de begintijd van het *Journaal* had men dan ook zoveel ontzag voor het medium dat vergeten werd dat ook televisie manipuleert en de aanwezigheid van camera's de werkelijkheid kunnen beïnvloeden.

Televisie heeft immers in een veel sterkere mate nog dan radio een indringend realiteitseffect. Het is bij televisie moeilijker dan bijvoorbeeld bij een krant te beseffen dat de weergave niet (exact) de werkelijkheid is.

Volgens Chris Vos, docent en onderzoeker aan de Faculteit der Historische en Kunstwetenschappen van de Erasmus Universiteit Rotterdam, komt dit onder andere door conventies van het televisienieuws (1991:103). Hij stelt dat elk nieuwsjournaal in feite een subjectief product is, maar dat dit gezien de 'mythe' objectief nieuws te maken zoveel mogelijk wordt verhuld. Om die reden zijn bepaalde conventies, of codes, ontwikkeld die erop gericht zijn de suggestie van feitelijkheid, spontaniteit en objectiviteit te wekken (ibid.). Deze cultuurgebonden

afspraken worden als vanzelf door zowel de programmamaker als de kijker geaccepteerd.

Voorbeelden zijn dat tijd- en ruimteaspecten gemanipuleerd worden en dat een nieuwslezer als verpersoonlijking van het *Journal* niet van papier af mag lezen.

De laatste jaren proberen veel nieuwsprogramma's zich overigens wat losser te maken van de strenge conventies om realiteit te suggereren. Uit onderzoek van Van Hoorn (aangehaald door Vos, 1991: 104) blijkt dit echter niet veel afbreuk aan de geloofwaardigheid van het *Journal* te hebben gedaan: bijna 80 procent zag het programma ten tijde van dat onderzoek nog als betrouwbaar en objectief.

Volgens Beunders is het *Journal* vanaf de jaren vijftig langzaamaan een ontzuilende, nationale 'duidingsmachine' geworden. 'De burens gingen bij elkaar op visite om 'te kijken' en zelfs, als het niet anders kon, bij burens van een ander geloof. Het *Journal* was een homogeniserende factor, sterker: het dreigde het Nederlandse volk te verenigen' (ibid.).

Volgens Carel Enkelaar, de eerste hoofdredacteur van het *NTS-Journal*, zat het geheim van het succes van het programma hierin: 'Het Journal *vindt* nergens iets van en *wil* nergens iets mee. Het *Journal* registreert' (ibid.).

Echter, midden jaren zestig, toen meer dan de helft van de gezinnen over een televisie beschikte, was de mening in de pers over informatie op televisie nog zeer negatief. Het zou 'in het slop' zitten ten gevolge van de verouderde omroepstructuur en de Nederlandse televisie zou zich schuldig maken aan 'ernstige nalatigheid' (Beunders, 1994: 155).

Deze ruimte die het *Journal* liet liggen werd opgevuld door actualiteitenrubrieken. Beunders: 'Het waren de actualiteitenrubrieken die de veranderingen in deze 'roerige jaren' het best weergaven. 'Officiële' rubrieken als *Brandpunt*, *AVRO's Televisier*, *Achter het Nieuws* en *Hier en Nu* waren begonnen aan hun opmars als 'venster op de wereld en taboedoorbrekend medium' (1994, 155). De rubrieken dienden in die tijd, in tegenstelling tot het *Journal*, voor de verzuilde partijen vooral als propagandamateriaal voor het eigen geloof.

Ook Suèr (1994: 75) stelt dat de actualiteitenrubrieken de Nederlandse televisiejournalistiek in die tijd hebben vormgegeven. De programma's brachten het buitenland de huiskamers in als nooit tevoren en behandelden onderwerpen die voorheen taboe waren voor publieke behandeling, zoals abortus en homoseksualiteit.

Het succes van de actualiteitenrubrieken was dan onmiskenbaar, dat dit echter niet puur door de programma-inhoud kwam mag niet vergeten worden. De kijkdichtheid en kwaliteit van de programma's hingen namelijk ook van andere factoren af: de concurrentie en de programmering van de programma's. *Achter het Nieuws* bijvoorbeeld haalde in 1966 de hoogste kijkdichtheid doordat het direct na het *Journal* werd uitgezonden (Beunders, 1994: 158). Ook Suèr beaamde

achteraf dat deze bloeiperiode van de actualiteitenrubrieken wellicht is overgewaardeerd. 'Er waren wel zwakke kanten. De teams waren klein, research en redactionele voorbereidingen gingen vaak gehaast. Men leunde zwaar op de informatie uit de dag- en weekbladen met hun selectienorm en hun redactionele speurwerk, met hun eigen bronnen van correspondenten en persbureaus (Suèr, 1994: 75). Desalniettemin zetten deze rubrieken de trend in de emancipatie, bewustwording en openheid van de samenleving.

Volgens Beunders heeft de wijze waarop "de politiek" in beeld gebracht moest worden vrijwel constant voor politieke strijd gezorgd. Op 2 oktober 1951 werd op televisie voor het eerst iets met politiek gedaan. Staatssecretaris Cals sprak toen een plechtige verklaring uit. Drieëneenhalf jaar later, op 10 maart 1955, vond de eerste volledige uitzending vanuit de Tweede Kamer plaats toen het televisiebeleid van Cals, die inmiddels minister was, werd besproken (Beunders, 1994: 148). De zendtijd op televisie zou toenemen en er moest kijkgeld betaald gaan worden. Ook kwam, door het inmiddels niet meer te negeren visuele medium, de vraag op hoe kamerdebatten het best in beeld gebracht konden worden: in zijn geheel of een samenvatting.

Kamervoorzitter dr. L.G. Kortenhorst zei hierover: 'Publiciteit door deze nieuwe media (radio en televisie) stuit steeds op het bezwaar dat het moeilijk is hierop de verdelende rechtvaardigheid tegenover de sprekers in acht te nemen' (ibid.:149). Zijn oplossing hiervoor was om of alles of niets uit te zenden.

Toch duurde het nog tientallen jaren voor er een manier werd gevonden de kamerdebatten te verslaan waarop geen felle kritiek kwam. Dit kwam er in de jaren tachtig met het programma *Den Haag Vandaag* (ibid.).

2.4 Nederlandse Publieke Omroep

De in dit onderzoek geanalyseerde televisieprogramma's zijn alle van publieke omroepen en worden zodoende gecoördineerd door NPO (Nederlandse Publieke Omroep). Als onderdeel van de Nederlandse Omroep Stichting (NOS), het samenwerkings- en coördinatieorgaan van de landelijke publieke omroep, bevordert NPO deze samenwerking en coördinatie binnen de landelijke omroepen op grond van de Mediawet (NOS, 2007). Deze paragraaf bespreekt kort het karakter en de belangen van NPO en indirect daarmee ook die van de geanalyseerde programma's.

De term NPO, in gebruik sinds maart 2007, is het orgaan dat sinds september 2002 als Publieke Omroep werd aangeduid. Publieke Omroep heette op zijn beurt eerder Nederlandse Omroep Stichting (NOS), wat in 1969 werd opgericht (NOS, 2007).

De NOS beschikte vanaf de begintijd zelf over zendtijd en maakte tevens eigen programma's, vooral programma's waarin subculturen en denkwijzen besproken werden die bij andere omroepen geen zendtijd kregen.

Door deze eigen zendtijd bestond de NOS voor de komst van de publieke omroep uit twee onderdelen. Aan de ene kant was er de programmadienst radio en televisie die de verslaggeving van nieuws, sport en evenementen tot taak had en aan de andere kant hield de stichting zich bezig met bestuurlijke zaken die de omroepen betroffen. Het is dit laatste onderdeel dat tegenwoordig NPO genoemd wordt (ibid.).

NPO als zodanig maakt geen eigen programma's, ze coördineert deze. Desondanks is het karakter van voorganger NOS gebleven die in de programma's altijd al aandacht besteedde aan minderheden en afwijkende stromingen. NPO, ondanks de naamwijziging regelmatig nog Publieke Omroep genoemd, heeft dan ook als doel 'de cohesie in de samenleving te bevorderen en een aanbod te programmeren dat geen enkele groep in de samenleving uitsluit' (ibid.). Daarnaast zien NPO en NOS zich als ijkpunt voor kwaliteit en willen ze 'een baken van betrouwbaarheid' zijn in het overvloedige media-aanbod. Programma's worden geselecteerd op grond van journalistieke en artistieke overwegingen en vanuit verschillende levensbeschouwelijke achtergronden (ibid.). Dit doel van NPO en NOS om de Nederlandse samenleving op zo evenwichtig mogelijke wijze in beeld te brengen is bij wet bepaald.

De programma's van publieke omroepen kenmerken zich door het, in vergelijking met commerciële televisie, hogere gehalte zware cultuur en de mindere aanwezigheid van amusement. NPO stelt dat het percentage informatie bij haar programma's drie keer zo hoog is als dat van commerciële televisie. Verder wordt 80 procent van de programma's van NPO in Nederland geproduceerd tegenover een gemiddelde van 45 procent bij de commerciële omroepen (NPO, 2007).

2.4.1 Geanalyseerde programma's

Buitenhof is het wekelijkse discussieprogramma van de gezamenlijke omroepen Nederlandse Programma Stichting (NPS), VARA en VPRO waarin interviews, opinie en debatten centraal staan. De studio gesprekken worden in de regel gevoerd met gasten uit de wereld van politiek, cultuur of wetenschap. De rubriek, om beurten gepresenteerd door Clairy Polak, Peter van Ingen en Rob Trip, wordt iedere zondag uitgezonden tussen circa 12:05 en 13:00 uur op Nederland 1.

Onderdeel van iedere uitzending is naast deze gesprekken een uitgesproken opiniërende column over politieke en maatschappelijke kwesties. Deze is lange tijd voorgedragen door de huidige minister van OCW Ronald Plasterk. Het laatste seizoen van *Buitenhof* in 2007 werd dit

afwisselend gedaan door Désanne van Brederode, filosoof en auteur, en Joshua Livestro, oud-medewerker van Europees Commissaris Frits Bolkestein en essayist (Buitenhof, 2007).

Het tweede programma in de analyse, *EénVandaag*, is een bijna dagelijks actualiteitenprogramma van omroepen TROS en AVRO dat eveneens wordt uitgezonden op Nederland 1. Tot september 2006 was het programma op Nederland 2 te zien en had het de naam *TweeVandaag*. Echter met de komst van de nieuwe zenderindeling op maandag 4 september 2006, verhuisde de rubriek naar Nederland 1 zodat ook de naam meeveranderde (*EénVandaag*, 2007). *EénVandaag* wordt om en om gepresenteerd door Karel van de Graaf en Ferdinand Fransen tussen circa 18:25 en 19:00 uur.

Volgens de programmamakers trekt het programma gemiddeld tussen de 600.000 en 850.000 kijkers per avond met een marktaandeel van 11 tot 20 procent (*ibid.*). Zij stellen verder dat 'eerlijkheid en openheid' het zwaartepunt van de rubriek vormt.

NOVA, de derde geanalyseerde rubriek, is het actualiteitenprogramma van gezamenlijk de NPS en omroep VARA. Het programma wordt regelmatig in samenwerking gemaakt met NOS-Den Haag *Vandaag*, zodat de rubriek op die momenten de naam *NOVA/Den Haag Vandaag* draagt. In deze thesis wordt het programma voor de eenvoud echter consequent *NOVA/Den Haag Vandaag* genoemd, ongeacht of het door de NPS en VARA of NPS, VARA en NOS tot stand werd gebracht.

Het programma wordt van maandag tot en met donderdag uitgezonden tussen circa 22:15 en 22:45, vrijdag tussen 22:15 en 22:55 en op zaterdag tussen 22:10 en 22:30 op Nederland 2. De presentatie is om beurten in handen van Clair Polak, Joost Karhof en Twan Huys, wat zowel individueel als door middel van duo-presentatie gebeurt (*NOVA/Den Haag Vandaag*, 2007).

NOVA/Den Haag Vandaag wil 'een forum voor publieke meningsvorming' zijn en stelt ernaar te streven 'het nieuws en de achtergronden van het nieuws te brengen met een zo groot mogelijke nauwkeurigheid en precisie. Daarbij staan onafhankelijkheid en onpartijdigheid voorop' (*ibid.*). Het programma hanteert de zogenaamde 'NOVA-code': een verzameling richtlijnen en afspraken waar de journalisten van *NOVA* zich aan moeten houden (*ibid.*). Volgens de makers van de rubriek is die code bedoeld om de, vaak onuitgesproken, regels en normen ook voor de buitenwereld zichtbaar te maken. Bovendien dient het om kijkers de mogelijkheid te bieden te beoordelen of de redactie van *NOVA* zich aan zijn eigen maatstaven houdt. Scheiding tussen feiten, analyses en meningen, het vermelden van bronnen en nauwkeurigheid in inhoud, vorm en taal zijn enkele codes waaraan *NOVA/Den Haag Vandaag* veel waarde zegt te hechten (*ibid.*).

3

INFORMATIEVE TELEVISIE EN POLITICI

3.1 Inleiding

Nu in het voorgaande hoofdstuk de waarde van het medium televisie voor de maatschappij is besproken, is het interessant ditzelfde vanuit de optiek van politici te doen. Het brengt de vraag aan de orde: waarom verschijnen politici eigenlijk zo veelvuldig op televisie?

Waar de audiovisuele media voor de burger een centrale rol spelen, doen ze dat andersom voor politici ook. Media zijn ook voor hen onmisbaar in de overbrenging van hun politieke boodschappen en in de wisselwerking met burgers. Hoe anders konden overheden de samenleving over hun plannen informeren, of zouden deze overheden zelf kunnen weten wat er aan wensen en opvattingen in de maatschappij leeft?

Volgens Bardoel en Van Cuilenburg (2003) vormen de media misschien wel de belangrijkste schakel tussen de overheid en de burger, tussen politici en kiezers. Democratische politieke instellingen bestaan juist doordat informatie en denkbeelden tussen overheden en burgers worden uitgewisseld, in het bijzonder vanuit de basis naar boven. Het hele politieke apparaat en vooral de strijd van partijen om gunst, steun en stemmen, kan niet functioneren zonder communicatie waaraan iedere burger kan participeren, menen Bardoel en Van Cuilenburg (2003:18).

Als bemiddelaars tussen politici en kiesgerechtigden vervullen de media volgens Bardoel et al. drie functies. Allereerst de informatiefunctie: de media informeren de burger over beleidsplannen en –uitvoering.

Als tweede punt is er een expressiefunctie, wat betekent dat de media de overheid informeren over wat onder de bevolking leeft.

En ten derde de kritiekfunctie, wat inhoudt dat media met name door middel van politieke verslaggeving en achtergrondinformatie druk uit oefenen op het beleid en de uitvoering van de regering (2003: 42).

3.2 Politici in televisie-interviews

Wanneer politici in de massamedia verschijnen, dat wil zeggen in het nieuws, bij actualiteitenrubrieken, debatten of talkshows, is dat meestal in de context van een journalistiek interview (Ekström, 2001: 564). Volgens Christopher Silvester, journalist en schrijver van het boek *'The penguin book of interviews'*, kwam het interview als medium rond het eind van de 19^e eeuw

via de Verenigde Staten naar Engeland (aangehaald door Hicks, 2001: 1). Het maakte onderdeel uit van de 'nieuwe journalistiek' die de hele mediawereld op zijn kop zette. Van een saai fenomeen waarin slechts weinigen geïnteresseerd waren, werd journalistiek een dynamische methode om miljoenen mensen te informeren en amuseren.

Voor de Tweede Wereldoorlog werden politici tijdens interviews in Engeland en de Verenigde Staten eerbiedig aangesproken. De minister-president kreeg toen gerust de vraag voorgelegd: *'Is there anything else you'd like to tell the nation, prime minister?'* (Adams, 2001: 100).

In de beginjaren van de televisie streefden omroepen nog actief een samenwerkingsverband met politici na, waardoor de stijl van ondervragen hoffelijk bleef (Elliott, 1996: 52). De staatsmannen hadden zelf de controle over de agendapunten en bepaalden deze bovendien vooraf. Zo hadden ze de gelegenheid beleidsuitspraken te doen en verhinderden ze de mogelijkheid met lastige vragen te maken te krijgen.

Aan het eind van de jaren vijftig kwam hier echter langzaam een eind aan. De toenemende massamedia zorgden ervoor dat politici de media vrijwillig opzochten in de hoop de kiezer te kunnen beïnvloeden. De machtsbalans tussen de omroepen en politici sloeg hierdoor om: vanaf dat moment hadden de interviewers de autoriteit de agenda te bepalen en provocerende vragen te stellen (ibid.). Media begonnen bovendien een kritischere en meer analyserende houding aan te nemen en identificeerden zich in toenemende mate met de publieke zaak in plaats van met een bepaalde zuil.

Deze verschuiving naar een meer aanvallende interviewstijl betekende dat politici zich vaker dienden te verdedigen om geen gezichtsverlies op te lopen, aangezien ze regelmatig met ingewikkelde vragen te maken kregen (ibid.).

De scherpere vragen zorgden ervoor dat politici de hulp van adviseurs inschakelden. Zij adviseerden hen op elk gebied: van de haarstijl tot de handbewegingen, wanneer aan te vallen en wanneer juist spontaan informatie te geven, wanneer het mogelijk was te liegen en op welke locaties het goed netwerken was.

Ook in Nederland zagen politici begin jaren zestig in dat het medium televisie ook aan henzelf nieuwe eisen stelde. Vóór de komst van de televisie werd nooit aan hun gezag getwijfeld en van plichtsgevoel om verantwoording af te leggen aan het publiek was al helemaal geen sprake (Beunders, 1994).

Echter, toen de televisiecamera's af en toe ook in de Tweede Kamer verschenen en de televisieuitzendingen van kamerdebatten na 1962 toenamen, viel het belang van de televisie voor 'de politiek' niet meer te ontkennen.

Beunders: 'De regentenmentaliteit maakte de schok des te groter toen bleek dat politici, eenmaal voor de televisiecamera, begonnen te zweten, nauwelijks uit hun woorden kwamen en zelfs om nádere uitleg werden gevraagd. Voeg bij die onwennigheden het vermoeden van de averechtse werking van de propagandistische actualiteitenrubrieken van de eigen omroep, de bewezen averechtse werking van de meeste televisieregistraties van de debatten in de kamer, en tenslotte de vrijwel totaal genegeerde officiële uitzendingen van de politieke partijen, dan wordt duidelijk dat 'de politiek' het in de tweede helft van de jaren zestig moeilijk zouden krijgen. Politici dienden zich te oefenen in andere vormen van televisie om hun boodschap over te brengen: het debat, het interview en de talkshow' (Beunders, 1994: 150).

In de jaren zeventig was er in ons land nog een strijd tussen de media en de politiek die uitgevochten moest worden. Den Haag was van mening dat er op televisie te weinig aandacht voor de kamerpolitiek was. *Den Haag Vandaag* zond rond 1970 weliswaar drie keer in de week uit, maar hooguit vijf minuten. De omroepen besteedden weinig aandacht aan de politiek aangezien de beleidssamenvattingen onaantrekkelijk waren als beeldmateriaal. Deze uitzendingen haalden hooguit een kijkdichtheid van één procent. Toen kamerleden na afloop van de debatten gevraagd werden om kort en in helder Nederlands een uitleg te geven veranderde dit. Het aantal kijkers steeg tot één miljoen.

Inmiddels begrepen politici dat televisie belangrijk was en hen dichterbij de kijker, ofwel kiezer, bracht (ibid.).

Het geven van interviews op televisie is voor politici zodoende stilaan vast onderdeel van hun functie geworden. Het vermogen lastige vragen te pareren, mediatraining, spindoctors en nieuwsmanagement daarmee ook.

De machtbalans tussen journalisten en politici lijkt hierdoor weer in evenwicht te zijn gekomen. Hoewel journalisten daar op hun beurt wellicht minder gelukkig mee zijn. Volgens Sally Adams zullen zelfs ervaren journalisten beamen dat politici tegenwoordig erg lastig effectief te interviewen zijn. Adams, zelf journalist en schrijver van het boek *'Interviewing for journalists'*, stelt dat de meeste politici nu erg op hun hoede, gewiekst en goed getraind zijn (2001: 99).

Adams is van mening dat om politici in televisie-interviews te begrijpen, het noodzakelijk is eerst te bedenken wat hun belangen bij de gesprekken zijn. Deze zijn meestal niet gelijk aan die van interviewer. De prioriteit van de journalist is om feiten en commentaar naar voren te brengen, die van de politicus om zijn beoogde resultaat te bereiken (ibid.: 100).

Echter, volgens Adams zijn politieke interviews nog altijd van zeer groot belang:

'Politics is one of the most important aspects of life and needs to be taken seriously. It's also one area where journalists can contribute to the democratic process' (ibid.).

Hoewel televisie-interviews zowel voor de burger als voor politici van nut zijn, vraagt de Franse socioloog Pierre Bourdieu zich af waarom mensen in televisie-uitzendingen verschijnen. Volgens hem is spreken op de televisie namelijk alleen 'onder bepaalde voorwaarden' mogelijk. Die voorwaarden zijn dat de spreektijd beperkt is, dat het onderwerp vast ligt en dat er iemand (de presentator) is die de spreker tot de orde kan roepen in naam van 'het publiek dat er niets van zal snappen' of in naam van de moraal (Bourdieu, 1998: 15).

Bourdieu meent dat iemand die op televisie optreedt zonder zich af te vragen of hij daar iets kan vertellen, duidelijk laat blijken dat hij niet komt om werkelijk iets te zeggen, maar om andere redenen, bijvoorbeeld om gezien te worden (ibid.).

3.3 Internationaal onderzoek naar politici in televisie-interviews

Wereldwijd hebben wetenschappers een omvangrijke dosis onderzoek naar politieke interviews op televisie gedaan. Zo onderzocht Matthew Baum van de universiteit van Californië, Los Angeles, het effect van interviews in talkshows als *Oprah Winfrey* en *David Letterman* op de presidentsverkiezingen van 2000 in de Verenigde Staten.

Deze ontwikkeling dat politici tijdens verkiezingen vaker in niet-traditionele media verschijnen, zagen we bij de Tweede Kamerverkiezingen van 2006 ook in Nederland. Mark Rutte had bijvoorbeeld een interview in het jongedames magazine *VIVA* waarin hij over zijn liefdesleven sprak en premier Balkenende was gastpresentator in nieuws- en amusementprogramma *RTL Boulevard* (Kaaij, van der, 2006: Trouw).

In het Verenigd Koninkrijk deed Geoffrey Beattie van de universiteit van Manchester veel onderzoek naar politieke communicatie, zoals een recente studie naar de antwoorden die Britse parlementsleden in televisie-interviews gaven. In 1982 analyseerde hij al de wisselwerking in televisie-interviews met politici Margaret Thatcher and Jim Callaghan en de mate waarin zij gesprekken met journalisten onderbraken of zelf onderbroken werden.

In Barcelona aan de universiteit Pompeu Fabra bestudeerden onderzoekers Clara Lorda en Elisabeth Miche televisie-interviews van zowel politiek leider Aznar van Spanje als van Chirac van Frankrijk. Ze vergeleken de manier waarop beide politici de controle over de interviews, daags nadat geallieerde troepen Irak aanvielen, probeerden te bemachtigen en hoe zij hun acties rechtvaardigden.

En in Italië aan de universiteit van Rome bekeek Marino Bonaiuto dubbelzinnigheid in politieke communicatie van vijf politici. Hij vergeleek hun taalgebruik tijdens televisie-interviews met dat in rechtszalen.

Bovenstaande studies zijn slechts enkele voorbeelden van het materiaal dat als basis, inspiratie en verantwoording voor deze thesis diende. Ander internationaal onderzoek over politieke televisie-interviews dat als theorie voor deze studie dient, zal hieronder en in hoofdstuk 4 uitgebreider besproken worden.

In Duitsland aan de universiteit van Dresden onderzochten hoogleraar Donsbach, communicatie, en Jandura, assistent hoogleraar communicatie, eveneens televisie-interviews van politici. Hun inhoudsanalyse betrof de interviews van kandidaten van de Duitse federale verkiezingen in 1998. Donsbach haalt in het artikel van 2003 McNair aan, die stelt dat politici twee manieren hebben om te communiceren met hun kiezers: via betaalde en via gratis media (2003: 50). Betaalde media zijn alle vormen van communicatie die de politieke partijen en kandidaten zelf financieren, zoals posters, spotjes voor op radio en televisie en ander campagnemateriaal. De gratis manier houdt media-aandacht in de geschreven pers en op de radio en televisie in.

Nog een andere manier om de kiezer te bereiken is uiteraard via persoonlijk contact. Dit laatste wordt echter in veel mindere mate gedaan dan dat massamedia toegepast worden en vaak heeft het zelfs als enig doel om media-aandacht te genereren (ibid.).

Politici hebben er uiteraard het meeste baat bij wanneer zij de kiezer direct via de media kunnen aanspreken. Berichtgeving via de media is geloofwaardiger dan door middel van campagneposters en -reclames, omdat het door een derde, onafhankelijke partij (het nieuwsmedium) gebracht wordt. De kijker vat de aandacht voor de partij daardoor niet op als manipulatief reclamemateriaal (ibid.).

Aan publiekelijke live optredens op televisie kleven echter ook risico's: de kans bestaat dat journalisten omstreden vragen stellen die de reputatie van de politicus kunnen beschadigen. Judy Elliott en Peter Bull, van de Faculteit Psychologie aan de universiteit van York, deden zowel samen als afzonderlijk veel onderzoek naar politieke interviews. In hun artikel '*Face threats in questions posed during televised political interviews*' beschrijven ze de manieren waarop tv-interviews een negatief effect op politici kunnen hebben. Volgens Bull (2000: 226) streven politici ernaar als deskundig, geloofwaardig en fatsoenlijk bekend te staan. Vragen die een dergelijke indruk kunnen beschadigen, worden om die reden soms als 'statusbedreigend' (*face-threatening*) gezien. De status dient zelfs tegen mogelijke dreiging beschermd te worden, vandaar dat politici situaties waar zij in slecht daglicht geplaatst zouden kunnen worden dikwijls ontlopen. Dit geldt uiteraard niet alleen voor hun eigen persoon, maar voor de gehele politieke partij die ze vertegenwoordigen.

Ook Andreas Jucker, auteur van het boek '*News interviews, a pragmalinguistic analysis*', stelt dat het voor politici die interviews geven van zeer groot belang is geen gezichtsverlies op te lopen (aangehaald door Elliott et al., 1996: 51).

Volgens hem zijn ze tijdens die gesprekken vooral gericht op het winnen van steun en goedkeuring. Hun succes is immers afhankelijk van de indruk die ze op de kiezer weten te maken.

Volgens Elliott et al. is het gezien de eventuele risico's die er voor politici aan televisie-interviews zitten interessant de manieren waarop ze lastige vragen ontwijken te onderzoeken. Deze uitwijkmanoeuvres doen volgens Elliott et al. afbreuk aan de kwaliteit van de informatie die de kijker te zien krijgt (1996: 51). Wat op zijn beurt in feite afbreuk doet aan de kwaliteit van het democratisch debat tussen overheden en burger.

Elliott en Bull bespreken twee manieren waarop politici de vragen die hen gezichtsverlies kunnen opleveren trachten te omzeilen: door de agenda te veranderen en via dubbelzinnige antwoorden. Ook Greatbatch herkent het gegeven dat geïnterviewde politici tijdens gesprekken, ongeacht de georganiseerde structuur ervan, de agenda proberen te veranderen in een voor hen voordeliger richting (aangehaald door Elliott et al., *ibid.*). Ondanks dat deze tactiek de politicus meer controle over het gesprek geeft, wijst Greatbatch er echter op dat deze strategie zelden onopgemerkt blijft door de interviewer.

Ekström (2001: 566) beschrijft nog een andere manier om een ongewenste vraag te omzeilen. Geïnterviewden beantwoorden een lastige vraag niet, maar gebruiken de gelegenheid enkel om hun persoonlijke boodschap of de standpunten van de partij over te brengen.

Een andere manier is dat de geïnterviewde enkel de relevantie of juistheid van de vraag in twijfel trekt, zonder er antwoord op te geven. In dat laatste geval loopt niet de geïnterviewde, maar de interviewer gezichtsverlies op (Ekström, 2001: 566).

4

THEORIE EN METHODEN INTERNATIONAAL ONDERZOEK

4.1 Inleiding

In paragraaf 3 van het voorgaande hoofdstuk zijn enkele wetenschappelijke studies besproken die als inspiratie voor deze thesis hebben gediend. Dit hoofdstuk gaat uitgebreider op deze studies in en bespreekt de daaruit afkomstige theorieën en methoden die als theoretisch raamwerk voor dit onderzoek en haar codeboek dienden.

4.2 Dubbelzinnigheid theorie

In 1990 initieerden Janet Bavelas, Alex Black, Nicole Chovil en Jennifer Mullett, van het departement Psychologie aan de Canadese universiteit van Victoria, een theorie over dubbelzinnige antwoorden in interviews. Volgens die theorie van Bavelas et al. geven mensen vooral onduidelijke antwoorden wanneer hen een vraag is gesteld waarop ieder antwoord een negatieve consequentie kan hebben, maar waarop desondanks een reactie verwacht wordt. Deze situatie duiden zij aan als een 'dubbel vermijdingsconflict' (*avoidance-avoidance conflicts*) (Bull, 2004: 209).

Hoewel de theorie van Bavelas en anderen zich niet beperkt tot één bepaalde sociale gelegenheid, betogen de onderzoekers dat deze vermijdingsconflicten vooral voorkomen in interviews met politici.

De onderzoekers dragen verscheidene oorzaken aan voor de vraag waarom dubbelzinnigheid juist voor deze interviews zo karakteristiek is. Zo bestaan er in iedere democratie bijna altijd controversiële politieke onderwerpen waarover de kiezers zeer verdeeld zijn. Huidige Nederlandse voorbeelden hiervan zijn de toetreding van Turkije tot de Europese Unie, de afschaffing van de hypotheekrenteaftrek en de militaire betrokkenheid bij de oorlogen in Irak en Afghanistan.

Om standpunten over zulke ingewikkelde kwesties noch te ondersteunen noch te bekritisieren, omzeilen politici volgens de onderzoekers regelmatig directe antwoorden. Dat zou immers een deel van de (potentiële) kiezers boos kunnen maken of beledigen.

Ook de beperkte tijd in georganiseerde interviews telt mee. Wanneer een politicus verondersteld wordt een beknopt antwoord op een complexe vraag te geven, dient deze feitelijk een keuze te maken tussen twee kwaden. Of hij reduceert het tot een simplistisch, onvolledig antwoord of de reactie komt over als omslachtig, wijdlopig en ontwijkend.

Een andere situatie wanneer onnauwkeurig taalgebruik volgens Bavelas et al. plaatsvindt, is wanneer de geïnterviewde onvoldoende kennis over het betreffende onderwerp heeft. Die moet er op dat moment voor kiezen zijn onwetendheid toe te geven of een antwoord te improviseren (ibid.).

Onderliggend argument voor Janet Bavelas et al. hun theorie is dat dubbelzinnigheid meestal niet zonder reden plaatsvindt. Met andere woorden: niet concreet taalgebruik van een geïnterviewde moet volgens hen in de context van dat moment en de communicatieve situatie geplaatst worden (Bull, 2000: 222).

De theorie stelt verder dat dubbelzinnigheid in gesprekken op vier verschillende vlakken kan plaatsvinden, namelijk op dat van de zender, de inhoud, de ontvanger en de context (Bavelas et al., overgenomen door Bull, 2004: 209). Met 'zender' wordt bedoeld of het antwoord kan worden beschouwd als de eigen mening van de geïnterviewde.

'Inhoud' duidt op de vraag of de reactie duidelijk of onduidelijk is, de mate waarop de respons een direct antwoord op de vraag is. Of dat het valt af te leiden uit de context. 'Ontvanger' slaat op de vraag of de reactie gericht is aan de andere persoon in het gesprek. Bij een ambigu antwoord is af en toe immers onduidelijk voor wie het is bestemd (Bull, 2004: 209).

Deze vierdelige indeling is van belang aangezien een reactie op elk van deze vlakken onduidelijk kan zijn. Wanneer een politicus bijvoorbeeld naar zijn eigen mening gevraagd wordt, kan hij simpelweg een uitgangspunt van de politieke partij herhalen. Dit zou worden aangeduid als dubbelzinnigheid in de dimensie 'zender', aangezien de eigen mening onbekend blijft.

Peter Bull paste de theorie van Bavelas et al., zowel individueel als met anderen, ook in onderzoeken toe. Met Kate Mayer, eveneens van de universiteit van York, onderzocht hij in 1988 het onderbreken van de gesprekspartner in politieke interviews, gebaseerd op gesprekken voor de Britse Algemene Verkiezingen van 1987.

Ze vergeleken Margaret Thatcher, destijds minister-president van de Conservatieven, en Neil Kinnock, de toenmalige leider van de Labour oppositie (Bull, 2004: 208). De onderzoekers vonden geen aantoonbaar verschil in de mate waarop beide leiders tijdens de interviews werden onderbroken of dat zelf deden. Het patroon van onderbrekingen in de gesprekken met de twee politici was opmerkelijk hetzelfde.

In ditzelfde onderzoek werd eveneens bijgehouden wat de reden voor het onderbreken van het gesprek was. Daaruit bleek dat interviewers het meest onderbraken om een gestelde vraag aan te passen (ibid.).

Het onderbreken van de gesprekspartner lijkt om die reden gekoppeld te zijn aan de dubbelzinnigheid van het antwoord. Als een politicus lang aan het woord is zonder de vraag te

beantwoorden, moet de interviewer het gesprek immers onderbreken om wel een passend antwoord te krijgen.

De resultaten van studies van Bull et al. naar interviews met de Britse leiders Thatcher en Kinnock wijzen uit dat de politici sterk de neiging hebben directe antwoorden te vermijden. Het meest gegeven antwoord bleek een non-antwoord te zijn, voor Thatcher bij 56 procent en Kinnock bij 59 procent van de antwoorden. Indirecte antwoorden, dat wil zeggen via implicatie, kwamen weinig voor en respectievelijk 37 procent en 39 procent was een antwoord (Gnisci et al., 2003: 390).

Deze uitkomst van de studies van Bull en Mayer is direct te vergelijken met een onafhankelijke studie uit 1991 van Sandra Harris, van de Nottingham Trent University. Zij analyseerde andere politieke interviews dan Bull en Mayer deden, hoewel ook hoofdzakelijk met Thatcher en Kinnock, en ontdekte dat de politici een direct antwoord gaven op iets meer dan 39 procent van de gestelde vragen (Bull, 2004: 209).

Ter vergelijking is het interessant de beantwoording van niet-politieke publieke figuren te bekijken. In een beroemd interview met Martin Bashir van 20 november 1995, beantwoordde wijlen prinses Diana 78 procent van de vragen die haar gesteld werden. Louise Woodward, een tot de moord op een baby veroordeelde *au pair*, gaf in een interview met Martin Bashir van juni 1998 antwoord op 70 procent van de vragen. En in maart 1999 reageerde Monica Lewinsky op 89 procent van de vragen die interviewer Jon Snow haar betreffende haar affaire met president Clinton stelde (*ibid.*). Dit gemiddelde van 79 procent beantwoorde vragen in de drie niet-politieke interviews is het dubbele van dat van de gesprekken met Margaret Thatcher en Neil Kinnock die Bull en Mayer analyseerden. Statistisch gezien is dit een significant verschil en het sluit aan op het veelgeuite idee dat politici in politieke interviews om een groot deel van de vragen heen draaien. Volgens Bull et al. is onderzoek op dit gebied niet alleen empirisch bewijs dat dubbelzinnigheid een kenmerk van politieke televisie-interviews is, maar toont het ook de wijze waarop de beide politici deze strategie klaarspelen (*ibid.*)

4.3 Methoden uit internationaal onderzoek

In de collectie internationaal wetenschappelijk onderzoek dat als voorbeeld voor deze studie diende, werden veelal interviews van tussen de twee en tien politici geanalyseerd. Het merendeel van deze interviews met politici vonden bovendien plaats ten tijde van landelijke parlement- of presidentsverkiezingen.

Zo onderzocht Bull achttien interviews van de leiders van de drie grootste politieke partijen tijdens de Britse algemene verkiezingen van 1992 (2004: 226) en tijdens die van 1997 bekeek hij vijf interviews van toenmalig premier Blair (2000: 231).

Donsbach en Jandura (2003) baseerden hun onderzoek op de Duitse algemene verkiezingen van 1998, zij het over een veel langere periode (van maart tot september) en niet alleen op televisie-interviews. En Gnisci en Bonaiuto vergeleken het taalgebruik in interviews van vijf Italiaanse politici, hoewel in dat onderzoek niet tijdens verkiezingen werd geanalyseerd.

Om een reeks van vragen en antwoorden in interviews te kunnen analyseren, is het allereerst van belang om vast te stellen wat met 'vraag' en 'antwoord' bedoeld wordt. Immers, om te kunnen constateren of een vraag beantwoord is of niet moeten duidelijke criteria bestaan van wat precies een vraag is en wat een antwoord.

De definitie van een vraag die Bull in zijn onderzoeken hanteert, is dat alles waaruit een verzoek om informatie blijkt als vraag geldt. Volgens hem is het van belang dit als uitgangspunt te hanteren, omdat het verklaart dat een vraag niet alleen een vragende zinsbouw hoeft aan te nemen maar diverse vormen kan hebben. Bij een vragende zinsbouw worden persoonvorm en werkwoord omgedraaid, begint de vraag met een vragend voornaamwoord of gaat de intonatie van de zin aan het einde omhoog.

Ook uitingen waarbij dit niet het geval is, zoals een stelling, rekent Bull echter als een vraag omdat de intentie ervan duidelijk een verzoek om informatie is (Bull, 1994: 117).

Ook Harris stelt dat een vraag definiëren als ieder verzoek om informatie, ongeacht of dit een vragende vorm heeft of niet, het handigst is (1991: 78). Wanneer non-interrogatieve uitingen genegeerd worden die desondanks als vraag functioneren, zou een groot deel van de gegevens namelijk buiten de analyse vallen (ibid.).

Om die reden geldt in dit onderzoek eveneens de definitie van Bull en Harris dat iedere uiting waaruit een verzoek om informatie blijkt als vraag geldt. Zo kan ook een niet vragende stelling als *'Het is een zwarte dag voor uw partij'* als verzoek beschouwd worden. De journalist wil namelijk weten of geïnterviewde het hiermee eens is of niet.

Quirk, Greenbaum, Leech en Svartvik (overgenomen door Bull, 1994), auteurs van het boek *'A comprehensive grammar of the English language'*, onderscheiden drie typen vragen die, ondanks dat ze allemaal een vragende vorm hebben, ieder een andere intentie hebben:

1. *Ja-nee vragen*: verzoeken om 'ja' of 'nee', oftewel om een bevestiging of ontkenning van het geuite.

2. *Open vragen* (soms *W-vragen* genoemd, van wat, waarom, wie, welke en waar): deze zijn op zoek naar een missende variabele, de geïnterviewde wordt redelijk vrij gelaten in het antwoord.
3. *Keuzevragen*: vragen de geïnterviewde een keuze tussen twee of meer alternatieven te maken.

Voor de vorm van de vraag hanteert Jucker behalve deze drie typen vragen van Quirk et al. nog twee categorieën verzoeken, beide in niet vragende vorm: indirecte vragen en '*moodless questions*' (overgenomen door Bull, 1994: 121). Deze laatste zijn vragen zonder werkwoordsvorm, zoals '*Betuttelend?*'.

Bull voegde aan deze verzoeken zonder vragende zinsbouw nog de categorie 'stellingen' toe (ibid.).

Gnisci & Bonaiuto (2003: 397) baseerden de definities van antwoorden in hun codeersysteem eveneens op internationale literatuur. Ze verdeelden antwoorden in vier categorieën:

1. *Minimale antwoorden*: geven slechts de belangrijkste informatie waarnaar de vraagsteller op zoek is, vb.: vraag: '*Hebt u Janssen ontmoet?*', antwoord: '*Nee*'.
2. *Uitweidingen*: geven behalve de belangrijkste informatie waarnaar de vraagsteller op zoek is ook aanvullende informatie. Vb.: vraag: '*Heeft u Janssen ontmoet?*'; uitwendend antwoord: '*Ja, afgelopen vrijdag hebben we gedineerd in Amsterdam*'.
3. *Impliciet antwoord*: geeft alleen aanvullende informatie waarmee impliciet toch de belangrijkste informatie wordt gegeven, vb.: vraag: '*Wilt u het gebruik van softdrugs legaliseren?*', antwoord: '*Dat lijkt mij een horrorscenario*'.
4. *Non-antwoorden*: geven geen antwoord op de vraag, omdat ze geen informatie waarnaar de vraagsteller op zoek was bieden, vb.: vraag: '*Is dit een definitief afscheid?*', antwoord: '*Daar kan ik u geen informatie over geven*'.

Bull (2004: 225) gebruikte voor de codering echter een iets andere indeling. Hij onderscheidde 'antwoorden', 'non-antwoorden' en 'tussenliggende antwoorden'.

Dat laatste omschreef hij als opmerkingen die noch als een antwoord noch als een non-antwoord kunnen worden gezien. Zo kan een antwoord op een vraag het verzoek slechts half beantwoorden. Of een reactie wordt onderbroken door de interviewer (of eventueel een ander), zodanig dat het onmogelijk te zeggen is of de geïnterviewde een antwoord zou geven of niet. In deze situaties kan de gegeven reactie niet als antwoord worden gecodeerd, echter de geïnterviewde gaf evenmin een non-antwoord.

De tussenliggende antwoorden deelde Bull bovendien weer in drie aparte typen in: 1. *Antwoord door implicatie*: de geïnterviewde verduidelijkt zijn of haar ideeën

zonder ze expliciet te stellen.

2. *Incompleet antwoord*: geeft wat maar niet alle gevraagde informatie.

3. *Onderbroken antwoord*: niet mogelijk om te zeggen of de geïnterviewde antwoord zou geven, vanwege een onderbreking door de interviewer (ibid.).

Bij vergelijking van deze verschillende antwoordcategorieën blijkt dat er veel gradatieverschil bestaat in de mate waarop een reactie de verzochte informatie verschaft of niet. Figuur 1 (Harris, 1991: 87) toont de schaal waarop een geïnterviewde een vermijndend antwoord geeft: van helemaal niet (direct antwoord) tot totale vermijding.

Figuur 1: mate van vermijndend taalgebruik in de reactie van een geïnterviewde

Antwoord	<i>Direct antwoord</i> dat nadrukkelijk 'ja', 'nee', 'natuurlijk', etc. bevat of waarbij één van de aangegeven mogelijkheden wordt gekozen.
↑	
Mate van vermijding	
↓	
Totaal non-antwoord	<i>Direct antwoord</i> dat de ontbrekende variabele uit een open vraag biedt. <i>Indirect antwoord</i> waarvoor deductie nodig is (het antwoord ligt tussen 'ja' en 'nee' in of 'ja' of 'nee' of een ontbrekende variabele kan uit het antwoord gededuceerd worden). <i>Indirect antwoord</i> waaruit geen 'ja', 'nee' of een ontbrekende variabele kan worden gededuceerd dat toch samenhangend is en het onderwerp of de stelling in de vraag betreft. <i>Bestrijdt</i> één of meer van de stellingen in de vraag. <i>Bestrijdt</i> het verzochte of het belang van de vraag.

Harris gebruikt bovendien nog weer een andere indeling voor de antwoorden dan Gnisci & Bonaiuto en Bull doen. In onderzoek waar Harris zeventien politieke interviews, zowel op de radio als televisie uitgezonden, tussen 1984 en 1987 codeerde, gebruikte zij de categorieën 'direct antwoord', 'indirect antwoord' en 'uitdaging' (1991: 83).

Met directe antwoorden bedoelt zij diegene die direct ingaan op het gevraagde en het onderwerp overnemen, een 'uitdaging' doet het tegenovergestelde daarvan (ibid.). Indirecte antwoorden liggen hier volgens Harris' methode tussen in.

Feitelijk zegt deze indeling meer over de syntactische vorm van het antwoord dan over de vraag of de reactie een verzoek beantwoordt.

Nu besproken is welke verschillende antwoorden in onderzoek herkend worden komt de vraag op: wanneer geldt een gegeven reactie als bevredigend antwoord? En in welke situatie dient het te worden gecodeerd als een non-antwoord of tussenliggend antwoord?

Dit hangt zowel van de intentie als van de vorm van de vraag af (Bull, 1994: 122). Om te weten of een antwoord is gegeven, is het zodoende noodzakelijk voor ieder type vraag na te gaan naar welke informatie die op zoek is. Aan de hand van die wetenschap valt immers te bepalen of de gegeven reactie bevredigend is of niet.

Deze criteria zullen per vraagtype dat dit onderzoek categoriseert besproken worden.

Ja/Nee-vragen verlangen de reactie 'ja' of 'nee'. Wanneer deze respons is gegeven kan het zodoende gezien worden als een antwoord. Quirk et al. geven in hun studie echter aan dat de bevestiging of ontkenning waarom dit type vraag verzoekt, ook door andere woorden dan ja of nee uitgedrukt kunnen worden, zoals 'bijvoorbeeld', 'precies', 'inderdaad' of 'helemaal niet' (Bull, 1994). Quirk et al. menen dat ook minder heldere reacties als 'best mogelijk' en 'wellicht' als een antwoord tellen.

In dit onderzoek geldt dit laatste echter niet. In deze studie geldt als voorwaarde dat de ontkenning dan wel bevestiging duidelijk en ondubbelzinnig dient te zijn. Ambigue antwoorden als 'waarschijnlijk wel' of 'misschien' gelden in deze studie zodoende niet als antwoord, maar als tussenliggend antwoord (onvoldoende specifieke bewoording).

Bij Ja/Nee-vragen kunnen de antwoorden 'ja' of 'nee' in sommige gevallen echter niet als antwoord worden beschouwd. De geïnterviewde kan alleen met 'ja' reageren om aan te geven dat hij de vraag heeft begrepen, zonder er daadwerkelijk op in te gaan (Bull, 1994: 124).

Het volgende voorbeeld uit een interview ten tijde van de Britse algemene verkiezingen van 1987 tussen BBC presentator David Dimbleby en de Britse oud-politicus Neil Kinnock illustreert dit:

Dimbleby: *'What about your attitude to trade unions, you've said you're going to give a massive return to trade unions if Labour comes back. Isn't that something again that people are fearful of that is going to lose you votes?'*

Kinnock: *'Yes, I haven't said that we're going to give massive return of power, I've never used such a phrase in my life'* (ibid.).

Ook het antwoord 'nee' kan op een zodanige manier toegepast worden dat het niet reageert op de vraag zelf, maar deze enkel tegensprekt of op een andere manier erkent.

Wat op een 'Open vraag' een goed antwoord vormt, ligt van alle typen vraagstellingen wellicht het meest voor de hand. Een open vraag begint meestal met een vragend voornaamwoord, zoals wie, wat of waar. Deze vragen verlangen naar een ontbrekende variabele. Wanneer de geïnterviewde, in het geval van dit onderzoek de politicus, die ontbrekende variabele geeft, kan gesteld worden dat hij of zij de vraag beantwoord heeft.

Quirk et al. (1985, overgenomen door Bull, 1994) noemen open vragen 'W-vragen' en onderscheiden wat, wanneer, waarom, wie, waar, welke en hoe.

Welke reactie op elk van dit type vragen als een antwoord kan worden gerekend, baseren Quirk et al. op de standaard woordenboekdefinitie van het betreffende vragend voornaamwoord.

Dat wil zeggen: een 'wat'-vraag vraagt om een selectie uit een onbepaald aantal mogelijkheden of om de specificatie van een bedrag, aantal of soort.

'Wanneer' wil weten op welk tijdstip, bij welke gelegenheid, in welk geval of onder welke omstandigheden. 'Waarom' verzoekt om een reden, op grond waarvan of met welk doel iets gedaan wordt. Een 'wie'-vraag is benieuwd naar een persoon of personen. Een 'hoe'-vraag zoekt naar de variabele 'op welke manier', of 'in welke mate'.

'Welke' verzoekt om een keuze uit een vastgesteld of onbepaald geheel van personen, objecten of alternatieven. Het antwoord op een 'waar'-vraag is geven wanneer er een bepaalde plek, positie of toestand benoemd wordt.

Wanneer een politicus een als hierboven gedefinieerd antwoord op een open vraag gaf, codeerden Quirk et al. dat in hun studie als een antwoord. Wanneer dit niet het geval was, werd het als een non-antwoord of een tussenliggend antwoord geteld (ibid.).

Het volgende fragment uit een interview tussen de Britse politiek interviewer Sir Robin Day en de, destijds, premier van het Verenigd Koninkrijk John Major tijdens de Britse algemene verkiezingen van 1992 toont een voorbeeld van een non-antwoord op een open vraag:

Major: *'Well I find it interesting that you should say that I spent half my time being told by some people that I've suddenly become too aggressive and half my time being told by other people that I ought to be more aggressive. I rather suspect in the midst of that I've got it right'.*

Day: *'Who told you you got too aggressive?'*

Major: *'Well I rather fancy that a number of people have, but the important issue really is not just the question of style, it's substance is whether we're raising the issues that really matter to people in this election and that really matter for their futures. That's what the election's about' (Bull, 1994: 123).*

In dit fragment wordt Major gevraagd 'wie' hem te agressief vond, het antwoord zou om die reden een of meerdere personen moeten bevatten. Aangezien Major nalaat deze personen te specificeren, coderen Quirk et al. deze reactie als een non-antwoord.

Met een 'keuzevraag' wordt de geïnterviewde gevraagd te kiezen tussen twee of meerdere opties (hiermee wordt uiteraard niet de keuze tussen het wel of niet eens zijn met een vraag bedoeld). In het geval dat de geïnterviewde een van deze alternatieven kiest, vormt die reactie een antwoord. Quirk et al. menen echter dat het ook mogelijk is een ander alternatief als antwoord aan te dragen. Een voorbeeld:

Vraag: *'Met wie gaat u beter door één deur: Marijnissen of Bos?'*

Antwoord: *'Ik vind hen allebei sympathiek.'*

Deze studie rekent een dusdanig alternatief antwoord echter niet als antwoord, maar als tussenliggend antwoord. Ondanks dat bovenstaande reactie informatie verstrekt, beantwoordt het immers niet specifiek aan de vraag.

In het geval dat de geïnterviewde geen van de keuzemogelijkheden noch een relevante alternatieve keuze aandraagt, geldt de reactie als non-antwoord (totaal geen verzochte informatie, keuze of mening gegeven).

Niet vragende verzoeken zoals een stelling lijken gezien de criteria voor codering op het eerste gezicht problemen te geven, aangezien ze geen vragende zinsbouw hebben. Sandra Harris beargumenteerde echter dat de interviewer stellingen, zeer korte vragen en indirecte vragen uitsprekt om te horen of de geïnterviewde het daarmee eens is of niet (overgenomen door Bull, 1994: 126). Niet vragende uitingen als deze kunnen volgens Harris om die reden als een vorm van Ja/Nee-vragen gezien worden. De opmerking *'Het ziet er niet best uit voor uw partij'* is een voorbeeld van een stelling die om een bevestiging of een ontkenning verzoekt.

Harris ging bij ieder verzoek dat niet letterlijk een vragende vorm aannam na of het gezien konden worden als een Ja/Nee-, een Keuze- of een Open vraag. Hierdoor was zij in staat de gegeven reacties als antwoord, non-antwoord of tussenliggend antwoord te coderen (ibid.).

Dit onderzoek hanteert deze methode van Harris eveneens. De codeur dient deze interpretatie zelf te maken.

Als aanvulling hierop geldt in deze studie bovendien dat ook de 'beleefdheidsvraag' op deze wijze gecodeerd dient te worden. Bij een uit respect of hoffelijkheid gestelde vraag als *'Zou u kunnen vertellen hoe u over een samenwerking met de PvdA denkt?'* wil de interviewer uiteraard niet weten of de geïnterviewde *in staat is* te vertellen hoe hij over deze samenwerking denkt. De

journalist is benieuwd naar diens ideeën over zo'n samenwerking. Louter 'Ja, dat kan ik' als antwoord op deze vraag zou om die reden ongepast en zelfs onbeleefd zijn. Reacties die geen antwoord geven op het werkelijke verzoek worden dan ook als non-antwoord beschouwd. Met andere woorden, dit onderzoek gaat niet uit van het *letterlijke*, maar van het *werkelijke* verzoek dat in een vraag verscholen ligt. Deze voorbeeldvraag hoort daarom opgevat te worden als: 'Hoe denkt u over een samenwerking met de PvdA?'. Op die manier kan worden bepaald of de reactie bevredigend is. Ook deze interpretatie dient de codeur zelf te maken.

5

ONDERZOEKSMETHODE EN VERANTWOORDING

5.1 Inleiding

Dit hoofdstuk bespreekt de totstandkoming van de onderzoeksanalyse en de methode die bij deze studie is gehanteerd. Dit alles is grotendeels gebaseerd op de theorie van verschillende onderzoekers die in het vorige hoofdstuk besproken zijn en op *The Content Analysis Guidebook* van Kimberly Neuendorf.

Op het moment dat de richting van dit onderzoek bepaald werd en de eerste keuzen werden gemaakt, schreef het Britse *Times Online* over een studie uitgevoerd door Geoffrey Beattie van de universiteit van Manchester (Yeoman, 2007). Beattie analyseerde in die studie alle televisie-interviews die de tien belangrijkste Britse parlementsleden over een periode van drie weken gaven en hield bij of ze volledige, gedeeltelijke of non-antwoorden op vragen gaven.

Dat deze master thesis eveneens televisie-interviews met politici zou analyseren en daarbij op hun taalgebruik zou letten lag al vast. Beattie's studie gaf de stimulans deze thesis de kant op te sturen die hij gegaan is. Dat onderzoek zou als voorbeeld voor deze studie dienen.

Eén probleem daarbij was echter dat Beattie nog bezig was de eerste wetenschappelijke artikelen over zijn onderzoek te schrijven. Aangezien er, buiten een klein krantenartikel om, nog geen gegevens van Beattie's studie waren gepubliceerd, zijn voor de opzet van dit onderzoek daarom verscheidene vergelijkbare studies van andere wetenschappers gebruikt. Enkele hiervan zijn in hoofdstuk 3 en 4 besproken.

De volgende uitdaging was de creatie van een goed codeboek. Het codeboek dat Beattie had gebruikt was nog niet ter publicatie en de andere studies hanteerden codeboeken of methoden die voor dit onderzoek niet toepasbaar waren. Daarbij komt dat iedere analyse uniek is en de methode ook afhangt van de vraagstelling van de onderzoeker. In zijn boek *'Bewegend verleden: inleiding in de analyse van films en televisieprogramma's'* zegt ook Chris Vos dat er in feite geen universele methode bestaat om televisiemateriaal te analyseren (2004:11). De oorzaak hiervan is volgens Vos het feit dat een mondiale theorie van film of televisie eveneens ontbreekt, zodat een universele methode nergens op gebaseerd kan zijn (ibid.).

Om deze redenen is voor deze studie een eigen methode met bijbehorend codeboek ontwikkeld (zie Bijlage 1). In paragraaf 5.4 wordt daarop nader ingegaan.

5.2 Materiaal

Voor deze studie is net als bij de eerder besproken internationale studies besloten politieke interviews voorafgaand aan verkiezingen te volgen. Aangezien er in Nederland onlangs Tweede Kamerverkiezingen geweest zijn, lag het voor de hand die verkiezingsperiode te analyseren. Om het onderzoek niet te nauw af te bakenen is bovendien bepaald dat niet slechts enkele fractievoorzitters geanalyseerd zouden worden, maar de fractievoorzitters van alle politieke partijen.

Zodoende is ervoor gekozen alle gesprekken te analyseren die de fractievoorzitters van alle Nederlandse politieke partijen gaven in de maand voorafgaand aan de verkiezingen op 22 november 2006 in de drie geselecteerde actualiteitenprogramma's.

Echter, achteraf gezien blijkt dat de lijsttrekkers in deze periode niet allemaal in één van de drie programma's aanwezig zijn geweest. Fractievoorzitters Bas van der Vlies van de SGP en Marianne Thieme van de Partij voor de Dieren bijvoorbeeld, zijn om die reden niet in de analyse opgenomen. Ook de lijsttrekkers van nog kleinere politieke partijen gaven geen interviews in één van de drie actualiteitenrubrieken en ontbreken zodoende in de analyse.

Uiteindelijk zijn negen fractievoorzitters in deze studie onderzocht, namelijk Jan Peter Balkenende (CDA), Wouter Bos (PvdA), Jan Marijnissen (SP), Mark Rutte (VVD), André Rouvoet (CU), Femke Halsema (GroenLinks), Marco Pastors (EénNL), Geert Wilders (PvdV) en Alexander Pechtold (D66). In Tabel 1 is de verdeling van de interviews die fractievoorzitters per programma gaven te zien.

Tabel 1: Het aantal gecodeerde interviews van fractievoorzitters in de televisieprogramma's

	Televisieprogramma		
	<i>Buitenhof</i>	<i>EénVandaag</i>	<i>NOVA/Den Haag Vandaag</i>
Jan Peter Balkenende ¹	1	2	1
Wouter Bos	1	1	1
Jan Marijnissen	.	.	1
Mark Rutte	1	1	3
André Rouvoet	.	.	2
Femke Halsema	1	.	1
Marco Pastors	.	.	1
Geert Wilders	.	.	1
Alexander Pechtold	.	.	1

¹ Deze volgorde van fractievoorzitters is vooraf redelijk willekeurig bepaald en zal aangezien het op deze manier in het codeboek is toegepast voor de eenvoud consequent zo gehanteerd worden.

Gezamenlijk gaven zij in de betreffende periode twintig interviews in *Buitenhof*, *EénVandaag* (met daarin inbegrepen door *NOS Actueel* verzorgde interviews), en *NOVA/Den Haag Vandaag* met een totale tijdsduur van 431 minuten (7 uur en 11 minuten).

Echter, één interview uit de geselecteerde onderzoekseenheid kon niet in de analyse worden opgenomen, aangezien het filmpje van deze uitzending vanwege een technisch mankement in geen enkel digitaal archief kan worden bekeken. Het gaat om een interview met Jan Peter Balkenende dat op 20 november 2006 door *EénVandaag* is uitgezonden (en door *NOS Actueel* afgenomen).

Ter compensatie is om die reden een vergelijkbaar interview met de premier gecodeerd dat *EénVandaag* een week eerder uitzond, op 13 oktober. Ook dit gesprek werd door *NOS Actueel* afgenomen. Gezien de datum valt dit interview feitelijk buiten de beoogde onderzoekseenheid, echter aangezien de analyse anders gegevens van een interview zou missen is hiervoor een uitzondering gemaakt.

De interviews in de in het onderzoek betrokken programma's *Buitenhof* (Nederland 1), *EénVandaag* (Nederland 1) en *NOVA/Den Haag Vandaag* (Nederland 2) zijn in de archieven van hun afzonderlijke websites terug te zien. De televisie-interviews zijn zodoende via internet op de computer en niet daadwerkelijk vanaf de televisie bekeken.

Aanvankelijk was het plan ook interviews te coderen die het programma *NOS Actueel* met de fractievoorzitters afnam. Echter, vanwege een samenwerkingsverband tussen de actualiteitenrubrieken van de publieke omroep zendt *EénVandaag* het wekelijkse interview van *NOS Actueel* met de premier in haar uitzending uit.

Aangezien *NOS Actueel* in de periode van 22 oktober tot 22 november 2006 uitsluitend twee gesprekken met premier Balkenende afnam die beiden in *EénVandaag* werden uitgezonden, is besloten *NOS Actueel* niet afzonderlijk te behandelen, maar om haar interviews onder de noemer *EénVandaag* te laten vallen.

NOVA/Den Haag Vandaag kende ten tijde van de verkiezingen in november 2006 speciale thema-uitzendingen die zij *Nederland Kiest* noemden. Deze werden opgenomen in het Haagse café Dudok dat voor die gelegenheid als televisiestudio was ingericht.

Er is echter voor gekozen geen onderscheid te maken tussen deze en de reguliere uitzendingen van *NOVA/Den Haag Vandaag*. De term *Nederland Kiest* wordt in deze studie zodoende niet gebruikt. De betreffende interviews zijn uiteraard gecodeerd, zij het onder de naam *NOVA/Den Haag Vandaag*.

Verder hanteert dit onderzoek de norm dat geanalyseerde interviews live of in ieder geval in zijn geheel uitgezonden studiodesprekken dienen te zijn en dat de journalist en geïnterviewde samen

rond een tafel zitten. Bij één interview dat in de analyse is opgenomen is dit echter niet het geval. Tijdens het gesprek dat *EénVandaag* op 1 november 2006 met Rutte afnam, bevond laatstgenoemde zich niet in de studio aangezien hij daar op dat moment niet kon zijn. Rutte stond in Den Haag en sprak via een live verbinding met de journalist. Aangezien het gesprek geheel live was, er niet in is geknipt en de fractievoorzitter werd geïnterviewd door een journalist die in een studio zat, is ervoor gekozen dit gesprek toch in de analyse op te nemen. Het enige verschil dat Rutte niet daadwerkelijk in de studio zat, werd als te verwaarlozen ingeschat.

Ter volledigheid dient ten slotte vermeld te worden dat ondanks het feit dat de interviews tijdens de verkiezingscampagne plaatsvonden, de gesprekken zelden alleen over de Tweede Kamerverkiezingen gingen. De gesprekken betroffen allerlei maatschappelijke issues waarover de fractievoorzitters hun ideeën en standpunten dienden toe te lichten.

5.3 Procedure

Dit onderzoek betreft een kwantitatieve analyse van interviewgegevens. Die interviews zijn aan de hand van een voor deze studie opgezet codeboek (zie Bijlage 1) gecodeerd. De gesprekken in de televisie-uitzendingen werden via internet op de computer bekeken. Tijdens het analyseren vulden codeurs de vragen uit het codeboek in op codebladen (zie Bijlage 2). Zodra de interviewer de geïnterviewde fractievoorzitter een vraag stelde, werd het digitale filmpje tijdelijk gepauzeerd zodat die vraag kon worden gecodeerd. Vervolgens werd het filmpje hervat zodat het antwoord van de politicus ook de betreffende codes kon krijgen. Deze procedure werd gedurende het gehele interview herhaald.

Dit was tijdrovend en secuur werk, onder andere aangezien de filmpjes soms niet lang op 'pauze' bleven staan en vanzelf terugsprongen naar het beginpunt van de uitzending. In dat geval diende steeds het juiste punt in het interview teruggevonden te worden.

Ook was het, gezien de dikwijls lange antwoorden en het specifieke taalgebruik van politici, inspannend hun antwoorden te doorgronden zodat deze regelmatig twee keer beluisterd dienden te worden. Daarnaast vergde het wat oefening de vragen en reacties een juiste code toe te kennen. Desondanks is de analyse met succes uitgevoerd.

Bij de meeste online filmpjes van de uitzendingen werd automatisch de tijdsduur getimed.

Wanneer dit niet het geval was, hield de codeur zelf bij hoe lang de uitzending duurde.

Hierbij dient vermeld te worden dat de duur van de uitzending eveneens als duur van het interview gerekend is. Echter, de uitzending bestond niet altijd enkel en alleen uit het gesprek met de fractievoorzitter: er waren gesprekken met andere tafelgasten (hoewel in de regel minder lang dan

met de politici) en er werden vooraf opgenomen filmpjes getoond. De gesprekken met de politici op zich namen in werkelijkheid daarom wat minder tijd in beslag dan in dit onderzoek is gecodeerd.

Er is echter voor gekozen de duur van de daadwerkelijke gesprekken met de fractievoorzitters niet apart te timen, aangezien deze regelmatig onderbroken werden door tafelgasten en andere typen eenheden (zie Codeboek item Q02). De exacte tijdsduur van puur de interviews valt zodoende lastig te coderen.

Wanneer er twee fractievoorzitters gelijktijdig in één uitzending aanwezig waren, is voor elk van deze interviews de helft van de totale tijdsduur van de uitzending gerekend. Het aantal minuten van die televisie-uitzendingen zou anders dubbel gerekend worden.

De door middel van het codeboek verkregen interviewgegevens zijn vervolgens in *Microsoft Excel* ingevoerd waarna in *SPSS* verdere analyses en berekeningen werden uitgevoerd. De resultaten daarvan worden in hoofdstuk 6 besproken.

Om de betrouwbaarheid van het onderzoek te controleren is met twee codeurs gewerkt.

Aangezien een deel van het materiaal zodoende dubbel is gecodeerd, kan de mate van overeenkomst tussen beide codeurs berekend worden. Neuendorf noemt dit de *intercoder reliability* (2002: 141). Voor een valide onderzoek is een acceptabel niveau van deze onderlinge betrouwbaarheid van belang. Hoofdstuk 6 bespreekt eveneens de betrouwbaarheid van het onderzoek.

Neuendorf stelt dat bij inhoudsanalysen door mensen uitgevoerd, er minimaal twee codeurs dienen deel te nemen (ibid.). Ondanks dat er in de wetenschap geen standaard is voor de hoeveelheid materiaal die dubbel gecodeerd dient te worden, stelt Neuendorf dat in sociaal wetenschappelijk onderzoek als richtlijn vaak rond de 10 en 20 procent van de totale steekproef geldt (ibid.: 158).

Om die reden is ervoor gekozen de tweede codeur twee interviews te laten coderen van bij elkaar 55 minuten. Dit vormt 12,7 procent van het totaal aantal minuten gecodeerd interviewmateriaal. De tweede codeur is na een korte uitleg van de eerste codeur over het doel en de werkwijze van het onderzoek met behulp van het codeboek zelfstandig aan de slag gegaan. De eerste codeur was daarbij niet aanwezig om eventuele beïnvloeding te voorkomen.

5.4 Codeboek

Het voor dit onderzoek ontworpen codeboek is zoals eerder vermeld gefundeerd op meerdere wetenschappelijke studies die hetzelfde gebied onderzochten. Uit al deze verschillende

internationale onderzoeken zijn steeds die elementen overgenomen die voor het codeboek voor deze studie te gebruiken waren. In paragraaf 4.3 is deze theorie reeds besproken, nu wordt het codeboek verantwoord.

Allereerst dienen de algemene methodische definities die dit onderzoek hanteert te worden uitgelegd.

De *onderzoekseenheid*, oftewel de personen of dingen waarover uitspraken of conclusies geformuleerd worden, van deze studie zijn de mensen die deelnemen aan de gesprekken: de journalisten en fractievoorzitters.

Een *analyse-eenheid* is dat onderdeel van het te analyseren materiaal waaraan kenmerken toegekend worden en om die reden als eigen entiteit onderzocht wordt. De analyse-eenheid maakt zodoende de basis uit van de eigenlijke inhoudsanalyse.

Deze studie beschouwt ieder koppel van een vraag en de bijbehorende reactie als één analyse-eenheid (ook zwijgen geldt, namelijk als non-antwoord). De eenheid eindigt op het moment dat de interviewer (of een andere tafelgenoot) het woord opnieuw neemt. Deze sets van vraag- en antwoordeenheden worden in deze studie kortweg met de term 'eenheid' (E) aangeduid.

Voorbeelden van de (analyse)-eenheid:

Vb. 1:

Vraag: *'Hoe gaat het met u?'*

Reactie: *'Goed'.*

-----einde analyse-eenheid

Vb. 2:

Vraag: *'Vreest u voor het succes van de SP?'*

Reactie: *'Wat denkt u zelf?'*

-----einde analyse-eenheid

Vraag: *'De SP doet het in de peilingen beter dan uw partij, u moet zich daar toch druk om maken.'*

Reactie: *'Dat heeft geen zin, wij doen er alles aan om straks zoveel mogelijk stemmen te krijgen.'*

-----einde analyse-eenheid

Een *interview* is een vraaggesprek tussen personen. Hiermee wordt in deze studie enkel een live vraaggesprek tussen de interviewer(s) en de geïnterviewde fractievoorzitter bedoeld. Deze

vinden plaats rond een tafel in televisiestudio's. Alle vragen die aan politici gesteld worden, zodoende ook degene die een eventuele andere tafelgast stelt, behoren tot het geanalyseerde interview.

Wanneer de interviewer vervolgens met een ander spreekt, dat kan zijn een andere fractievoorzitter of een tafelgast, dient dat bij vraag Q02 in het codeboek als eenheid type 2 gecodeerd te worden (zie Codeboek in Bijlage 1).

In één televisie-uitzending kunnen bovendien meerdere fractievoorzitters tegelijk aanwezig zijn. De interviews met beiden dienen uiteraard als aparte interviews gecodeerd te worden.

Bijvoorbeeld, wanneer zowel Balkenende als Bos rond de studiotafel zitten, behoren alle vragen gesteld aan Balkenende tot interviewnummer 1 en die aan Bos tot nummer 2.

Bij de interviews is van belang dat het voor de codeur begrijpelijk moet zijn wie een vraag stelt, wat het verzoek is en aan wie deze is gesteld. Wanneer dit, vanwege kortstondig debat door gespreksgenoten, door elkaar praten of andere ruis, onmogelijk valt te bepalen wordt dat korte fragment van het interview in dit onderzoek genegeerd. Fragmenten als deze dienen gecodeerd te worden als type eenheid 7: ruis/ onbegrijpelijke taal.

Met een *reactie* wordt in deze studie iedere vorm van antwoord bedoeld, ook al is dit een gezwegen antwoord of onderbreekt iemand deze. Onduidelijke antwoorden tellen eveneens mee.

Bij *vragen* gelden ook onderbroken zinnen waarvan desondanks duidelijk is om welke informatie ermee verzocht wordt als verzoek. In deze studie wordt daarbij aangenomen dat wanneer voor de codeur begrijpelijk is naar welke informatie een vraag verlangt, dit ook voor de geïnterviewde in het betreffende interview begrijpelijk was. Zodoende geldt een niet gegeven reactie op een vraag die de geïnterviewde zelf onderbreekt, maar welke wel te is verstaan, als een non-antwoord.

Voorbeeld van wat in dit onderzoek *niet* als vraag wordt beschouwd:

Vb.:

Uiting: 'Vertelt u eens, hoe...'

-----geen vraag: onduidelijk om welke informatie wordt verzocht.

Wat eveneens niet als vraag geldt, zijn uitlatingen als 'hmm?', 'tja' of 'aha' die de interviewer uit om aan te geven dat hij het antwoord wel of niet begreep.

Ondanks dat uitdrukkingen als deze veelal dienen ter aansporing om meer uitleg te geven, is niet geheel duidelijk naar welke informatie ze verlangen. De uitlatingen zijn om die reden zeer lastig te categoriseren in de verschillende typen vragen die dit onderzoek hanteert.

5.4.1 Vragen

Zowel Bull als Harris hanteren in hun onderzoeken de definitie dat alles waaruit een verzoek om informatie blijkt als vraag geldt. Zo kunnen ook niet vragende uitingen als vraag worden gerekend. In dit onderzoek wordt deze definitie van een vraag eveneens gebruikt.

Dit onderzoek deelt vragen bovendien in verschillende niveaus in. Er wordt gecodeerd wat de *intentie* van de vraag is, de *vorm* en het *verzoek*.

De in hoofdstuk 4 besproken indeling van Quirk et al. wordt gebruikt om de intentie te coderen, dat wil zeggen de semantiek van de vraag en op wat voor informatie het doelt. Zodoende wordt bij het coderen van de intentie van vragen onderscheid gemaakt in *Ja/Nee-vragen*, *Open vragen* en *Keuzevragen* (Q07, zie codeboek).

Om het onderscheid tussen indirecte vragen, *moodless questions* en stellingen in dit onderzoek te kunnen coderen, is een apart item in het codeboek gemaakt waarin de vorm van de vraag wordt aangegeven (Q08, zie codeboek). Voor deze categorisering is een combinatie gemaakt van die van zowel Jucker als Quirk et al..

Uiteindelijk zijn in deze studie deze vier typen vraagvormen vastgelegd:

1. *Directe vraag*: deze beginnen met een werkwoord of vragend voornaamwoord, hebben een vragende vorm en verzoeken rechtstreeks om de beoogde informatie. Dit type is de meest gebruikte, standaard vraag, vb.: '*Vreest u voor de SP?*'. In deze studie geldt dat directe vragen uit minimaal drie woorden dienen te bestaan.
2. *Beleefdheidsvraag*: uit respect of hoffelijkheid stellen interviewers een vraag soms in een beleefde vorm, vb.: '*Zou u kunnen vertellen hoe u over samenwerking met de PvdA denkt?*'.
3. *Zeer korte vragen*: bestaan uit maximaal twee woorden en eindigen met een vraagteken, vb.: '*Betuttelend?*'. In feite is dit een verkorte vorm van de directe vraag.
4. *Stellingen*: aannamen van de interviewer zelf of geciteerde en indirecte vragen. Deze hebben geen vragende vorm, echter dienen wel als vraag te worden opgevat aangezien ze, zij het indirect, om informatie verzoeken. Vb.: '*Negen zetels kwijt: een zwarte dag voor uw partij*'.

Eén vraag kan bovendien uit twee of meerdere verzoeken bestaan, bijvoorbeeld: '*Wanneer zag u hem voor het laatst en wat hebben jullie toen besproken?*'.

Wanneer een gecombineerde vraag als deze als één vraag gecodeerd zouden worden, is niet helder aan te geven of de geïnterviewde de vraag beantwoord heeft of niet. Hij kan het eerste verzoek immers negeren en alleen op het tweede ingaan. Is de vraag dan beantwoord of niet? Om dit probleem op te lossen is item Q06 aan het codeboek toegevoegd, waar moet worden aangegeven welk onderdeel van een vraag het verzoek vormt.

Een vraag met een dubbel verzoek kan op die manier worden opgesplitst zodat beide vragen apart, dat wil zeggen in verschillende eenheden, gecodeerd kunnen worden. Zodoende kunnen ook de antwoorden afzonderlijk een code krijgen.

In dit geval zou 'Wanneer zag u hem voor het laatst' vraagonderdeel 1 worden, het eerste element van de combivraag, en 'Wat hebben jullie toen besproken?' zou als vraagonderdeel 2 worden gecodeerd. De verzoeken tellen zo als aparte eenheden, maar kunnen op deze manier achteraf nog gekoppeld worden.

5.4.2 Reacties

Nu vastgesteld is welke verschillende typen vragen gecodeerd worden en wat de definitie van een vraag feitelijk is, kan ditzelfde voor de reacties worden gedaan.

In het codeboek van dit onderzoek wordt voor de reacties dezelfde driedeling als Bull hanteert gebruikt: antwoord, non-antwoord en tussenliggend antwoord. Die drie categorieën die hij voor de tussenliggende antwoorden gebruikt, zijn echter enigszins aangepast.

Ook met behulp van Gnisci & Bonaiuto's criteria is voor de typen reacties in deze studie de volgende categorisering vastgesteld:

A. Antwoord:

1. *Standaard/minimaal antwoord*: geven alleen de belangrijkste informatie waarnaar de interviewer zoekt.
2. *Uitweiding*: geeft behalve de belangrijkste informatie waarnaar de interviewer zoekt ook aanvullende informatie.
3. *Duidelijk impliciet antwoord*: door middel van enkel aanvullende informatie te geven bezorgt de geïnterviewde impliciet, dat wil zeggen zonder het daadwerkelijk uit te spreken, de belangrijkste informatie.

B. Non-antwoord:

1. *Zwijgen*: geïnterviewde geeft geen antwoord.
2. *Totaal geen verzochte informatie, keuze of mening gegeven*: geïnterviewde gaat in op de vraag, maar laat na enige verzochte informatie, keuzen of een bevestiging dan wel ontkenning te geven. De reactie kan ook over een ander

gespreksonderwerp gaan.

3. *Relevantie, juistheid of formulering van vraag in twijfel getrokken*: geen antwoord op de vraag, enkel reactie op aard van het verzoek zelf.

4. *Excuseren of weigeren*: weigering een vraag te beantwoorden, geeft aan er (nu) onmogelijk antwoord op te kunnen geven.

5. *Verzoek om toelichting van de vraag*: vraag is niet begrepen of verstaan, vraagt om verduidelijking.

C. Tussenliggend antwoord:

1. *Onvoldoende specifieke bewoording*: geïnterviewde gebruikt dubieuze bewoording als 'waarschijnlijk' of 'de tijd zal het leren' of in plaats van te kiezen tussen twee alternatieven draagt hij een relevante alternatieve optie aan. Vb.: vraag: *'Met wie prefereert u een coalitie te vormen: de SP of de PvdA?'*, antwoord: *'Het zou met allebei goed mogelijk zijn'*.

2. *Niet concrete of een onvolledige reactie*: geïnterviewde gaat in op de vraag en spreekt over het betreffende gespreksonderwerp, echter zonder een concreet of volledig antwoord te geven. Deze reactie zou als 'om de vraag heen draaien' omschreven kunnen worden. Vb.: vraag: *'Bij hoeveel zetels is de campagne geslaagd?'*, antwoord: *'Ik kan hier gaan speculeren over aantallen, maar ik doe mijn best zoveel mogelijk zetels voor onze partij te behalen. Als over een paar jaar blijkt dat Nederland door onze medewerking sterker en socialer is geworden, is de campagne voor mij geslaagd'*.

5.4.3 Verdere items codeboek

Buiten het type van de gestelde vraag en de reactie dienen per eenheid, dus per set van vraag/antwoord, ook andere zaken gecodeerd te worden.

Zo geeft de codeur steeds aan om welke type eenheid het gaat, er worden acht typen herkent: Onderbroken vraag, Vraag/Antwoord (standaard eenheid type), Interview met andere tafelgasten, Geïnterviewde gaat in op uitlating tafelgast zonder dat die een vraag stelde, Live overschakeling, Filmpje/reportage, Afsluiting interview door interviewer en Ruis/onbegrijpelijke taal.

Ook dient bij de vraag te worden aangegeven om welke informatie die verzoekt (Q09). Dit is gedaan om achteraf te kunnen analyseren of fractievoorzitters het ene soort vraag wellicht beter beantwoorden dan het andere. Geven ze op vragen die naar een persoonlijke mening verzoeken bijvoorbeeld vaker een helder antwoord dan op een vraag die verzoekt om plannen van hun politieke partij?

De vragen worden ingedeeld in zes categorieën: verzoeken om feiten, taken of plannen met betrekking tot de Tweede Kamerverkiezingen 2006 in het algemeen, de politieke partij van de geïnterviewde: Tweede Kamerverkiezingen gerelateerd, de politieke partij van de geïnterviewde: niet verkiezing gerelateerd, de Nederlandse/internationale politiek en niet-politieke onderwerpen en verzoek om de persoonlijke mening, attitude of gevoelens van de geïnterviewde.

Bovendien wordt bij vragen aangegeven of het gaat om een aanvulling op of een herhaling van een eerder verzoek (Q10 en Q11). Het is namelijk interessant om na te gaan of, wanneer een interviewer op een vraag een onbevredigend antwoord krijgt, het verschil maakt als hij deze herhaalt of hem met een kleine aanpassing nog eens stelt.

Met andere woorden: lijkt het zin te hebben om vragen te herhalen of geven fractievoorzitters die in eerste instantie geen antwoord gaven dit bij een herhaling van de vraag doorgaans nog niet? En levert een herhaald verzoek vaker wel een antwoord op als dit letterlijk herhaald wordt of als de vraag enigszins wordt aangepast?

Een voorbeeld van een aanvullende vraag:

1^e eenheid: Vraag *'Wat is er aan de hand met uw partij, in de peilingen staat het er slecht voor'*, antwoord: *'Het gaat inderdaad minder goed dan wij van te voren verwachtten'*.

2^e eenheid: Aanvullende vraag: *'Jullie staan nu op tien zetels, waarom gaat het zo slecht?'*

Wat op deze vragen in zekere zin aansluit zijn Q12 en Q13 in het codeboek. Bij item Q12 dient de codeur aan te geven of de interviewer letterlijk zegt een gegeven antwoord onbevredigend te vinden. Q13 wil weten of de interviewer aan de geïnterviewde uitlegt naar bepaalde informatie te verlangen. Deze items zijn relevant, omdat hiermee kan worden nagegaan of het vaker een antwoord oplevert als journalisten de geïnterviewde op het dubbelzinnige taalgebruik aanspreken of als ze specifiek aangeven welke informatie zij verlangen. Antwoorden op item Q10 tot en met Q13 zouden enige kijk op de effectiviteit van de journalist zijn interviewstrategieën kunnen geven. Dan wordt bij de vraag nog aangegeven of deze werd onderbroken, zo ja door wie en om welke reden (Q14 en Q15). Dit dient vooral om te analyseren of fractievoorzitters de regels van een geïstitutioniseerd gesprek in acht nemen. Tenslotte geeft de codeur bij de reactie eveneens aan of die eventueel werd onderbroken (Q18 en Q19). Op die manier kan worden bekeken of geïnterviewden vaak in de rede gevallen worden, wat hiervan de oorzaak is en of dit bij de ene politicus wellicht vaker gebeurt dan bij de andere. Wanneer de fractievoorzitters regelmatig onderbroken werden omdat het antwoord irrelevant was, geeft ook dit informatie over hun (dubbelzinnige) taalgebruik.

6

RESULTATEN ANALYSE

6.1 Inleiding

Dit deel van de thesis vormt de kern van het onderzoek; het is het hoofdstuk waar alle informatie uit de vijf voorgaande toe diende te leiden. De resultaten van de analyse worden hier uiteen gezet en er wordt getracht een antwoord te vinden op de vier deelvragen van deze thesis. In de volgende paragrafen wordt over deze vragen gesproken om aan het eind van het hoofdstuk voorzichtige conclusies te kunnen trekken.

De bespreking van de onderzoeksresultaten is per thema onderverdeeld. Allereerst worden de gestelde vragen en het gedrag van de interviewers, zowel allen tezamen als individueel, in kaart gebracht. Daarna volgt een nauwkeurig verslag van de reacties van de fractievoorzitters. De mate waarop hun antwoorden worden onderbroken en welke vragen zij ontvingen en wordt doorgenomen.

Vervolgens wordt bekeken hoe aanvullingen en herhalingen als vraag fungeren en hoe de fractievoorzitters daarop antwoordden. Dan een paragraaf die de relatie tussen verschillende eenheden (ofwel Vraag/Antwoord-sequenties) uit één interview bespreekt, dat wil zeggen wat de kenmerken zijn van eenheden waarnaar een volgende terugverwijst. Zo valt de ontwikkeling en werking van het interview enigszins te ontrafelen.

Tenslotte worden de resultaten van de twee codeurs met elkaar vergeleken om de betrouwbaarheid van het onderzoek te verduidelijken. Ook volgt een beknopte beschrijving van de belangrijkste overeenkomsten en verschillen van deze en de eerder besproken internationale onderzoeken. In de conclusie volgt een antwoord op de deelvragen.

6.2 Vragen en interviewers

De resultaten van de analyse zijn in tabellen uiteengezet, de aantallen gaan in alle gevallen om percentages. Deze analyse behandelt twintig interviews die door zeven verschillende interviewers zijn afgenomen. Aangezien veel interviews door twee presentatoren tegelijkertijd werden afgenomen, ligt het totaal aantal gesprekken van alle interviewers gezamenlijk hoger, namelijk op 31.

In totaal zijn 330 Vraag/Antwoord-eenheden geanalyseerd. Daar zijn alle andere typen eenheden, zoals 'onderbroken vraag', 'interview met andere tafelgasten' en 'filmpje' (Q02) vanaf gehaald. De

tabellen waarin de resultaten zijn opgenomen worden hieronder stap voor stap besproken. Tabel 2 geeft per interviewer over het totaal aantal gestelde vragen aan, dat wil zeggen de 330 Vraag/Antwoord-eenheden, welk percentage daarvan van hem of haar afkomstig was.

Tabel 2: Vraagsteller (Q04) van totaal aantal vragen in procenten

	Percentage gestelde vragen	Aantal afgenomen interviews
Clairy Polak	16,7	6
Joost Karhof	18,5	8
Twan Huys	11,5	6
Ferdinand Fransen	13,0	2
Rob Trip	9,7	2
Ferry Mingelen	17,0	6
Sven Kockelmann	7,0	1
Andere tafelgast	6,7	n.v.t.

Hieruit blijkt dat Joost Karhof de meeste vragen stelde, daarna Ferry Mingelen en als derde Clairy Polak. Opvallend is dat Ferdinand Fransen, die slechts twee interviews afnam, 13 procent van de gestelde vragen voor zijn rekening neemt. Dit kan verschillende redenen hebben: het interview dat Fransen in *EénVandaag* op 21 november met Wouter Bos afnam duurde 30 minuten. Hoewel hierin enkele korte filmpjes voorkwamen, waren er geen andere tafelgasten aanwezig, zodat bijna het gehele gesprek uit vragen aan Wouter Bos bestond. Ook kan het betekenen dat fractievoorzitters tijdens interviews bij *EénVandaag* kortere reacties gegeven, zodat het aantal gestelde vragen hoger komt te liggen. Van het totaal aantal gestelde vragen toont tabel 3 de verdeling per drie verschillende intenties (Q07) in procenten. 60,6 Procent van de vragen is een Ja/Nee-vraag, dat wil zeggen een verzoek om bevestiging of ontkenning van het gestelde zoals *'Zijn de verkiezingen voor u geslaagd bij 20 zetels?'*. Dit zijn gesloten vragen waarop een concreet antwoord verwacht wordt. De interviewer laat de geïnterviewde daardoor weinig vrij om in het antwoord op andere zaken in te gaan.

Tabel 3: Intentie (Q07) van totaal aantal vragen in procenten

Open vraag	36,4
Ja/Nee-vraag	60,6
Keuzevraag	3,0

Open vragen, zoals *'Wat verwacht u van die plannen?'*, geven de geïnterviewde wel enige vrijheid in het antwoord. 36,4 Procent van de verzoeken bestaat uit een dergelijke vraag.

Keuzevragen waarbij van de geïnterviewde verwacht wordt tussen twee of meer opties te kiezen komen weinig voor, bij slechts 3 procent van de vragen. Een voorbeeld van zo'n vraag is *'Wanneer gaat u stemmen: 's ochtends vroeg of vlak voor het sluiten van de lokalen?'*.

Uit de analyse van de vorm (Q08) van het totaal aan gestelde verzoeken wordt duidelijk dat bijna 80 procent een directe vraag betreft. Deze beginnen vrijwel altijd met een werkwoord of vragend voornaamwoord, hebben een vragende vorm en verzoeken onomwonden om de beoogde informatie, bijvoorbeeld *'Vreest u voor de SP?'*. Vanwege het duidelijke verzoek is van dit type vragen redelijk eenvoudig te bepalen of de vraag is beantwoordt.

Tabel 4: Vorm (Q08) van totaal aantal vragen in procenten

Directe vraag	76,1
Beleefdheidsvraag	3,0
Zeer korte vraag	1,2
Stelling	19,7

Het op twee na hoogste percentage van de vragen neemt de vorm van een stelling aan. Een dergelijk verzoek heeft geen vragende vorm, echter ze dienen wel als vraag te worden opgevat aangezien ze, zij het indirect, om informatie verzoeken. Door middel van een stelling geeft de interviewer blijk van een eigen aanname of die van een derde waarop hij een reactie verwacht, zoals *'Uw partij staat er niet best voor'*.

Beleefdheidsvragen en zeer korte vragen werden weinig gesteld, namelijk bij respectievelijk slechts 3 en 1,2 procent van de verzoeken. Bij een beleefdheidsvraag, zoals *'Zou u kunnen vertellen hoe u over een samenwerking met de PvdA denkt?'*, gaat het niet om het letterlijke maar het werkelijke verzoek. Het gaat er immers niet om of de geïnterviewde in staat is dit te vertellen, maar hoe hij over het gevraagde denkt.

Een zeer korte vraag bestaat uit maximaal twee woorden. Een voorbeeld is de vraag die Sven Kockelmann fractievoorzitter Mark Rutte in een interview bij *EénVandaag* voorlegde: *'Hierbij stilgestaan?'*. Tabel 5 toont aan dat het onderwerp waarop vragen het meest betrekking hadden de eigen politieke partij van de geïnterviewde in relatie tot de Tweede Kamerverkiezingen betrof. Bijna 40 procent van de verzoeken handelde over dit onderwerp. Hoewel de gesprekken tijdens de verkiezingscampagne plaatsvonden, gingen verzoeken daarna opvallend genoeg het meest over de partij van de geïnterviewde zonder dat het betrekking had op de verkiezingen. Ook (internationale) politiek in het algemeen was een veelvuldig terugkomend onderwerp. Slechts 14,5 procent van de verzoeken betrof puur de Tweede Kamerverkiezingen. Dat de gesprekken wel allemaal over politiek gingen, blijkt uit de luttel 0,6 procent vragen die niet-politieke onderwerpen

besloegen. Over de persoon achter de fractievoorzitter ging het evenmin vaak: bij 3,3 procent van de vragen.

Tabel 5: Onderwerp verzoek (Q09) van totaal aantal vragen in procenten

Verkiezingen algemeen	14,5
Verkiezingen en partij geïnterviewde	37,6
Partij geïnterviewde	23,0
(Internationale) politiek algemeen	20,9
Niet-politiek onderwerp	0,6
Persoonlijk over geïnterviewde	3,3

Hoewel het aantal interviews van iedere presentator in deze analyse beperkt is, is per vraagsteller ook de vorm van het totale aantal door hen gestelde vragen onderverdeeld. De resultaten daarvan zijn in tabel 6 te zien. Eerder kon al geconcludeerd worden dat interviewers de voorkeur lijken te geven aan directe vragen. Uit de vragen die Joost Karhof, Sven Kockelmann en tafelgasten stelden, komt dit het duidelijkst naar voren. Rob Trip, Ferry Mingelen en Clairy Polak zijn de drie interviewers die het vaakst, tussen de 21 en 31 procent van door hen gestelde vragen, door middel van een stelling ergens om verzoeken. Andere tafelgasten die de fractievoorzitters iets vroegen, deden dit laatste bijna nooit: in slechts 4,5 procent van de gevallen. Bovendien gieten andere gasten de vraag het vaakst in een beleefdheidsvorm.

Tabel 6: Vorm (Q08) van totaal aantal per interviewer (V06) gestelde vragen in procenten

	Direct	Beleefd	Zeer kort	Stelling
Clairy Polak	74,5	1,8	1,8	21,8
Joost Karhof	80,3	3,3	1,6	14,8
Twan Huys	76,3	2,6	.	21,1
Ferdinand Fransen	74,4	4,7	2,3	18,6
Rob Trip	68,8	.	.	31,3
Ferry Mingelen	73,2	3,6	.	23,2
Sven Kockelmann	78,3	.	4,3	17,4
Andere tafelgast	86,4	9,1	.	4,5

In tabel 7 is per interviewer aangegeven wat gemiddeld de intentie van door hen gestelde vragen was. Twan Huys lijkt de drie verschillende intentietypen het meest af te wisselen: hij stelt het vaakst een Keuzevraag en zijn verdeling van Open vragen en Ja/Nee-vragen is respectievelijk 52,6 en bijna 40 procent.

Joost Karhof en Sven Kockelmann lijken niet alleen duidelijk Directe vragen te prefereren: in 80 procent van de gevallen kiezen zij daarnaast voor het type Ja/Nee-vraag. Uit tabel 3 bleek al dat interviewers de Ja/Nee-vraag lijken te verkiezen. Alleen Twan Huys, Rob Trip en tafelgasten die

vragen stelden lijken Open vragen te prefereren boven concrete Ja/Nee-vragen. Dit laatste zou kunnen betekenen dat tafelgasten voorzichtiger dan geoefende interviewers zijn om dwingende vragen te stellen en fractievoorzitters zodoende vrijer laten in hun antwoord.

Tabel 7: Intentie (Q07) van totaal aantal per interviewer (V06) gestelde vragen in procenten

	Open vraag	Ja/Nee-vraag	Keuzevraag
Clairy Polak	38,2	61,8	.
Joost Karhof	19,7	80,3	.
Twan Huys	52,6	39,5	7,9
Ferdinand Fransen	30,2	62,8	7,0
Rob Trip	59,4	37,5	3,1
Ferry Mingelen	30,4	64,3	5,4
Sven Kockelmann	21,7	78,3	.
Andere tafelgast	59,1	40,9	.

Het kan een vorm van beleefdheid zijn de geïnterviewde zoveel mogelijk vrij te laten in de antwoordmogelijkheden. Dit sluit aan op de gegevens uit tabel 6 waaruit bleek dat tafelgasten van alle vraagstellers het vaakst een beleefdheidsvraag stelden.

In tabel 8 is van alle gesprekken samen naar de intentie (Q07) van de eerste vijftien Vraag/Antwoord-eenheden in de interviews gekeken.

Tabel 8: Gemiddelde intentie (Q07) van totaal aantal vragen over alle eerste 15 Vraag/Antwoord- eenheden in procenten

	Open vraag	Ja/Nee-vraag	Keuzevraag
(E)1	42,9	57,1	0,0
(E)2	50,0	42,5	7,1
(E)3	20,0	80,0	0,0
(E)4	21,4	78,6	0,0
(E)5	0,0	100,0	0,0
(E)6	40,0	60,0	0,0
(E)7	30,8	69,2	0,0
(E)8	22,2	77,8	0,0
(E)9	10,0	90,0	0,0
(E)10	25,0	75,0	0,0
(E)11	54,5	45,5	0,0
(E)12	58,3	41,7	0,0
(E)13	33,3	66,7	0,0
(E)14	45,5	54,5	0,0
(E)15	57,1	42,9	0,0

Daaruit blijkt dat de allereerste vraag van de interviews in bijna 60 procent van de gevallen een Ja/Nee-vraag is. Met een Keuzevraag wordt nooit geopend en in iets meer dan 40 procent is de eerste vraag een Open vraag.

De Ja/Nee-vraag lijkt tot redelijk ver in het interview het geprefereerde vraagtype te zijn. Pas ongeveer rond de elfde Vraag/Antwoord-eenheid van de interviews wordt de verhouding Open vraag, Ja/Nee-vraag min of meer gelijk. Dit zou kunnen betekenen dat interviewers in het begin van het gesprek middels afgebakende Ja/Nee-vragen, die concrete antwoorden vereisen, meteen zoveel mogelijk informatie proberen te krijgen. Daarna lijken zij de teugels iets losser te laten door het stellen van meer Open vragen, wat de geïnterviewde meer keuzevrijheid in zijn beantwoording geeft.

Of de Open vraag gezien die grotere vrijheid dan ook minder beantwoorde vragen oplevert dan Ja/Nee-vragen wordt verderop in dit hoofdstuk bekeken. Tabel 8 bespreekt enkel de eerste vijftien Vraag/Antwoord-eenheden van de gezamenlijke interviews, aangezien veel gesprekken er simpelweg (maximaal) zoveel besloegen.

6.2.1 Gecombineerde vragen en specifiek verlangen

Bij item Q06 in het codeboek werd bijgehouden of een vraag uit meerdere verzoeken bestond en zo ja, welk onderdeel het op dat moment geanalyseerde verzoek vormde. Verzoeken bestaand uit een combinatie van vragen kwamen zeer weinig voor: 97,3 procent van de vragen was enkelvoudig. Drie keer was er sprake van een vraag met daarin twee verzoeken en slechts eenmaal was een vraag uit drie opgemaakt. Dit laatste vond plaats in een gesprek bij *EénVandaag* op 1 november tussen Mark Rutte en Ferdinand Fransen:

Fransen: *‘Meneer Rutte, u bent onzichtbaar, u krijgt een slecht cijfer en u krijgt de boodschap niet voor het voetlicht...’*

Tijdens het coderen dienden codeurs eveneens bij te houden wanneer een interviewer direct aangaf een gegeven antwoord onbevredigend te vinden (Q12). Of wanneer hij of zij de geïnterviewde liet weten naar bepaalde informatie op zoek te zijn (Q13).

Het kwam slechts vijf keer voor dat een interviewer aangaf een gegeven antwoord onbevredigend te vinden. De reacties die daar vervolgens opkwamen waren divers: 1 uitweiding, 1 duidelijk impliciet antwoord (antwoorden), 1 irrelevant antwoord en eenmaal excuseren of weigeren van de vraag (non-antwoorden) en 1 niet concrete reactie (tussenliggend antwoord). Dat een interviewer aangaf naar bepaalde informatie te verlangen kwam iets vaker

voor, namelijk 12 keer (bij 3,6 procent van de vragen). De daarop gegeven reacties waren: 1 standaard/minimaal antwoord, 3 uitweidingen, 2 irrelevante non-antwoorden, 1 non-antwoord waarbij de relevantie van de vraag werd betwijfeld, eenmaal excuseren of weigeren, 2 onvoldoende specifieke tussenliggende antwoorden en 1 niet concreet half antwoord. Uit deze cijfers kan niet geconcludeerd worden dat het, voor een betere beantwoording van de vraag, aanzienlijk helpt onbevredigende antwoorden openlijk af te keuren of naar specifieke informatie te verlangen.

6.3 Reacties en fractievoorzitters

Deze paragraaf geeft de uiteindelijke reacties van de geanalyseerde fractievoorzitters zowel gezamenlijk als per persoon weer. Net als bij de interviewers geldt hierbij dat gezien het beperkte aantal interviews dat per fractievoorzitter bekeken is, de individuele resultaten met enige voorzichtigheid geïnterpreteerd dienen te worden.

6.3.1 Reacties

Tabel 9 bevat wellicht de belangrijkste informatie uit het onderzoek, aangezien deze het totaal aantal gegeven reacties laat zien.

Tabel 9: Totaal aantal gegeven reacties (Q17) in procenten

	Totaal aantal reacties	Totaal per vierdeling reacties
Antwoord:standaard/minimaal	7,0	
Antwoord:uitweiding	42,7	
Antwoord:duidelijk impliciet	7,6	57,3

Non-antwoord:zwijgen	0,6	
Non-antwoord:totaal geen info	7,6	
Non-antwoord:relevantie betwijfeld	3,3	
Non-antwoord:excuseren/weigeren	2,7	14,2

Tussenlig. antwoord:onvold. spec.	10,3	
Tussenlig. antwoord:niet concreet	15,8	26,1

Onduidelijk antwoord	2,4	2,4

Dit is zowel per vraag afzonderlijk als per vierdeling 'antwoord', 'non-antwoord', 'tussenliggend antwoord' en 'onduidelijk antwoord' weergegeven. Uit de resultaten van deze studie blijkt dat de onderzochte fractievoorzitters in de maand voorafgaand aan de Tweede Kamerverkiezingen van

2006 in de drie geanalyseerde programma's op meer dan de helft van de vragen, namelijk 57,3 procent, een antwoord gaven.

Tussenliggende antwoorden kwamen daarna het vaakst voor: in 26 procent van de gevallen. Dit bedraagt meer dan één op de vier antwoorden. 14,2 Procent van de antwoorden betrof een non-antwoord. Van 2,4 procent was onduidelijk welk antwoord de geïnterviewde zou hebben gegeven aangezien hij of zij werd onderbroken of onverstaaanbaar was.

Met een tussenliggend antwoord gaat de geïnterviewde wel in op de vraag, maar bezorgt hij de verzochte informatie vervolgens slechts gedeeltelijk of niet specifiek. Om die reden kan dit type reactie in zekere zin ook als non-antwoord beschouwd worden. Wanneer de tussenliggende en non-antwoorden bij elkaar opgeteld worden, blijkt dan dat 40,3 procent van de vragen in meer of minder mate onbeantwoord blijft. Als de onduidelijke antwoorden daarbij worden opgeteld, blijft een percentage van 42,7 enigerwijs niet beantwoorde vragen over.

Het meest gegeven type reactie betreft een uitweiding. Hierbij geeft de geïnterviewde behalve de belangrijkste informatie die werd verzocht ook aanvullende informatie.

Onderstaand fragment uit een interview met Jan Marijnissen van 7 november bij *NOVA/Den Haag Vandaag* is een voorbeeld van dit type reactie:

Mingelen: *'U staat in deze peilingen op 21/21 met de VVD, bij de NIPO peiling was er zelfs sprake van 25 zetels, groter dan de VVD. Maar zegt u eens eerlijk: denkt u werkelijk dat dat op 22 november ook nog zo is?'*

Marijnissen: *'Ja. Ik kom natuurlijk net als alle andere politici nu veel in het land, ik spreek veel mensen en ook mensen die vier jaar geleden zogenaamd strategisch hebben gestemd. Die geven nu aan er achteraf veel spijt van gehad te hebben niet met hun hart en verstand te hebben gestemd, omdat de PvdA ook gewoon in de oppositie kwam. Dus die geven aan nu gewoon op de SP te gaan stemmen.'*²

Niet concrete tussenliggende antwoorden waren vervolgens het meest geliefd: fractievoorzitters pasten deze in bijna 16 procent van de gevallen toe. De geïnterviewde gaat met deze vraag in op het verzochte en spreekt eveneens over het betreffende gespreksonderwerp, echter zonder er een concreet of volledig antwoord te geven. Het zou als 'om de vraag heen draaien' omschreven kunnen worden. Op 1 november sprak Mark Rutte in *NOVA/Den Haag Vandaag* met Joost Karhof en gaf een karakteristiek niet concreet tussenliggend antwoord:

---

² De geciteerde fragmenten zijn nagenoeg letterlijk uit de televisie-uitzendingen overgenomen, echter wanneer nodig voor de leesbaarheid enigszins gecorrigeerd of ingekort.

Karhof: *'Bij hoeveel zetels is de campagne van lijsttrekker Mark Rutte geslaagd?'*

Rutte: *'Ik wil een zo groot mogelijke VVD en ik ga me hier niet vastleggen op een aantal zetels meneer Karhof. Maar ik wil een sterke VVD en ik wil ervoor zorgen dat wij het CDA, dat wederom met een programma is gekomen waar niets in staat, en de verkiezingen met onze ideeën kunnen domineren zodat we het land verder kunnen helpen.'*

Ook minister-president Balkenende leek het niet concrete tussenliggende antwoord graag te gebruiken. Onderstaand fragment uit de uitzending van 5 november bij *Buitenhof*, komt de codeurs als een typisch "Balkenende antwoord" voor:

Trip: *'Waarom gaat het in de campagne niet over Irak en Afghanistan?'*

Balkenende: *'Vandaag hebben we het erover.'*

Trip: *'We zijn al heel wat dagen onderweg en al die andere keren hadden we het er niet over.'*

Balkenende: *'Ja, Afghanistan is natuurlijk een onderwerp dat al heel lang wordt besproken, terecht. Want Afghanistan is ook een broedplek van terrorisme, van gevaar. Niet alleen voor het gebied zelf, maar ook mondiaal. En we hebben natuurlijk lange tijd gesproken over bijvoorbeeld wat de rol van Nederland zal zijn, wat is de rol van de internationale gemeenschap. En in deze uitzending blijkt het ook al, minister Bot is daar, ik ben er zelf eerder geweest: het gaat om de vraag 'Wat kun je bijdragen aan de bevolking daar, hoe kun je zorgen dat de veiligheid kan worden versterkt en hoe kunnen de landen samen bijdragen aan een veiliger wereld''*

(onderbreking antwoord).

Onvoldoende specifieke tussenliggende antwoorden vormen de op twee na meest gegeven reactie: 10,3 procent. De bewoording hiervan is dubieus zoals de reactie 'waarschijnlijk' of de geïnterviewde geeft in plaats van te kiezen tussen gestelde opties een ander alternatief. Een voorbeeld hiervan komt uit het interview van 21 november bij *EénVandaag* met Wouter Bos:

Fransen: *'Ik moet het u vragen, u gaat er geen antwoord op geven, maar heeft u voorkeur voor een linkse coalitie of met het CDA?'*

Bos: *'Ik heb voorkeur voor een coalitie die Nederland socialer maakt.'*

Een duidelijk impliciet antwoord en een non-antwoord dat totaal geen informatie geeft, kwamen beide in 7,6 procent van de gegeven reacties voor. Ook de voorbeelden hiervan zijn afkomstig uit de geanalyseerde interviews:

Duidelijk impliciet antwoord, 19 november, Wouter Bos bij *Buitenhof*:

Trip: *'Dus u blijft bij uw uitspraak?'*

Bos: *'Ik heb geen enkele behoefte om er iets van terug te nemen.'*

Non-antwoord, totaal geen verzochte informatie gegeven, 13 november, Alexander Pechtold en André Rouvoet bij *Buitenhof*:

Pechtold: *'De euthanasiewet, daarvan geeft u in interviews aan dat u die wilt terug draaien, het homohuwelijk wilt u vanaf, abortus wilt u terugdraaien. Zijn dat de zaken die in zo'n kabinet door u bevochten gaan worden of zegt u 'Daar blijf ik de komende vier jaar vanaf?'*

Rouvoet: *'U geeft het al aan: mijn programma is over die punten heel duidelijk. Ik wou dat u zo duidelijk was over uw eigen programma. Wat de CU wil dat weet Nederland wel, maar weet Nederland wat D66 wil?'*

Een klein percentage, slechts 7 procent, bestaat uit standaard/minimale antwoorden. Hierbij wordt enkel de verzochte informatie gegeven. Hiervan twee voorbeelden, de eerste uit een interview van 21 november bij *NOVA/Den Haag Vandaag* met lijsttrekker Marco Pastors en de tweede uit een gesprek met Jan Marijnissen in *Buitenhof*:

Polak: *'Vindt u eigenlijk het integratiebeleid van mevrouw Verdonk van de afgelopen vier jaar een succes?'*

Pastors: *'Nee.'*

Mingelen: *'Hoeveel van wat u verdient draagt u af aan de partij?'*

Marijnissen: *'Iets meer dan de helft.'*

Reactie 23, een non-antwoord waarin de relevantie van de vraag wordt betwijfeld, komt bij 3,3 procent van de vragen voor. Zoals op 12 november, Mark Rutte bij *Buitenhof*:

Polak: *'Waarom is het afschaffen van de hypotheekrenteaftrek zo'n enorm taboe?'*

Rutte: *'Een taboe is het niet. Ik ben alleen tegen..'* (reactie onderbroken).

Polak: *'Nou, het 'h-woord' noemen we het allemaal.'*

Rutte: *'Het is geen taboe, een taboe is als je er niet over mag praten en we kunnen het er vrolijk over hebben.'*

2,7 Procent vormde een reactie waarin de geïnterviewde zelf aangaf er geen antwoord op te kunnen of willen geven (reactie 24). Premier Balkenende deed dit bijvoorbeeld op 16 november bij *Nova/Den Haag Vandaag*:

Mingelen: *'Het idee, meneer Balkenende, dat u van die vervelende Zalm af bent en lekker met Rita Verdonk doorgaat, lijkt u dat niet heerlijk? Is het voor u een mogelijkheid dat u met Verdonk als vice-premier doorgaat?'*

Balkenende: *'Weet u, Rutte probeerde het net ook al, maar ik laat mij niet uit over de coalities, laat staan over personen. Dat moeten de partijen echt zelf weten.'*

Het restant van de gegeven antwoorden vormden gezwegen en onduidelijke antwoorden. Alles bij elkaar geeft deze studie aan dat fractievoorzitters in plaats van alle vragen, ofwel 100 procent, een kleine 60 procent beantwoorden. Tabel 10A en B tonen de reacties die fractievoorzitters afzonderlijk hebben gegeven. Volgens de gegevens uit dit onderzoek lijkt Jan Marijnissen in de onderzochte periode het vaakst met een antwoord te hebben gereageerd, namelijk bij nagenoeg 86 procent van de aan hem gestelde vragen. Opmerkelijk is verder dat hij geen enkel non-antwoord gaf. Degene die als tweede de meeste antwoorden gaf is Femke Halsema, op de derde plek volgt Wouter Bos.

Tabel 10A: Totaal per fractievoorzitter (V07) gegeven reacties (Q17) in procenten

Reactie	Balkenende	Bos	Marijnissen	Rutte	Rouvoet
Antwoord:standaard/minimaal	7,3	4,7	21,4	9,7	.
Antwoord:uitweiding	41,5	45,3	64,3	30,1	45,7
Antwoord:duidelijk impliciet	4,9	17,2	.	7,1	5,7
Non-antwoord:zwijgen	.	.	.	.	.
Non-antwoord:totaal geen info	9,8	4,7	.	10,6	8,6
Non-antwoord:relevantie betwijfeld	4,9	1,6	.	5,3	.
Non-antwoord:excuseren/weigeren	2,4	.	.	4,4	5,7
Tussenlig. antwoord:onvold. spec.	12,2	14,1	7,1	11,5	2,9
Tussenlig. antwoord: niet concreet	14,6	12,5	7,2	17,2	22,9
Onduidelijk antwoord	2,4	.	.	3,5	8,6
Totaal per vierdeling reactie:					
Antwoord	53,7	67,2	85,7	46,9	51,4
Non-antwoord	17,1	6,3	.	20,3	.
Tussenlig. antwoord	26,8	26,6	14,3	28,7	14,3
Onduidelijk antwoord	2,4	.	.	3,5	8,6

Mark Rutte lijkt volgens deze cijfers het minst goed beantwoording aan vragen te geven: hij reageert in minder dan de helft van de keren met een antwoord en 20 procent van zijn reacties bestaat uit non-antwoorden. Ook Alexander Pechtold heeft een laag percentage beantwoorde reacties, namelijk 43 procent. Echter in tegenstelling tot Rutte geeft hij daarbuiten nooit non-antwoorden maar enkel tussenliggende antwoorden. Ook André Rouvoet en Jan Marijnissen geven nooit non-antwoorden. Minister-president Jan Peter Balkenende behoort met bijna 54 procent beantwoorde vragen tot de vier fractievoorzitters met het laagste percentage antwoorden. Bijna 1/3e van zijn reacties bestaat uit tussenliggende antwoorden.

Tabel 10B: Totaal per fractievoorzitter (V07) gegeven reacties (Q17) in procenten

Reactie	Halsema	Pastors	Wilders	Pechtold
Antwoord:standaard/minimaal	4,3	11,8	.	.
Antwoord:uitweiding	60,9	52,9	62,5	42,9
Antwoord:duidelijk impliciet	8,7	.	.	.
Non-antwoord:zwijgen	8,7	.	.	.
Non-antwoord:totaal geen info	4,3	11,8	.	.
Non-antwoord:relevantie betwijfeld	.	5,9	6,3	.
Non-antwoord:excuseren/weigeren	.	.	6,3	.
Tussenlig. antwoord:onvold. spec.	4,3	17,6	6,3	.
Tussenlig. antwoord: niet concreet	8,7	.	18,8	57,1
Onduidelijk antwoord	.	.	0	.
Totaal per vierdeling reactie:				
Antwoord	73,9	64,7	62,5	42,9
Non-antwoord	13	17,7	12,6	.
Tussenlig. antwoord	13	17,7	25,1	57,1
Onduidelijk antwoord	.	.	.	.

Omdat in dit onderzoek ook bekeken wordt of het ene type vraag vaker de verzochte informatie oplevert dan het andere, zijn per vraag de daarop gegeven reacties geanalyseerd. Tabel 11 en 12 tonen deze percentages.

Onderstaande tabel laat bijvoorbeeld zien dat 78,3 procent van de standaard/minimale antwoorden als reactie op een Ja/Nee-vraag volgt. Ook uitweidingen en duidelijk impliciete antwoorden volgen het vaakst op een Ja/Nee-vraag, laatst genoemde reactie zelfs in 88 procent van de gevallen. De verdeling waarop Open- en Ja/Nee-vragen een non-antwoord uitlokken, is meer gelijkmatig, reactie 24 waarbij de relevantie van de vraag wordt betwijfeld daargelaten. Ja/Nee-vragen ontlokken echter wel wat vaker dan Open vragen een tussenliggend antwoord.

Tabel 11: Reacties (Q17) op totaal aantal verzoeken per vraag intentie (Q07) in procenten

	Open	Ja/Nee	Keuze
Antwoord:standaard/minimaal	21,7	78,3	.
Antwoord:uitweiding	42,6	56,7	0,7
Antwoord:duidelijk impliciet	8,0	88,0	4,0
Non-antwoord: zwijgen	50,0	50,0	.
Non-antwoord:totaal geen info	48,0	52,0	.
Non-antwoord:relevantie betwijfeld	81,8	18,2	.
Non-antwoord:excuseren/weigeren	22,2	66,7	11,1
Tussenlig. antwoord:onvold. spec.	5,9	76,5	17,6
Tussenlig. antwoord: niet concreet	40,4	57,7	1,9
Onduidelijk antwoord: in rede gevallen	75,0	25,0	.

Onduidelijke antwoorden, waarbij de geïnterviewde doorgaans in de rede werd gevallen, volgen daarentegen weer het meest op een Open vraag, namelijk in 75 procent van de gevallen.

Tabel 12: Reacties (Q17) op totaal aantal verzoeken per vraag vorm (Q08) in procenten

	Direct	Beleefd	Zeer kort	Stelling
Antwoord:standaard/minimaal	65,2	13,0	.	21,7
Antwoord:uitweiding	80,1	2,1	1,4	16,3
Antwoord:duidelijk impliciet	76,0	4,0	.	20,0
Non-antwoord: zwijgen	100,0	.	.	.
Non-antwoord:totaal geen info	80,0	.	4,0	16,0
Non-antwoord:relevantie betwijfeld	36,4	9,1	.	54,5
Non-antwoord:excuseren/weigeren	88,9	.	.	11,1
Tussenlig. antwoord:onvold. spec.	82,4	.	2,9	14,7
Tussenlig. antwoord: niet concreet	71,2	3,8	.	25,0
Onduidelijk antwoord: in rede gevallen	62,5	.	.	37,5

Tabel 12 toont ditzelfde per vorm van de vraag. Zoals eerder bleek, maken directe vragen het grootste gedeelte van het totaal aan gestelde vragen uit. Wat in de tabel het meest opvalt is dat non-antwoorden die de relevantie van de vraag betwijfelen in meer dan de helft van de gevallen een reactie op een stelling zijn. Dit zou kunnen betekenen dat geïnterviewden het in veel gevallen niet erg waarderen te moeten reageren op de vraagsteller diens eigen aanname. Het gesprek lijkt bij stellingen in veel gevallen om de bewoording van het verzoek zelf in plaats van

het verzochte te gaan draaien. Dit type vraag vorm levert namelijk ook relatief vaak een onduidelijk antwoord op.

Onduidelijke antwoorden houden in de regel in dat de reactie werd onderbroken, wat regelmatig voorkwam als een irrelevant antwoord werd gegeven.

Tabel 13A: Totaal aantal per interviewer (V06) ontvangen reacties (Q17) in procenten

Reactie	Polak	Karhof	Huys	Fransen
Antwoord:standaard/minimaal	9,1	4,9	5,3	4,7
Antwoord:uitweiding	52,7	47,5	50,0	41,9
Antwoord:duidelijk impliciet	5,5	6,6	2,6	18,6
Non-antwoord:zwijgen	3,6	.	.	.
Non-antwoord:totaal geen info	9,1	11,5	13,2	.
Non-antwoord:relevantie betwijfeld	3,7	1,6	5,3	9,3
Non-antwoord:excuseren/weigeren	1,8	.	2,6	.
Tusselig. antwoord:onvold. spec.	3,6	9,8	13,2	14,0
Tusselig. antwoord: niet concreet	9,1	16,4	7,9	11,6
Onduidelijk antwoord	1,8	1,6	.	.

Tabel 13B: Totaal aantal per interviewer (V06) ontvangen reacties (Q17) in procenten

Reactie	Trip	Mingelen	Kockelmann
Antwoord:standaard/minimaal	3,1	12,5	4,5
Antwoord:uitweiding	37,5	33,9	27,3
Antwoord:duidelijk impliciet	15,6	3,6	4,5
Non-antwoord:zwijgen	.	.	.
Non-antwoord:totaal geen info	.	3,6	18,2
Non-antwoord:relevantie betwijfeld	6,3	.	.
Non-antwoord:excuseren/weigeren	.	7,1	.
Tusselig. antwoord:onvold. spec.	9,4	12,5	9,1
Tusselig. antwoord: niet concreet	25,0	25,0	27,3
Onduidelijk antwoord	3,1	1,8	9,1

De verdeling antwoorden is eveneens per interviewer weergegeven, al naargelang de reacties die zij op gestelde vragen kregen. Tabel 13A en B geven dit weer in procenten, gemeten vanuit het totaal door die interviewer ontvangen antwoorden.

Clairy Polak ontvangt relatief gezien het meest een antwoord als reactie, alle drie typen antwoord opgeteld namelijk 67,3 procent. Sven Kockelmann lijkt daarentegen het minst vaak

een antwoord als reactie op zijn vragen te krijgen: fractievoorzitters reageren op hem relatief gezien het vaakst met een tussenliggend antwoord.

Rob Trip en Ferdinand Fransen krijgen als antwoord op en door hen geuite verzoeken de minste non-antwoorden, het aantal tussenliggende antwoorden dat zij ontvangen is echter aan de hoge kant.

6.3.2 Onderbreking reacties

Om te bekijken in welke mate de interviewers reacties onderbraken, zijn ook deze gegevens in tabellen uitgewerkt. Dit is berekend per het totaal aantal gegeven reacties, wat betekent dat ook Eenheden waarin niet werd onderbroken zijn meegeteld.

Tabel 14: Onderbreking van totaal aantal reacties (Q18) per interviewer (V06) in procenten

Niet onderbroken	60,0
Clairy Polak	6,4
Joost Karhof	8,5
Twan Huys	2,7
Ferdinand Fransen	2,4
Rob Trip	4,5
Ferry Mingelen	3,6
Sven Kockelmann	3,8
Andere tafelgast	8,1

60 Procent van de reacties werd niet onderbroken, wat wil zeggen dat dit bij 4 van de tien antwoorden wel het geval was. Joost Karhof en andere tafelgasten onderbreken de reacties van fractievoorzitters het meest. Het feit dat tafelgasten dit relatief gezien veel doen, kan te maken hebben met hun rol als mede-discussiegenoot aan tafel. Voor hen gelden wellicht andere, minder strenge, codes dan voor de interviewers wat betreft het onderbreken van een geïnterviewde. Vervolgens werden de meeste reacties door Clairy Polak onderbroken, wat uiteraard samenhangt met het grotere aantal interviews dat zij en Joost Karhof afnamen. Ferdinand Fransen valt de fractievoorzitters het minst in de reden.

Waarom de reacties onderbroken werden blijkt uit tabel 15. Wanneer van onderbreking sprake is, gebeurt dit bij ongeveer een kwart van de gevallen omdat de fractievoorzitter de vraag al, enigszins, heeft beantwoord en er naar de interviewers' smaak (te) lang op doorgaat.

Reacties werden verder bijna altijd onderbroken omdat sprake was van een *off-topic* antwoord en interviewers zodoende in het gesprek dienden in te grijpen.

Tabel 15: Reden van onderbreking (Q19) van totaal aantal reacties in procenten

Niet onderbroken	60,0
Irrelevant antwoord of <i>off-topic</i>	12,7
Ander mengt zich in gesprek	1,8
Vraag beantwoord, (te) lange uitweiding	24,8
Anders: interviewer past vraag aan	0,6

6.3.3 Ontvangen vragen

Per fractievoorzitter is verder genoteerd wat de intentie, de vorm en het onderwerp van aan hen gestelde vragen gemiddeld was. De verhouding ontvangen Open- en Ja/Nee-vragen lag bij alle fractievoorzitters ongeveer gelijk, namelijk rond de 50 tot 60 procent Ja/Nee-vragen en rond de 40 procent aan Open vragen.

Bij Femke Halsema, Marco Pastors en André Rouvoet was deze verhouding echter opvallend anders: bijna 70 tot 90 procent van de vragen die zij ontvingen bestond uit Ja/Nee-vragen, tegenover 11 tot 23 procent Open vragen. Waarom deze fractievoorzitters zoveel meer Ja/Nee-vragen kregen voorgelegd is niet duidelijk.

Een ander opmerkelijk punt is dat Geert Wilders en Marco Pastors in hun antwoord relatief gezien vaak voor een keuze gesteld werden. Marijnissen, Halsema, en Pechtold werd daarentegen nooit een keuzevraag gesteld.

Tabel 16: Intentie (Q07) van totaal aantal per fractievoorzitter (V07) ontvangen vragen in procenten

	Open vraag	Ja/Nee-vraag	Keuzevraag
Jan Peter Balkenende	46,3	48,8	4,9
Wouter Bos	42,2	53,1	4,7
Jan Marijnissen	50,0	50,0	.
Mark Rutte	37,2	61,9	0,9
André Rouvoet	25,7	68,6	5,7
Femke Halsema	13,0	87,0	.
Marco Pastors	11,6	76,5	5,9
Geert Wilders	43,8	50,0	6,3
Alexander Pechtold	42,9	57,1	.

Tabel 17: Vorm (Q08) van totaal aantal per fractievoorzitter (V07) ontvangen vragen in procenten

	Direct	Beleefd	Zeer kort	Stelling
Jan Peter Balkenende	75,6	2,4	.	22,0
Wouter Bos	75,0	3,1	3,1	18,8
Jan Marijnissen	92,9	.	.	7,1
Mark Rutte	75,2	4,4	0,9	19,5
André Rouvoet	88,6	.	.	11,4
Femke Halsema	78,3	.	.	21,7
Marco Pastors	64,7	.	5,9	29,4
Geert Wilders	75,0	.	.	25,0
Alexander Pechtold	28,6	28,6	.	42,9

Pastors lijkt met het laagste percentage Open vragen minder vrijheid in zijn beantwoording te krijgen, tegenover Marijnissen die juist bij de helft van de keren een Open vraag gesteld krijgt. Wat de vorm van de per fractievoorzitters ontvangen vragen betreft, kan gezegd worden dat Pechtold relatief gezien veel beleefdheidsvragen gesteld kreeg. Dit kan echter komen door het feit dat hij slechts één interview heeft gegeven, zodat een eventuele beleefde vraag sneller opvalt. Echter, Pastors en Wilders gaven beiden ook slechts één interview en hen word niets op een beleefde manier gevraagd.

Bij Marijnissen, Rouvoet en Halsema gebeurt dit evenmin. Als premier wordt Balkenende niet vaker dan andere fractievoorzitters op een beleefde toon aangesproken. Hem wordt echter wel een aanzienlijk deel van de vragen als een stelling gesteld.

Uit tabel 5 bleek eerder dat het meest voorkomende onderwerp van de vragen een feit of plan met betrekking tot de geïnterviewde diens partij in relatie tot de verkiezingen betrof.

Uit tabel 18, waarin het onderwerp van ontvangen vragen is opgesplitst per fractievoorzitter, blijkt dat vooral Bos, Pechtold en Pastors vaak over dit onderwerp kwamen te spreken.

Femke Halsema hoeft daarentegen opvallend weinig vragen over de verkiezingen of de rol van haar partij daarin te beantwoorden: bijna alle vragen die haar gesteld werden gingen over GroenLinks zonder dat dit gerelateerd was aan de kamerverkiezingen of over (internationale) politiek in het algemeen.

Ook bij Marijnissen, Pechtold en Rutte gingen de vragen wat vaker over hun politieke partij in het algemeen. Balkenende krijgt het vaakst een vraag die betrekking heeft op de internationale politiek voorgelegd. Hem wordt niets persoonlijks gevraagd.

Wouter Bos is daarentegen één van de weinigen die enkele vragen aangaande persoonlijke kwesties gesteld krijgt.

Tabel 18: Onderwerp (Q09) van totaal aantal per fractievoorzitter (V07) ontvangen vragen in procenten

	Verkiezingen algemeen	Verkiezingen+ eigen partij	Eigen partij	Politiek alg.	Niet-politiek	Persoonlijk
Jan Peter Balkenende	17,1	31,7	.	51,2	.	.
Wouter Bos	12,5	57,8	20,3	3,1	.	6,3
Jan Marijnissen	14,3	14,3	57,1	14,3	.	.
Mark Rutte	7,1	38,9	30,1	17,7	0,9	5,3
André Rouvoet	42,9	42,9	11,4	2,9	.	.
Femke Halsema	.	4,3	47,8	43,5	4,3	.
Marco Pastors	11,8	47,1	5,9	35,3	.	.
Geert Wilders	37,5	.	12,5	43,8	.	6,3
Alexander Pechtold	.	57,1	42,9	.	.	.

Een voorbeeld daarvan komt uit de uitzending van 21 november bij *EénVandaag*, waarbij zijn heldere antwoord opvalt:

Fransen: *'Morgen verkiezingen, morgenavond slotdebat..wat is het eerste dat u donderdag gaat doen?'*

Bos: *'M'n vrouw een dikke zoen geven en kijken of ze me nog kent.'*

6.4 Aanvullingen en herhalingen

In deze studie is in de analyse bij iedere vraag bijgehouden of dat verzoek nog niet eerder gesteld was of dat het om een aanvulling op of herhaling van een eerder verzoek ging. Dit laatste is gedaan om te zien hoe vaak vragen herhaald dan wel aangepast moeten worden eer fractievoorzitters een bevredigende reactie produceren. Ook kan wellicht bekeken worden of het uitmaakt vragen te herhalen, of dat fractievoorzitters die een vraag in eerste instantie niet beantwoorden dit uiteindelijk nooit zullen doen.

Met een aanvullende vraag verzoekt de interviewer via een kleine toevoeging op de vraag om nagenoeg hetzelfde als hij in een eerder verzoek deed. Een herhaalde vraag verandert niets aan het eerdere verzoek en stelt deze enkel nog eens.

Hieronder volgt een voorbeeld van een interview waarin aanvullingen en herhalingen voorkwamen. De werking van dit type vragen wordt hier goed verduidelijkt.

1 november, Mark Rutte en Joost Karhof in *NOVA/Den Haag Vandaag*:

Karhof: *'Wilt u groter worden dan het CDA, is dat de maatstaf?'*

Rutte: *'Natuurlijk is de ambitie van de VVD om de grootste partij van Nederland te worden, ik zeg niet dat dat deze verkiezingen lukt maar...(onderbroken)'*

Karhof: *'Ik zoek een beetje naar uw ondergrens: wanneer is het geslaagd?'*

Rutte: *'Ik heb één ding geleerd van de oud-premier Thatcher uit Engeland: 'Never contemplate defeat'. Ik denk er geen seconde over na omdat ik zeker weet, en ik ben heel veel in het land op markten waar ik heel veel mensen ontmoet die zeggen: 'Mark, jullie raken op dit moment met dit programma, met het optimisme dat jullie uitstralen, de pols van de samenleving'. Dus ik weet zeker dat wij een goede uitslag kunnen maken.'*

Karhof: *'Meer dan 25? Zijn die 25 genoeg die u nu heeft?'*

Rutte: *'Ik zou het jammer vinden als het er minder zijn.'*

Karhof: *'Dat is te weinig?'*

Rutte: *'Ja.'*

Onderstaande tabel geeft aan dat 65 procent van alle geuite verzoeken nieuw was. Bijna een kwart, dat wil zeggen één op de vier vragen, vormde een aanvulling op een eerder gesteld verzoek. Iets meer dan een tiende van de vragen werd letterlijk herhaald.

Tabel 19: Verdeling totaal aantal vragen in nieuw, aanvullend en herhaald verzoek in procenten

Nieuw verzoek	64,6
Aanvullende vraag	24,2
Herhaalde vraag	11,2

Alles bij elkaar betekent dit dat meer dan één op de drie vragen, namelijk 35,4 procent, een op enigerwijze herhaald verzoek betrof. Vragen worden over het algemeen nogmaals gesteld, omdat de gegeven reactie niet (geheel) bevredigend was.

6.4.1 Gestelde aanvullingen en herhalingen

Van het totaal aantal gestelde vragen was de verhouding Open vragen, Ja/Nee- en Keuzevragen respectievelijk 36,4, 60,6 en 3,0 procent. Wanneer sprake is van een aanvulling of herhaling lijken interviewers de vraag iets vaker in de vorm van een Ja/Nee-vraag om te gieten, vooral bij aanvullingen is dit het geval. In een Keuzevraag wordt het bijna nooit veranderd. Tabel 11 toonde al aan dat Ja/Nee-vragen vaker een antwoord als reactie ontvangen. Dat interviewers een verzoek

dat in eerste instantie niet goed beantwoord werd zodoende regelmatig in een Ja/Nee-vraag veranderen, lijkt logisch te zijn.

Tabel 20: Intentie (Q07) van totaal aantal aanvullende vragen (Q10) in procenten

Open vraag	28,8
Ja/Nee-vraag	70,0
Keuzevraag	1,3

Over het totaal aantal gestelde vragen lagen de percentages voor directe, beleefde, zeer korte vragen en stellingen op 76,1, 3,0, 1,2 en 19,7. Opmerkelijk is dat interviewers een verzoek dat zij aanpassen vaker dan gemiddeld als een stelling brengen.

Tabel 21: Intentie (Q07) van totaal aantal herhaalde vragen (Q11) in procenten

Open vraag	32,4
Ja/Nee-vraag	64,9
Keuzevraag	2,7

Wanneer geïnterviewden een irrelevant antwoord geven proberen vraagstellers het verzoek op die manier wellicht te verduidelijken door bepaalde feiten nog eens aan te geven. Ook kan het zijn dat ze de uitspraken van een derde citeren om hun verzoek kracht bij te zetten.

Tabel 22: Vorm (Q08) van totaal aantal aanvullende vragen (Q10) in procenten

Directe vraag	67,5
Beleefdheidsvraag	2,5
Zeer korte vraag	2,5
Stelling	27,5

Tabel 23: Vorm (Q08) van totaal aantal herhaalde vragen (Q11) in procenten

Directe vraag	83,8
Beleefdheidsvraag	2,7
Zeer korte vraag	2,7
Stelling	10,8

Hoewel herhalingen qua vraag niet afwijken van het eerdere verzoek, kan de vorm van de herhaalde vraag wel enigszins wijzigen. Herhalingen blijken vaker dan het oorspronkelijke

verzoek een directe vorm aan te nemen. Dit percentage ligt namelijk bijna 8 procent hoger dan dat van het totaal aantal gestelde vragen. Stellingen komen als herhaling juist weer minder vaak voor.

Als van de aanvullende en herhaalde vragen wordt nagegaan welke interviewers deze stelden, blijkt uit tabel 24 en 25 dat Ferry Mingelen van het totaal aantal aanvullende vragen de meeste stelt. Voor de herhalingen is dit Joost Karhof.

Tabel 24: Totaal aantal aanvullende vragen (Q10) per vraagsteller (Q04) in procenten

	procent van totaal aantal aanvullende vragen	procent aanvullende vraag van totaal per vraagsteller gestelde vragen
Clairy Polak	10,0	14,5
Joost Karhof	16,3	21,3
Twan Huys	6,3	13,2
Ferdinand Fransen	13,8	25,6
Rob Trip	15,0	37,3
Ferry Mingelen	18,8	26,8
Sven Kockelmann	15,0	52,2
Andere tafelgast	5,0	18,2

Tabel 25: Totaal aantal herhaalde vragen (Q11) per vraagsteller (Q04) in procenten

	procent van totaal aantal gestelde herhaalde vragen	procent herhaalde vraag van totaal per vraagsteller gestelde vragen
Clairy Polak	21,6	14,5
Joost Karhof	29,7	18,0
Twan Huys	5,4	5,3
Ferdinand Fransen	2,7	2,3
Rob Trip	2,7	3,1
Ferry Mingelen	16,2	10,7
Sven Kockelmann	8,1	13,0
Andere tafelgast	13,5	22,7

Van alle vragen die Sven Kockelmann stelt, blijkt meer dan 50 procent uit een aanvullende vraag te bestaan. Dit betekent dat hij ongeveer één op de twee vragen opnieuw stelt. Uit tabel 13B, waarin de reacties die Kockelmann ontving uit een zijn gezet, komt echter niet naar voren dat hij vaker dan gemiddeld een bevredigend antwoord krijgt.

Andere tafelgasten en Joost Karhof blijken het hoogste percentage van door hen gestelde vragen te herhalen. Tabel 13A toont dat bijna de helft van de reacties die Karhof ontvangt een uitwendend antwoord is.

6.4.2 Reacties op aanvullende en herhaalde vragen

Tabel 26 en 27 geven aan hoeveel aanvullende en herhaalde vragen iedere fractievoorzitter afzonderlijk ontving. Mark Rutte was degene die het grootste percentage aanvullende en herhaalde vragen voorgelegd kreeg. Uit de cijfers van tabel 10A bleek al dat Mark Rutte het minst goed beantwoording aan vragen leek te geven: hij reageerde in minder dan de helft van de keren met een antwoord en 20 procent van zijn reacties bestaat uit non-antwoorden. Het feit dat hij zoveel vragen opnieuw gesteld krijgt, lijkt daarmee te maken te hebben.

Tabel 26: Totaal aantal aanvullende vragen (Q10) per fractievoorzitter (V07) in procenten

	procent van totaal aantal ontvangen aanvullende vragen	procent aanvullende vraag van totaal aantal per fractievoorzitter ontvangen vragen
Jan Peter Balkenende	17,5	34,1
Wouter Bos	21,3	26,6
Jan Marijnissen	2,5	14,3
Mark Rutte	45,0	31,9
André Rouvoet	6,3	14,3
Femke Halsema	.	.
Marco Pastors	3,8	17,6
Geert Wilders	2,5	12,5
Alexander Pechtold	1,3	14,3

Pechtold, Wilders en Marijnissen werd het minst vaak een verzoek door middel van een aanpassing of herhaling opnieuw gesteld. Ruim 1/3e van de vragen die Rouvoet voorgelegd kreeg was daarentegen een herhaling van een eerder geuit verzoek.

Voor Balkenende was ruim 1/3^e van de verzoeken die hij ontving een aanpassing van een eerdere vraag.

Tabel 27: Totaal aantal herhaalde vragen (Q11) per fractievoorzitter (V07) in procenten

	procent van totaal aantal ontvangen herhaalde vragen	procent herhaalde vraag van totaal aantal per fractievoorzitter ontvangen vragen
Jan Peter Balkenende	8,1	7,3
Wouter Bos	10,8	6,2
Jan Marijnissen	2,7	7,1
Mark Rutte	35,1	11,5
André Rouvoet	29,7	31,4
Femke Halsema	5,4	8,7
Marco Pastors	5,4	11,8
Geert Wilders	2,7	6,2
Alexander Pechtold	.	.

Tabel 28 en 29 geven aan welke reacties op aanvullende en herhaalde vragen kwamen. Puur gelet op de vierdeling antwoord, non-antwoord, tussenliggend antwoord en onduidelijk antwoord blijkt dat 58,8 procent van de aanvullende vragen een antwoord ontlokt.

Het aantal non-antwoorden is bijna 14 procent.

Tabel 28: Reacties (Q17) op totaal aantal aanvullende vragen (Q10) in procenten

	Reactie op aanvullende vraag	Totaal per vierdeling reacties
Antwoord:standaard/minimaal	6,3	
Antwoord:uitweiding	37,5	
Antwoord:duidelijk impliciet	15	58,8

Non-antwoord:totaal geen informatie	6,3	
Non-antwoord: relevantie vraag betwijfeld	3,8	
Non-antwoord:excuseren of weigeren	3,8	13,9

Tussenlig. antwoord:onvold. specifiek	7,5	
Tussenlig. antwoord: niet concreet	17,5	25

Onduidelijk antwoord	2,5	2,5

Bij herhaalde vragen ligt het percentage ontvangen antwoorden nog weer wat hoger, namelijk op 59,4 procent. Ook het aantal non-antwoorden dat op dit type vragen volgt ligt weliswaar een paar procent hoger dan bij aanvullende vragen, echter het percentage tussenliggend antwoord dat op een herhaling volgt is daarentegen lager.

Tabel 29: Reacties (Q17) op totaal aantal herhaalde vragen (Q11) in procenten

	Reactie op herhaalde vraag	Totaal per vierdeling reacties
Antwoord:standaard/minimaal	5,4	
Antwoord:uitweiding	45,9	
Antwoord:duidelijk impliciet	8,1	59,4

Non-antwoord:totaal geen informatie	10,8	
Non-antwoord:excuseren of weigeren	5,4	16,2

Tussenlig. antwoord:onvold. specifiek	5,4	
Tussenlig. antwoord: niet concreet	16,2	21,6

Onduidelijk antwoord	2,7	2,7

Ter herinnering waren de percentages van reacties die op het totaal aantal vragen volgde per vierdeling antwoord, non-antwoord, tussenliggend antwoord en onduidelijk antwoord respectievelijk 57,3, 14,2, 26,1 en 2,4. Wanneer dit wordt vergeleken met de reacties op de aanvullende en herhaalde vragen, ligt het percentage 'antwoord' dat laatstgenoemde vragen opleveren enkele procenten hoger. Het percentage non-antwoorden ligt bij herhaalde vragen daarentegen ook iets boven het gemiddelde, echter het aantal tussenliggende antwoorden hierop lijkt weer lager te zijn. Deze cijfers lijken te vertellen dat aanvullende en herhaalde vragen iets vaker een antwoord en iets minder vaak een tussenliggend antwoord ontvangen, echter zeer sterk is dit verschil niet. Ook tussen aanvullende en herhaalde vragen onderling is het verschil zeer klein, zij het dat op een herhaling wat vaker een non-antwoord volgt in plaats van een tussenliggend antwoord.

6.5 Verwijzingen tussen eenheden

Bij enkele items in het codeboek dienden codeurs wanneer van een bepaalde situatie sprake was aan te geven in welke (eerdere) eenheid dit plaatsvond. Bijvoorbeeld, bij Q11 worden herhalingen genoteerd, daarbij wordt bijgehouden van welke vraag uit welke eerdere eenheid dit een herhaling is. In veel gevallen ging het bij vragen die opnieuw gesteld werden om een herhalingen of aanvullingen van het verzoek uit de voorafgaande eenheid. In deze paragraaf wordt nader ingegaan op deze verwijzingen tussen eenheden onderling.

Tabel 30: Ontvangen reacties (Q17) op verzoeken waarnaar een latere aanvullende vraag (Q10) terugverwees in procenten

	Reactie	Totaal per vierdeling reactie
Antwoord:standaard/minimaal	10,0	
Antwoord:uitweiding	31,2	
Antwoord:duidelijk impliciet	5,0	47,2

Non-antwoord:totaal geen info	13,8	
Non-antwoord:relevantie betwijfeld	5,0	
Non-antwoord:excuseren/weigeren	1,3	20,1

Tussenlig. antwoord:onvold. spec.	7,5	
Tussenlig. antwoord: niet concreet	22,5	30,0

Onduidelijk antwoord: in rede gevallen	3,8	3,8

Op een verzoek dat middels een aanvullende vraag later opnieuw gesteld zou worden, kwam minder dan de helft van de keren een antwoord als reactie.

Wanneer de vraag later herhaald zou worden, blijkt het percentage 'antwoord' dat was gegeven nog lager te hebben gelegen, namelijk op 35 procent. Ook ontvingen interviewers op vragen die naderhand herhaald werden in bijna 1/3^e van de gevallen een non-antwoord. Het totaal aan gestelde vragen ontving over 57,3 procent een antwoord. Aangezien dit percentage bij deze eenheden aanzienlijk lager ligt, lijkt het vanzelfsprekend dat op deze vragen later een herhaling dan wel aanpassing van de vraag volgde.

Tabel 31: Ontvangen reacties (Q17) op verzoeken waarnaar een latere herhaalde vraag (Q11) terugverwees in procenten

	Reactie	Totaal per vierdeling reactie
Antwoord:standaard/minimaal	2,7	
Antwoord:uitweiding	29,7	
Antwoord:duidelijk impliciet	2,7	35,1

Non-antwoord:totaal geen info	16,2	
Non-antwoord:relevantie betwijfeld	8,1	
Non-antwoord:excuseren/weigeren	2,7	27,0

Tusselig. antwoord:onvold. spec.	13,5	
Tusselig. antwoord: niet concreet	13,5	27,0

Onduidelijk antwoord: in rede gevallen	10,8	10,8

Tabel 32: Onderwerp (Q09) van verzoeken waarnaar een latere aanvullende vraag (Q10) terugverwees in procenten

Verkiezingen algemeen	12,5
Verkiezingen en partij geïnterviewde	38,8
Partij geïnterviewde	26,3
(Internationale) politiek algemeen	20,0
Persoonlijk over geïnterviewde	2,5

Tabel 33: Onderwerp (Q09) van verzoeken waarnaar een latere herhaalde vraag (Q11) terugverwees in procenten

Verkiezingen algemeen	18,9
Verkiezingen en partij geïnterviewde	35,1
Partij geïnterviewde	35,1
(Internationale) politiek algemeen	8,1
Persoonlijk over geïnterviewde	2,7

Als een eerder verzoek herhaald of aangepast moest worden omdat de reactie nog onbevredigend was, ging dit eerdere verzoek het meest over de politieke partij van de geïnterviewde in relatie tot de Tweede Kamerverkiezingen.

Ook werd regelmatig terugverwezen naar eenheden die als onderwerp puur de geïnterviewde diens partij betrof, zonder dat dit met verkiezingen te maken had. Bij item Q16 in het codeboek werd aangegeven in welke eenheid het onderwerp waarover op dat moment werd gesproken was geïnitieerd. Als van de eenheden die het onderwerp initieerden de intentie van de vraag wordt bekeken, valt op dan dit in meer dan de helft van de keren middels een Open vraag gebeurt. Uit tabel 3 bleek eerder juist dat slechts 36,4 procent van het totaal aantal gestelde vragen een Open vraag was. Van alle vragen samen wordt 60,6 procent door middel van een Ja/Nee-vraag gesteld.

Tabel 34: Vraag intentie (Q07) van eenheden waarin gespreksonderwerpen werden geïnitieerd (Q16) in procenten

Open vraag	52,4
Ja/Nee-vraag	45,0
Keuzevraag	2,6

Het lijkt er zodoende op dat interviewers er de voorkeur aan geven een nieuw verzoek als een Open vraag te brengen. Dit is echter enigszins in strijd met de gegevens uit tabel 8, waaruit bleek dat een interview in 57,1 procent van de gevallen met een Ja/Nee-vraag begint. Onder de vraagstellers blijkt Mingelen overigens 1/3^e van alle nieuwe gespreksonderwerpen te initiëren. Huys en Fransen doen dit het minst vaak.

Tabel 35: Vraagsteller (Q04) van eenheden waarin gespreksonderwerpen werden geïnitieerd (Q16) in procenten

Clairy Polak	17,7
Joost Karhof	18,8
Twan Huys	6,3
Ferdinand Fransen	6,3
Rob Trip	10,7
Ferry Mingelen	33,2
Sven Kockelmann	7,0
Andere tafelgast	n.v.t.

6.6 Vergelijking tussen codeurs

Om te zien of dit onderzoek wanneer het meerdere keren uitgevoerd wordt dezelfde gegeven zou voortbrengen, is een klein deel van het geanalyseerde materiaal dubbel gecodeerd. De overeenkomsten tussen de coderingen van beide codeurs worden in deze paragraaf getoond. Per item in het codeboek geeft tabel 36 het percentage gelijkheid tussen de twee codeurs weer. Alle onderstaande overeenkomstige percentages bij elkaar opgeteld is gemiddeld 85,7 procent. Bij de meeste codeboek items komen de gegevens van de codeurs rond de 80 tot 100 procent overeen. Over een belangrijk item, de gegeven reactie (Q17), komen de antwoorden van beide codeurs echter redelijk weinig overeen, namelijk voor 72 procent. Ook over de reden waarom een reactie werd onderbroken verschilde de observatie van beide codeurs behoorlijk.

In welk eenheid het onderwerp werd geïnitieerd is zo verschillend gecodeerd, een overeenkomst van 59,3 procent, dat de cijfers hierover aanzienlijk aan betrouwbaarheid verliezen. De reden van de verschillende weergave in welke eenheid een onderwerp werd geïnitieerd, kan komen door een andere notering van het type eenheid (Q02). Wanneer een andere tafelgast tijdens het interview bijvoorbeeld spontaan een korte opmerking plaatste, kan de ene codeur dat als eenheid type 2 genoteerd hebben terwijl de ander die uiting negeerde. Zo ontstaat al snel discrepantie tussen de nummering van eenheden.

Tabel 36: Percentage overeenkomende codes tussen beide codeurs per codeboek item³

Vraagsteller (V06)	96,8
Vraag, intentie (Q07)	87,5
Vraag, vorm (Q08)	78,1
Vraag, verzoek om (Q09)	84,3
Aanvullende vraag (Q10)	78,1
Herhaalde vraag (Q11)	96,8
Antwoord eerdere vraag onbevredigend (Q12)	100,0
Verzoek om specifieke informatie (Q13)	93,7
Vraag onderbroken door (Q14)	96,8
Reden onderbreking vraag(Q15)	96,8
Onderwerp geïnitieerd in eenheid (Q16)	59,3
Reactie (Q17)	71,9
Antwoord onderbroken door (Q18)	90,6
Reden onderbreking antwoord (Q19)	75,0

Behalve de overeenkomst per item in het codeboek is voor iedere eenheid afzonderlijk die dubbel gecodeerd is ook berekend wat de gemiddelde overeenkomst tussen beide codeurs was. De eenheden zijn hieronder met het bijbehorende Interview- en Eenheidsnummer genoteerd.

³ Met uitzondering van Q20 en items als 'naam programma' en 'datum' die slechts op één manier geïnterpreteerd kunnen worden.

Overigens is dit gemiddelde niet op alle codeboek items is gebaseerd, enkel op degene die anders geïnterpreteerd kunnen worden.

Tabel 37: Gemiddeld percentage overeenkomende codes tussen beide codeurs per intervieweenheid (E) bij codeboek items Q4 en Q6-Q19

(E) 4.1	100,0
(E) 4.2	93,3
(E) 4.3	100,0
(E) 4.4	93,3
(E) 4.5	93,3
(E) 4.6	93,3
(E) 4.7	100,0
(E) 4.8	80,0
(E) 4.10	86,7
(E) 4.13	80,0
(E) 4.14	73,3
(E) 4.16	93,3
(E) 4.17	93,3
(E) 4.18	86,7
(E) 4.19	93,3
(E) 4.20	80,0
(E) 4.24	80,0
(E) 4.26	66,6
(E) 4.29	86,6
(E) 4.30	93,3
(E) 4.32	60,0
(E) 4.33	80,0
(E) 6.1	100,0
(E) 6.3	100,0
(E) 6.5	93,3
(E) 6.9	73,3
(E) 6.17	86,6
(E) 6.18	100,0
(E) 6.20	53,3
(E) 6.21	93,3
(E) 6.22	80,0
(E) 6.25	100,0

Zeven van de 32 dubbel gecodeerde eenheden komen voor 100 procent overeen. Over Eenheid 6.20 bestaat de minste overeenkomst, de codeurs zijn het daar voor slechts 53,3 procent eens.

6.7 Overeenkomst en verschil internationaal onderzoek

Uit onderzoek van Bull blijkt dat het percentage vragen dat diverse interviewers aan belangrijke politici stelden voor het merendeel gesloten is (Gnisci, 2003). Hiermee worden vragen bedoeld waarop men enkel ja of nee kan antwoorden, in dit onderzoek Ja/Nee-vragen genoemd. Volgens de studie van Bull bestaat 71,5 procent zodoende uit gesloten en 23,2 procent uit open vragen (ibid.).

Dit komt redelijk overeen met de resultaten uit deze studie: hierin werden percentages van 36,4 Open vragen, 60,6 Ja/Nee-vragen en 3,0 Keuzevragen gemeten.

Harris concludeert uit onderzoek dat politici op minder dan 40 procent van de vragen een direct antwoord geven (1991). Zij maakte bij de reacties onderscheid tussen directe en indirecte antwoorden en uitdagingen. Dit laatste zijn reacties die de juistheid of relevantie van het verzoek in twijfel trekken. Harris stelt verder dat dit percentage van minder dan 40 procent directe antwoorden dat politici geven, aanzienlijk lager is dan dat van andere respondenten die zij onderzocht. De mate waarop politici in haar onderzoeken een indirect antwoord gaven, iets meer dan 37 procent, is bovendien twee keer zo hoog als dat van andere beroepsgroepen (1991: 92). Volgens Harris is de wijdverspreide publieke perceptie dat politici vragen minder goed beantwoorden om die reden niet slechts een fantasie, maar kan het aan empirisch bewijs gekoppeld worden.

Eerder zijn ook al de studies van Bull et al. naar interviews met de Britse leiders Thatcher en Kinnock genoemd. Daaruit bleek dat eveneens dat de politici sterk de neiging hebben directe antwoorden te vermijden: het meest gegeven antwoord in die onderzoeken was een non-antwoord te zijn. Indirecte antwoorden gaven Thatcher en Kinnock weinig, het percentage 'antwoord' dat zij bezorgden was respectievelijk 37 procent en 39 procent (Gnisci et al., 2003: 390).

Dit komt niet geheel overeen met de uitkomst van deze studie, aangezien de meest gegeven reactie door Nederlandse fractievoorzitters met 57,3 procent een antwoord was. Tussentijdse antwoorden kwamen met 26,1 procent daarna het meest voor.

Uit de studie van Bull en Mayer kwam echter ook naar voren dat bij niet-politieke interviews gemiddeld 79 procent van de vragen werd beantwoord. In vergelijking daarmee lijkt het percentage van 57 antwoorden van Nederlandse fractievoorzitters ineens beduidend minder.

6.8 Conclusie

Na de bespreking van de resultaten wordt in deze paragraaf getracht een antwoord te geven op de deelvragen.

Deelvraag 1: Is er verschil te constateren in de mate waarop vragen van het ene type in meer gevallen de verzochte informatie bezorgen dan andere typen en zo ja welk?

Hierin is inderdaad enig verschil te constateren. Tabel 11 toonde aan dat Ja/Nee-vragen 78,3 procent van de standaard/minimale antwoorden ontlokken. Dit type vraag kreeg bovendien aanzienlijk vaker een uitweiding of duidelijk impliciete antwoord als reactie dan de andere typen.

Open vragen ontvingen daarentegen juist vaker een onduidelijk antwoord als reactie, namelijk in 75 procent van de gevallen.

Verder bleken vragen die de vorm van een stelling aannemen de meeste non-antwoorden die de relevantie van de vraag betwijfelen uit te lokken. Het percentage 'antwoorden' dat op een beleefdheidsvraag volgde, ligt juist behoorlijk hoog.

Deelvraag 2: Is er verschil te constateren in de mate waarop aanvullende en herhaalde vragen in meer gevallen de verzochte informatie bezorgen en zo ja welk?

De cijfers vertellen dat aanvullende en herhaalde vragen iets vaker een antwoord en iets minder vaak een tussenliggend antwoord ontvangen dan het totaal aantal gestelde vragen, echter zeer sterk is dit verschil niet. 58,8 Procent van de aanvullende vragen ontlokt een antwoord tegenover 57,3 van het totale gemiddelde. Voor herhaalde vragen is 59,4 procent tegenover 57,3. Het percentage non-antwoorden dat op een herhaalde vraag volgde lag daarentegen weer hoger dan het gemiddelde, hoewel een herhaling minder vaak een tussenliggend antwoord oplevert. Tussen aanvullende en herhaalde vragen zelf is het onderlinge verschil bovendien zeer klein, zij het dat een herhaling vaker non-antwoorden oproept dan tussenliggende antwoorden.

Deelvraag 3: Is er verschil te constateren in de mate waarop de ene fractievoorzitter in meer gevallen de verzochte informatie bezorgt dan de ander en zo ja welk?

Hoewel een vergelijking tussen fractievoorzitters onderling gezien het beperkte aantal gegevens verminderde betrouwbaarheid heeft, valt enig verschil te constateren in de mate waarop fractievoorzitters de verzochte informatie bezorgen. Zo lijkt Jan Marijnissen het grootste aantal en Mark Rutte het minst grote aantal vragen te beantwoorden. Onder fractievoorzitters varieert het percentage van door hen gegeven 'antwoorden' van 42,9 tot 85,7 procent. Dit is een verschil van 42,8 procent.

Dit onderlinge verschil bij non-antwoorden is 20,3 procent. Jan Marijnissen, Femke Halsema en Wouter Bos zijn de drie fractievoorzitters die de meeste verzochte informatie lijken te bezorgen. Premier Jan Peter Balkenende reageert in 53,7 procent van de gevallen met een antwoord, bij 26,8 procent met een tussenliggend en 17,1 procent met een non-antwoord. Bij de overige reacties werd hij onderbroken of was het antwoord onverstaaanbaar.

Deelvraag 4: Is er verschil te constateren in de mate waarop de ene interviewer in meer gevallen de verzochte informatie ontvangt dan de ander en zo ja welk?

Dit is eveneens enigszins het geval, zoals bleek uit tabel 13A en B. Clairy Polak ontving relatief

gezien het meest een antwoord als reactie, alle drie typen antwoord opgeteld zelfs 67,3 procent. Sven Kockelmann lijkt daarentegen het minst vaak een antwoord als reactie op zijn vragen te krijgen: fractievoorzitters reageren op hem relatief gezien het vaakst met een tussenliggend antwoord. Rob Trip en Ferdinand Fransen ontvangen de minste non-antwoorden als reactie, het aantal tussenliggende antwoorden dat zij ontvangen is echter aan de hoge kant. Clair Polak, Joost Karhof en Twan Huys zijn de drie interviewers die het vaakst een uitwendend antwoord ontvangen. Dit zijn toevallig de drie interviewers van het programma *NOVA/Den Haag Vandaag*.

7

CONCLUSIE

7.1 Inleiding

Nu het onderzoek is uitgevoerd, verwerkt en de resultaten ervan zijn besproken, rest ons nog één afsluitend hoofdstuk waarin de gehele onderzoeksmaterie samengevat de revue passeert. Allereerst wordt nogmaals kort ingegaan op de onderzoeksmethode en de theorie. Vervolgens komen de hoofdpunten van de resultaten aan bod om de centrale vraag te kunnen beantwoorden. Tenslotte volgen aanbevelingen van de auteur voor eventueel vervolg onderzoek.

7.2 Onderzoek

Deze scriptie had ten doel enige inzage te krijgen in de vraag of Nederlandse politici de informatie bezorgen waarnaar journalisten in interviews op zoek zijn. Deze kwestie werd als relevant en interessant ingeschat, aangezien televisie-interviews tegenwoordig wereldwijd een van de meest gebruikte en ontwikkelde formats voor politieke communicatie zijn.

Gezien het belang van deze interviews met politici is voor deze master thesis besloten onderzoek te doen naar de televisie-interviews die de fractievoorzitters van Nederlandse politieke partijen in de maand voorafgaand aan de Tweede Kamerverkiezingen van 2006 gaven in de televisieprogramma's *Buitenhof*, *EénVandaag* en *NOVA/Den Haag Vandaag*. Hiervoor is een kwantitatief onderzoek uitgevoerd. De interviews zijn gecodeerd door middel van een voor deze studie ontwikkeld codeboek dat het mogelijk maakte de vragen en antwoorden van zowel journalisten als fractievoorzitters te analyseren.

Met name onderzoekers Bavelas et al., Bull, Mayer en Harris deden veel onderzoek naar ditzelfde onderzoeksgebied. Uit studies van Bull et al. naar de beantwoording van vragen door de Britse leiders Thatcher en Kinnock bleek dat politici sterk de neiging hebben directe antwoorden te vermijden. Ook Harris concludeerde uit individueel onderzoek dat politici op slechts rond de 39 procent van de vragen een direct antwoord geven. Dat percentage lag aanzienlijk lager dan dat van andere beroepsgroepen die zij onderzocht. Volgens haar is de publieke perceptie dat politici vragen minder goed beantwoorden zodoende geen fantasie, maar kan het gekoppeld worden aan empirisch bewijs.

7.3 Beantwoording centrale vraag

Allereerst zullen de vier deelvragen kort samengevat worden alvorens een antwoord te geven op de centrale vraag:

Deelvraag 1: *Is er verschil te constateren in de mate waarop vragen van het ene type in meer gevallen de verzochte informatie bezorgen dan andere typen en zo ja welk?*

Ja/Nee-vragen ontlocken 78,3 procent van de standaard/minimale antwoorden. Ook kwam hierop vaker een uitweiding of duidelijk impliciete antwoord als reactie. Open vragen ontvingen in 75 procent van de gevallen juist een onduidelijk antwoord. Stellingen bleken bovendien de meeste non-antwoorden die de relevantie van de vraag betwijfelen op te roepen.

Deelvraag 2: *Is er verschil te constateren in de mate waarop aanvullende en herhaalde vragen in meer gevallen de verzochte informatie bezorgen en zo ja welk?*

Aanvullende en herhaalde vragen ontvangen iets vaker een antwoord en iets minder vaak een tussenliggend antwoord dan het totaal aantal gestelde vragen: 58,8 procent van de aanvullende vragen levert een antwoord op tegenover 57,3 van het totale gemiddelde. Voor herhaalde vragen is dit 59,4 procent tegenover 57,3.

Deelvraag 3: *Is er verschil te constateren in de mate waarop de ene fractievoorzitter in meer gevallen de verzochte informatie bezorgt dan de ander en zo ja welk?*

Hierin lijkt inderdaad enig verschil te zijn. Zo lijkt Jan Marijnissen het grootste aantal en Mark Rutte het minst grote aantal vragen te beantwoorden. Premier Jan Peter Balkenende reageert in 53,7 procent van de gevallen met een antwoord, bij 26,8 procent met een tussenliggend en 17,1 procent met een non-antwoord. Bij de overige reacties werd hij onderbroken of was het antwoord onverstaaanbaar.

Deelvraag 4: *Is er verschil te constateren in de mate waarop de ene interviewer in meer gevallen de verzochte informatie ontvangt dan de ander en zo ja welk?*

Ja, Clairy Polak ontving relatief gezien het meest een antwoord als reactie: 67,3 procent. Clairy Polak, Joost Karhof en Twan Huys zijn bovendien de drie interviewers die het vaakst een uitwendend antwoord ontvangen.

Nu deze vragen behandeld zijn, kan getracht worden een antwoord op de centrale vraag te vinden. De centrale vraag van deze studie is:

In hoeverre gaven de fractievoorzitters van Nederlandse politieke partijen heldere beantwoording aan vragen die hen werden gesteld tijdens interviews in de televisieprogramma's Buitenhof, EénVandaag en NOVA/Den Haag Vandaag, in de maand voorafgaand aan de Tweede Kamerverkiezingen van 2006?

Wat uit de cijfers van dit onderzoek naar voren komt, is dat de Nederlandse fractievoorzitters enigszins betere beantwoording lijken te geven aan vragen dan de Britse in vergelijkbaar onderzoek deden. Lag het percentage beantwoorde vragen bij Britse politici namelijk rond de

40 procent, de onderzochte Nederlandse fractievoorzitters beantwoordden gemiddeld 57,3 procent van de vragen.

Het uitweidende antwoord werd met 42,7 procent bovendien het meest gegeven. Na het 'antwoord' was de meest voorkomende reactie een 'tussenliggend antwoord', namelijk in 26 procent van de gevallen. 14,2 Procent van de antwoorden betrof een 'non-antwoord'. Van 2,4 procent van de reacties was onduidelijk welk antwoord de geïnterviewde zou hebben gegeven aangezien hij of zij werd onderbroken of onverstaaenbaar was.

60,6 Procent van de in dit onderzoek geanalyseerde vragen bestaat uit een Ja/Nee-vraag, Open vragen nemen 36,4 procent van het totaal voor hun rekening. Keuzevragen kwamen weinig voor, bij slechts 3 procent van de vragen. Bovendien betrof bijna 80 procent van de gestelde vragen een directe vraag, het op twee na hoogste percentage nam de vorm van een stelling aan. Het onderwerp waarop de gestelde vragen het meest betrekking hadden was de eigen politieke partij van de geïnterviewde in relatie tot de Tweede Kamerverkiezingen. Bijna 40 procent ging hierover. Alles bij elkaar had nagenoeg het totaal aantal interviews betrekking op de politiek: slechts 3,9 procent van de vragen ging over een persoonlijk of ander onderwerp. Verder werd 60 procent van de reacties niet onderbroken, wat wil zeggen dat dit bij 4 van de tien antwoorden wel het geval was.

Over het totaal aantal codeboek items kwamen de twee codeurs gemiddeld 85,7 procent overeen. Over een belangrijk item, de gegeven reactie (Q17), komen de antwoorden van beide codeurs echter het minst overeen, namelijk voor 72 procent.

In welk eenheid het onderwerp werd geïnitieerd is zo verschillend gecodeerd, een overeenkomst van 59,3 procent, dat de cijfers hierover aanzienlijk aan betrouwbaarheid verliezen.

7.4 Vervolg onderzoek

Ander interessant onderzoek zou specifiek over de interviewtechnieken van vraagstellers kunnen gaan, welke strategieën interviewers toepassen om bepaalde informatie boven tafel te krijgen.

Ook kan hetzelfde onderzoek van deze thesis in vergelijking met andere respondenten gedaan worden, zoals Harris ook deed. Zo valt te beantwoording van vragen onder politici te vergelijken met bijvoorbeeld andere beroepsgroepen.

Verder kan een studie naar de manier waarop politici controle over gesprekken proberen te krijgen de moeite waard zijn. Lukt het ze de standpunten van hun partij naar voren te brengen? Slaagt de ene politicus hier beter in dan de ander?

BIJLAGE 1	Codeboek.....	85
BIJLAGE 2	Codeerblad.....	99
BIJLAGE 3	Databank gecodeerde programma's.....	101

CODEBOEK

VRAGEN OVER INTERVIEW ALS GEHEEL:

V01. Identificatienummer interview...(opeenvolgend)

V02. Naam televisieprogramma

1. Buitenhof
2. EénVandaag/ NOS Actueel
3. NOVA/Den Haag Vandaag

V03. Datum uitzending.....

V04. Codeerdatum.....

V05. Lengte interview in minuten.....(tijden invullen)

V06. Naam interviewer(s) (meer keuzen mogelijk)

1. Clary Polak
2. Joost Karhof
3. Twan Huys
4. Ferdinand Fransen
5. Karel vd Graaf
6. Peter van Ingen
7. Rob Trip
8. Tijs vd Brink
9. Ferry Mingelen
10. Sven Kockelmann
90. Anders, nl. ....

V07. Naam geïnterviewde

1. Jan Peter Balkenende (CDA)
2. Wouter Bos (PvdA)
3. Jan Marijnissen (SP)
4. Mark Rutte (VVD)
5. André Rouvoet (CU)
6. Femke Halsema (GL)
7. Marco Pastors (1NL)
8. Geert Wilders (PvdV)
9. Alexander Pechtold (D66)
10. Marianne Thieme (Pvd)
90. Andere fractievoorzitter, nl. ....

V08. Naam codeur:

1. Nicole Carlier
2. Ander, nl.....

VRAGEN PER EENHEID:**Deel 1: Introductie****Q01. Identificatienummer interview...(=V01)****Q02. Type Eenheid**

0. Onderbroken vraag (onduidelijk verzoek, alleen **Q05, Q14 en Q15** beantwoorden)
1. Vraag/Antwoord
2. Interview met andere tafelgast(en) (alleen **Q05** beantwoorden)
3. Geïnterviewde gaat in op uitlating tafelgast zonder dat die een vraag stelde
(alleen **Q05** beantwoorden)
4. Live overschakeling, bijv. naar verslaggever elders (alleen **Q05** beantwoorden)
5. Filmpje/reportage, niet live (alleen **Q05** beantwoorden)
6. Afsluiting interview door interviewer (alleen **Q05** beantwoorden)
7. Ruis/onbegrijpelijke taal (alleen **Q05** beantwoorden)
9. Anders, nl. ....(alleen **Q05** beantwoorden)

Q03. Eerste 4 woorden vraag.....**Q04. Vraagsteller:**

0. Enige interviewer
1. 1e interviewer... (nr. V06 vermelden)
2. 2^e interviewer... (nr. V06 vermelden)
3. Tafelgast
9. Ander, nl.....

Q05. Nummer Eenheid.....(opeenvolgend)**Deel 2: Vraag****Q06. Vraagonderdeel**

0. Enkelvoudige vraag	(Enkelvoudig verzoek in 1 vraag, vb: 'Gaat u in het kabinet zitten?')
1. Eerste element combivraag	(Tweevoudig verzoek in 1 vraag, 1 ^e verzoek: vb: 'Gaat u in het kabinet zitten...')
2. Tweede element combivraag	(Tweevoudig verzoek in 1 vraag, 2 ^e verzoek: vb: '..en wie wordt dan premier?')
3. Derde element combivraag	(Eventueel derde verzoek in 1 vraag)
9. Vierde element of meer	

Q07. Vraag, intentie:

1. **Open vraag** (Meestal een **W-vraag** (wie/wat/waar etc.), verzoekend om **informatie/mening/gevoelens** of anders)
2. **Ja/Nee-vraag** (**Gesloten vraag** verzoekend om **bevestiging** of **ontkenning** van de vraag).
3. **Keuzevraag** (Verzoekend om keuze tussen **twee of meer alternatieven**).
9. **Anders, nl. ....**

Q08. Vraag, vorm:

1. **Directe vraag** (Standaard: vb: 'Vreest u voor de SP?', minimaal 3 woorden)
2. **Beleefdheidsvraag** (vb: 'Zou u kunnen vertellen hoe u over de SP denkt?')
3. **Zeer korte vraag** (max. 1 of 2 woorden, vb: 'U vreest?')
4. **Stelling** (Geen vragende vorm, maar indirect toch verzoekend om een reactie, vb: 'Er wordt gezegd dat u voor de SP vreest'.)
9. **Anders, nl.....**

Q09. Verzoek om:

1. Feit, taak of plan m.b.t. **Tweede Kamer Verkiezingen 2006** (algemeen)
2. Feit, taak of plan specifiek m.b.t. **politieke partij** geïnterviewde, **Tweede Kamer Verkiezingen 2006** gerelateerd
3. Feit, taak of plan m.b.t. **politieke partij** geïnterviewde, **niet verkiezing gerelateerd**
4. Feit, taak of plan m.b.t. **Nederlandse/ internationale politiek** (algemeen)
5. Feit, idee of plan m.b.t. **niet-politieke** onderwerpen
6. **Persoonlijke** mening, attitude of gevoelens geïnterviewde
9. **Anders, nl.....**

Q10. Aanvullende vraag: (herhaling eerder verzoek door **aanvulling of aanpassing**)

0. N.v.t.
1. Ja, nl. op Eenheid nummer...(Q05)

Q11. Herhaalde vraag: (herhaling eerder verzoek, zonder aanvulling of aanpassing)

0. N.v.t.
1. Ja, nl. van Eenheid nummer...(Q05)

Deel 3: Vraag, overig**Q12. Interviewer geeft aan gegeven antwoord onbevredigend te vinden:**

0. N.v.t.
1. Ja, nl. antwoord uit Eenheid nummer...(Q05)

Q13. Interviewer geeft specifiek aan naar bepaalde informatie te verlangen:

0. N.v.t.
1. Ja, nl. verzoek uit Eenheid nummer...(Q05)

Q14. Gestelde vraag onderbroken door:

0. N.v.t.
1. Interviewer
2. Geïnterviewde
3. Andere tafelgast
9. Anders, nl. ....

Q15. Oorzaak in rede vallen

0. N.v.t.
1. Verduidelijking/ continuering eerdere vraag
2. Verduidelijking/ continuering eerdere reactie
3. Continuering reactie over nieuw onderwerp
4. Anders, nl. ....
9. Onduidelijk

Q16. Huidig gespreksonderwerp geïnitieerd in Eenheid nummer:... (Q05)**Deel 4: Reactie****Q17. Reactie****A. Antwoord**

11. Standaard/ minimaal	(alleen de belangrijkste informatie die werd verzocht wordt gegeven)
12. Uitweiding	(behalve de belangrijkste informatie die werd verzocht wordt ook aanvullende informatie gegeven)
13. Helder impliciet	(d.m.v. aanvullende informatie wordt de belangrijkste informatie die werd verzocht zonder het daadwerkelijk uit te spreken toch duidelijk gegeven)
19. Anders, nl.	

B. Non-antwoord

21. Zwijgen
22. Totaal geen verzochte informatie, keuze of mening gegeven
(reactie **kan ook ander** dan huidig **gespreksonderwerp betreffen**)
23. Relevantie, juistheid of formulering van vraag in twijfel getrokken
24. Excuseren of weigeren (geeft aan dat het (nu) **niet mogelijk** is te antwoorden)
25. Verzoek om toelichting van de vraag

29. Anders, nl.....

C. Tussenliggend antwoord

31. Onvoldoende specifieke bewoording

(**dubieuze bewoording** als 'waarschijnlijk' of een **ander alternatief** dan gestelde opties gekozen)

32. Niet concrete of onvolledige reactie

(gaat in op gevraagde en geeft **enigszins** maar **niet concreet** de verzochte informatie)

39. Anders, nl. ....

D. Onduidelijk antwoord

41. In de rede gevallen

42. Onverstaanbaar

49. Anders, nl. ....

Deel 5: Reactie, overig

Q18. Antwoord onderbroken door

- 0. N.v.t.
- 1. Interviewer, nl. nummer (V06):...
- 2. Andere tafelgast
- 9. Anders, nl.....

Q19. Oorzaak in rede vallen

- 0. N.v.t.
- 1. Irrelevant antwoord of *off-topic*
- 2. Ander mengt zich in gesprek
- 3. Vraag beantwoord, (te) lange uitweiding
- 9. Anders, nl. ....
- 90. Onduidelijk

Deel 6: Afronding

Q20. Interessante Eenheid om voor onderzoek te onthouden/ citeren:

- 0. N.v.t.
- 1. Ja, reden.....

ALFABETISCHE DEFINITIELIJST:

- **Aanvullende vraag:** De aanvullende vraag haakt in op een verzoek uit een eerdere (veelal de direct voorgaande) eenheid. In een nieuwe eenheid verzoekt de interviewer via een aanvullende vraag op het eerdere verzoek of een kleine aanpassing hierop nogmaals om nagenoeg hetzelfde. Dit wordt (meestal) gedaan wanneer de reactie op deze eerder gestelde vraag een non-antwoord of onduidelijk is.

Voorbeeld aanvullende vraag:

1^e eenheid: Vraag *“Wat is er aan de hand met uw partij, in de peilingen staat het er slecht voor”*, antwoord: *“Het gaat inderdaad minder goed dan wij van te voren verwachtten”*.

2^e eenheid: Aanvullende vraag: *“Jullie staan nu op tien zetels, waarom gaat het zo slecht?”*

Dit voorbeeld toont dat het uiterlijk van een aanvullende vraag anders kan zijn dan de vraag waarop het een aanvulling. Echter, de interviewer doelt in beide vragen op nagenoeg dezelfde informatie. Hij stelt dat het slecht gaat met de geïnterviewde zijn partij en wil daar een mening of informatie over ontvangen. Het antwoord op de eerste vraag was onbevredigend, aangezien de geïnterviewde enkel inging op de lagere peilingen en de vraag naar de oorzaak daarvan negeerde (tussenliggend antwoord, niet concrete reactie).

- **Analyse-eenheid:** Een analyse-eenheid is dat onderdeel van het te analyseren materiaal waaraan kenmerken toegekend worden en om die reden als eigen entiteit onderzocht wordt. De analyse-eenheid maakt zodoende de basis uit van de eigenlijke inhoudsanalyse. Deze studie beschouwt ieder koppel van een vraag en de bijbehorende reactie als één analyse-eenheid (ook zwijgen geldt, namelijk als non-antwoord). De eenheid eindigt op het moment dat de interviewer (of een andere tafelgenoot) het woord opnieuw neemt. Deze sets van vraag- en antwoordeenheden worden in deze studie kortweg met de term ‘eenheid’ (E) aangeduid.

Voorbeelden van de (analyse)-eenheid:

Vb. 1:

Vraag: *“Hoe gaat het met u?”*

Reactie: *“Goed”*.

-----einde analyse-eenheid

Vb. 2:

Vraag: *“Meneer Bos, vreest u voor het succes van de SP?”*

Reactie: *“Wat denkt u zelf?”*

-----einde analyse-eenheid

Vraag: *“De SP doet het in de peilingen beter dan de PvdA, u moet zich daar toch druk om maken.”*

Reactie: *“Dat heeft geen zin, wij doen er alles aan om straks zoveel mogelijk stemmen te krijgen.”*

-----einde analyse-eenheid

Vb. 3:

Vraag: *“U zegt: “Het grootste probleem is dat het niet goed gaat in de peilingen”. Ligt dat aan u?”*

Reactie: *“Als ik kijk naar de peilingen nadat ik de lijsttrekkerverkiezingen had gewonnen tot eind augustus zie je dat we zelfs een hoogtepunt bereiken van 35 zetels. We staan nu in dezelfde peiling op 25 zetels. Maar als ik..(onderbreking).”*

-----einde analyse-eenheid

Vraag: *“Ligt dat aan u?”*

- **Antwoord:** een reactie op een gestelde vraag. Zelfs wanneer de reactie wordt onderbroken en daardoor onduidelijk is, telt dit als een gegeven antwoord (onduidelijk antwoord, in de rede gevallen). Ook zwijgen telt in deze studie als antwoord wanneer op dat moment een reactie wordt verwacht (non-antwoord, zwijgen).

Of een gegeven reactie als passend antwoord op een vraag kan worden beschouwd, hangt af van de **intentie** en de **vorm** van de vraag.

Dit onderzoek codeert de volgende typen vraag **intenties** (Q07):

- **Open vragen** verzoeken via een vragend voornaamwoord om een ontbrekende variabele. Wanneer de geïnterviewde deze ontbrekende waarde geeft, kan gesteld worden dat de vraag beantwoord is. Vb.: *“Wanneer is de campagne geslaagd?”*, antwoord: *“Bij 25 zetels zou ik tevreden zijn”*.

Voor de meest voorkomende vragend voornaamwoorden volgt hieronder een specificatie van de betreffende ontbrekende variabele waarnaar verzocht wordt:

- *wat*: selectie uit een onbepaald aantal mogelijkheden of om de specificatie van een bedrag, aantal of soort.

- *wanneer*: op welk tijdstip, bij welke gelegenheid, in welk geval of onder welke omstandigheden.

- *waarom*: een reden, op grond waarvan of met welke doel wordt iets gedaan.

- *wie*: een persoon of personen.

- *hoe*: op welke manier, in welke mate.

- *welke*: een keuze uit een vastgesteld of onbepaald geheel van personen, objecten of alternatieven.

- *waar*: een bepaalde plek, positie of toestand.

- Een **Ja/Nee-vraag** verlangt naar een ontkenning of bevestiging van het gestelde, meestal geuit als ‘ja’ of ‘nee’. Bij een bevestiging of ontkenning van de vraag kan de reactie als een antwoord beschouwd worden.

De woorden 'ja' of 'nee' hoeven echter niet expliciet gebruikt te worden, reacties als 'zeker', 'absoluut' of 'inderdaad' gelden eveneens. Voorwaarde hierbij is dat de ontkenning dan wel bevestiging duidelijk en ondubbelzinnig dient te zijn. Ambigue antwoorden als 'waarschijnlijk wel', 'als het goed is niet' of 'misschien' gelden als tussenliggend antwoord (onvoldoende specifieke bewoording). Dit gezien het feit dat ze de vraag niet expliciet bevestigen of ontkennen.

N.B.: 'Ja' en 'nee' kunnen geuit worden zonder dat ze de vraag ontkennen of bevestigen, vb.: vraag: *"Gaat deze opmerking u stemmen kosten?"*, antwoord: *"Ja, ik heb dat nooit gezegd, niet met die woorden in elk geval"*. Ondanks het 'ja' ontkent noch bevestigt dit antwoord de vraag en geldt om die reden niet als antwoord (non-antwoord, relevantie, juistheid of formulering vraag in twijfel getrokken).

- **Keuzevragen:** de geïnterviewde wordt gevraagd te kiezen tussen twee of meerdere opties (hiermee wordt niet de keuze tussen het wel of niet eens zijn met een vraag bedoeld). Als voor één van de opties wordt gekozen, vormt de reactie een antwoord, vb.: vraag: *"Met wie prefereert u een coalitie te vormen: de SP of de PvdA?"*, antwoord: *"Wij delen meer standpunten met de PvdA waardoor samenwerking met hun het meest logisch lijkt"*.

Echter, wanneer de geïnterviewde fractievoorzitter een alternatief antwoord op de vraag geeft en zodoende geen keuze maakt tussen de gestelde opties, geldt dit als tussenliggend antwoord. Vb.: vraag: *"Met wie prefereert u een coalitie te vormen: de SP of de PvdA?"*, antwoord: *"Het zou in principe met allebei mogelijk zijn"*. Ondanks dat dit antwoord informatie verstrekt, beantwoordt het niet specifiek aan de vraag.

In het geval dat de geïnterviewde geen van de keuzemogelijkheden noch een relevante alternatieve keuze aandraagt, geldt de reactie als non-antwoord (totaal geen verzochte informatie, keuze of mening gegeven).

Ook de **vorm** van een vraag bepaalt of de reactie als antwoord geldt:

- **Directe vragen** beginnen vrijwel altijd met een werkwoord of vragend voornaamwoord, hebben een vragende vorm en verzoeken rechtstreeks om de beoogde informatie, vb.: *"Vreest u voor de SP?"*. Vanwege het duidelijke verzoek is van dit type vragen redelijk gemakkelijk te bepalen of het is beantwoordt.

- **Beleefdheidsvraag:** uit respect of hoffelijkheid stellen interviewers een vraag soms in een beleefde vorm, vb.: *"Zou u kunnen vertellen hoe u over een samenwerking met de PvdA denkt?"*. De interviewer wil uiteraard niet weten of de geïnterviewde *in staat is* te vertellen hoe hij over deze samenwerking denkt, maar wat diens ideeën daarover zijn. Louter *"Ja, dat kan ik"* als antwoord op deze vraag zou ongepast en zelfs onbeleefd zijn. Reacties die geen antwoord geven op het werkelijk verzoek

worden dan ook als non-antwoord beschouwd. Met andere woorden, dit onderzoek gaat niet uit van het *letterlijke*, maar van het *werkelijke verzoek* dat in een vraag verscholen ligt. Deze voorbeeldvraag hoort daarom opgevat te worden als: “*Hoe denkt u over een samenwerking met de PvdA?*”. Op die manier kan worden bepaald of de reactie bevredigend is. De codeur dient deze interpretatie zelf te maken.

- **Zeere korte vragen** bestaan uit maximaal twee woorden en hebben een vragende vorm, vb.: “*U vreest?*”. Reacties hierop dienen op dezelfde manier te worden geïnterpreteerd als die op directe vragen.

- **Stellingen** van de interviewer zelf of geciteerde en indirecte vragen hebben geen vragende vorm. Echter, ze dienen wel als vraag te worden opgevat aangezien ze indirect om informatie verzoeken. Vb.: “*Negen zetels kwijt: het is een zwarte dag voor uw partij*”. Reacties hierop dienen op dezelfde manier te worden geïnterpreteerd als die op directe vragen.

Antwoorden (dat wil zeggen reacties die de verzochte informatie bezorgen) worden in deze studie gecodeerd in de volgende categorieën:

- **standaard/ minimaal antwoord:** deze geven alleen de belangrijkste informatie waarnaar de interviewer zoekt, vb.: vraag: “*Heeft u Janssen ontmoet?*”; minimaal antwoord: “*Inderdaad*”.
- **uitweiding:** geïnterviewde geeft behalve de belangrijkste informatie waarnaar de interviewer zoekt ook aanvullende informatie, vb.: vraag: “*Heeft u Janssen ontmoet?*”; uitwendend antwoord: “*Ja, afgelopen vrijdag hebben we gedineerd in Amsterdam*”.
- **duidelijk impliciet antwoord:** door middel van enkel aanvullende informatie te geven, bezorgd de geïnterviewde impliciet, dat wil zeggen zonder het daadwerkelijk uit te spreken, de belangrijkste informatie. Vb.: vraag: “*Wilt u het gebruik van softdrugs legaliseren?*”; antwoord: “*Dat lijkt mij een horrorscenario*”.
- **Combivraag:** Eén vraag waarin twee of meerdere verzoeken besloten liggen, vb.: vraag: “*Wanneer zag u hem voor het laatst en wat hebben jullie toen besproken?*”. Combivragen worden per verzoek opgesplitst aangezien de beide vragen apart, dat wil zeggen in verschillende eenheden, gecodeerd worden. Deze onderdelen krijgen een nummer bij vraag Q06 (Vragen per Eenheid). Zie Vraagonderdeel.
- **Eenheid (E):** ieder koppel van een vraag en de bijbehorende reactie. Zie Analyse-eenheid.
- **Herhaalde vraag:** Er is sprake van een herhaalde vraag wanneer de interviewer eerder in het gesprek om bepaalde informatie verzocht en dat verzoek (nagenoeg) letterlijk herhaalt, zonder aanvulling op of aanpassing van die eerder gestelde vraag. Dit wordt gedaan wanneer de reactie op deze eerder gestelde vraag een non-antwoord of onbevredigend is.

Vb.: vraag: *“Jullie partij staat nu op tien zetels, waarom gaat het zo slecht?”*, antwoord: *“Volgens andere opiniepeilingen staan we op veertien zetels”*. Herhaalde vraag: *“Maar waarom staan jullie er zo slecht voor?”*. Van belang bij een herhaalde vraag is dat het verzoek (exact) hetzelfde blijft en dat de interviewer het verzoek niet aanvult of herformuleert met extra informatie (zie aanvullende vraag).

- **Interview:** vraaggesprek tussen personen. Hiermee wordt in deze studie enkel een live vraaggesprek tussen de interviewer(s) en de geïnterviewde fractievoorzitter bedoeld. Deze vinden plaats rond een tafel in televisiestudio's. Alle vragen die aan politici gesteld worden, zodoende ook degene die een eventuele andere tafelgast stelt, behoren tot het geanalyseerde interview. Wanneer de interviewer vervolgens met een ander spreekt, dat kan zijn een andere fractievoorzitter of een tafelgast, dient dat bij vraag Q02 als eenheid type 2 gecodeerd te worden (zie Vragen per Eenheid).

In één televisie-uitzending kunnen meerdere fractievoorzitters tegelijk aanwezig zijn. De interviews met beiden dienen uiteraard als aparte interviews gecodeerd te worden.

Bijvoorbeeld, wanneer zowel Balkenende als Bos rond de studiotafel zitten, behoren alle vragen gesteld aan Balkenende tot interviewnummer 1 en die aan Bos tot nummer 2.

Bij de interviews is van belang dat het voor de codeur begrijpelijk moet zijn wie een vraag stelt, wat het verzoek is en aan wie deze is gesteld. Wanneer dit, vanwege kortstondig debat door gespreksgenoten, door elkaar praten of andere ruis, onmogelijk valt te bepalen wordt dat korte fragment van het interview in dit onderzoek genegeerd. Fragmenten als deze dienen gecodeerd te worden als type eenheid 7: ruis/ onbegrijpelijke taal.

- **Interviewer:** degene die vragen stelt en leiding geeft aan een gestructureerd vraaggesprek.

- **Ja/Nee-vraag:** verzoekt om een bevestiging of ontkenning van de vraag, zie Vraag.

- **Keuzevraag:** verzoekt om een keuze tussen meerdere alternatieven, zie Vraag.

- **Non-antwoord:** deze reactie geeft geen van de informatie waarom werd verzocht. Dit onderzoek categoriseert non-antwoorden in:

- **zwijgen:** geïnterviewde geeft geen antwoord.

- **totaal geen verzochte informatie, keuze of mening gegeven:** Geïnterviewde gaat wel in op de vraag, maar laat na enige verzochte informatie, keuzen of een bevestiging dan wel ontkenning te geven. Het is eveneens mogelijk dat de reactie van geïnterviewde over een ander gespreksonderwerp gaat. Vb.: Vraag: *“Met wie prefereert u een coalitie te vormen: de SP of de PvdA?”*, (non)-antwoord: *“Wat zo leuk is aan verkiezingen is dat de kiezer uiteindelijk bepaalt”*.

- **relevantie, juistheid of formulering van vraag in twijfel getrokken:** de geïnterviewde geeft geen antwoord op de vraag en gaat enkel op de aard van het verzoek zelf in, vb.: vraag: *“Hoe voelt het dat jullie in de peilingen naar tien zetels zijn*

gezakt?”, (non)-antwoord: *“Ik weet niet welke peilingen u volgt, maar gisteren stonden we op dertien”*.

- **excuseren of weigeren:** de geïnterviewde weigert een vraag te beantwoorden of geeft aan dat hij daar (nu) onmogelijk antwoord op kan geven.
- **verzoek om toelichting van de vraag:** geïnterviewde heeft de vraag niet begrepen of verstaan en vraagt om verduidelijking.
- **Onduidelijk antwoord:** reacties die niet als antwoord, non-antwoord of tussenliggend antwoord gecodeerd kunnen worden, omdat de geïnterviewde in de rede werd gevallen of onverstaanbaar was.
- **Open vraag:** laat geïnterviewde in zekere mate vrij te bepalen welke en hoeveel informatie hij geeft. De vraag begint (meestal) met een vragend voornaamwoord zoals ‘wat’, zie Vraag.
- **Reactie:** de wijze hoe de geïnterviewde reageert op een gestelde vraag. Met een reactie wordt in deze studie iedere vorm van antwoord bedoeld, ook al is dit een gezwegen antwoord of onderbreekt iemand deze. Onduidelijke antwoorden tellen eveneens mee. Zie Antwoord, Non-antwoord en Tussenliggend antwoord voor de typen reacties.
- **Ruis:** wanneer de codeur onmogelijk kan bepalen wie een vraag stelt, wat het verzoek is en aan wie deze is gesteld vanwege kortstondig debat door gespreksgenoten, door elkaar praten of andere ruis. Korte fragmenten uit interviews als deze worden in dit onderzoek genegeerd en dienen gecodeerd te worden als type eenheid 7: ruis.
- **Standaard/ minimaal antwoord:** geeft enkel de belangrijkste informatie, zie Antwoord.
- **Stelling:** bewering van de interviewer of van een derde die niet de zinsbouw heeft van een vraag maar waarop wel een reactie verwacht wordt, zie Vraag.
- **Tussenliggend antwoord:** een reactie die noch als helder antwoord, noch als non-antwoord kan worden gezien. De geïnterviewde gaat wel in op de vraag, maar bezorgt de verzochte informatie slechts gedeeltelijk of niet specifiek. Dit onderzoek herkent twee typen tussenliggend antwoord:
  - **onvoldoende specifieke bewoording:** de geïnterviewde gebruikt dubieuze bewoording als ‘waarschijnlijk’ of ‘de tijd zal het leren’ of in plaats van te kiezen tussen twee alternatieven draagt hij een relevante alternatieve optie aan. Vb.: vraag: *“Met wie prefereert u een coalitie te vormen: de SP of de PvdA?”*, antwoord: *“Het zou met allebei goed mogelijk zijn”*.
  - **niet concrete of een onvolledige reactie:** geïnterviewde gaat in op de vraag en spreekt over het betreffende gespreksonderwerp, echter zonder een concreet of volledig antwoord te geven. Deze reactie zou als ‘om de vraag heen draaien’ omschreven kunnen worden. Vb.: vraag: *“Bij hoeveel zetels is de campagne geslaagd?”*, antwoord: *“Ik kan hier gaan speculeren over aantallen, maar ik doe mijn best zoveel mogelijk zetels voor onze partij te behalen. Als over een paar jaar blijkt*

dat Nederland door onze medewerking sterker en socialer is geworden, is de campagne voor mij geslaagd”.

- **Uitweidend antwoord:** geeft behalve de belangrijkste ook aanvullende informatie, zie Antwoord.

- **Variabele:** veranderlijke waarde, in dit onderzoek informatie en meningen van Nederlandse fractievoorzitters betreffend.

- **Vraagonderdeel:** Eén vraag kan meerdere verzoeken bevatten, een zogenaamde combivraag: vb.: vraag: *“Gaat u in het kabinet zitten en wie wordt er dan premier?”.*

Combivragen worden per verzoek opgesplitst aangezien de beide vragen apart, dat wil zeggen in verschillende eenheden, gecodeerd worden. Zo kan per verzoek aangegeven worden of het is beantwoord. Deze vraagonderdelen krijgen een nummer bij Q06 (Vragen per Eenheid).

- **Vraag:** een woordelijk verzoek om informatie of een mening, op welke manier dan ook. Essentieel in de bepaling of een uiting in dit onderzoek als vraag telt, is of er een begrijpelijk verzoek om informatie uit blijkt. Dat wil zeggen dat ook onderbroken zinnen waarvan desondanks duidelijk is om welke informatie ermee verzocht wordt als vragen gelden. In deze studie wordt daarbij aangenomen dat wanneer voor de codeur begrijpelijk is naar welke informatie een vraag verlangt, dit ook voor de geïnterviewde in het betreffende interview begrijpelijk was. Zodoende geldt een niet gegeven reactie op een vraag die de geïnterviewde zelf onderbreekt, maar welke wel te is verstaan, als een non-antwoord.

Uitlating als *“hmm?”*, *“tja”*, *“aha”* etc. die interviewer uit om aan te geven dat hij het antwoord wel of niet begreep, gelden in dit onderzoek *niet* als vraag en worden genegeerd. Ondanks dat uitdrukkingen als deze veelal dienen ter aansporing om meer uitleg te geven, is niet expliciet duidelijk om wat voor soort vraag het gaat (Open, Ja/Nee of Keuze) waardoor ze lastig te categoriseren zijn.

NB: als antwoord worden reacties als deze wel gecodeerd (non-antwoord).

Dit onderzoek deelt vragen in verschillende niveaus in: de **intentie**, de **vorm** en het **verzoek**. Er worden drie typen **intenties** gecodeerd, dat wil zeggen wat is de semantiek van de vraag en op wat voor informatie doelt het:

- **Open vraag:** deze verzoeken via een vragend voornaamwoord, zoals wat, wie, waarom etc., om informatie, meningen of gevoelens. Vb.: *“Wanneer is de campagne geslaagd?”.*

- **Ja/Nee-vraag:** dit is een gesloten vraag die een ontkenning of bevestiging van het verzoek of de stelling verlangt, vb.: *“Ligt dat aan u?”.* Er wordt meestal ‘ja’ of ‘nee’ op geantwoord, echter reacties als ‘zeker’, ‘absoluut niet’ of ‘inderdaad’ gelden eveneens. Voorwaarde is dat de ontkenning dan wel bevestiging duidelijk en ondubbelzinnig dient te zijn.

- **Keuzevragen:** de geïnterviewde wordt gevraagd te kiezen tussen twee of meerdere opties (hiermee wordt niet de keuze tussen het wel of niet eens zijn met een vraag bedoeld). Vb.: vraag: *“Met wie prefereert u een coalitie te vormen: de SP of de PvdA?”*, antwoord: *“Wij delen meer standpunten met de PvdA waardoor samenwerking met die partij het meest logisch lijkt”*.

De **vorm** (syntaxis) van de vraag legt de hoedanigheid ervan vast, ofwel de letterlijke zinsbouw. Dit onderzoek herkent vier vraagvormen:

- **Directe vraag:** deze beginnen met een werkwoord of vragend voornaamwoord, hebben een vragende vorm en verzoeken rechtstreeks om de beoogde informatie. Dit type is de meest gebruikte, standaard vraag, vb.: *“Vreest u voor de SP?”*. In deze studie geldt dat directe vragen uit minimaal drie woorden dienen te bestaan.
- **Beleefdheidsvraag:** uit respect of hoffelijkheid stellen interviewers een vraag soms in een beleefde vorm, vb.: *“Zou u kunnen vertellen hoe u over samenwerking met de PvdA denkt?”*. De interviewer wil uiteraard niet weten of de geïnterviewde *in staat is* te vertellen hoe hij over deze samenwerking denkt, maar wat diens ideeën erover zijn. Louter *“Ja, dat kan ik”* als antwoord op deze vraag zou ongepast en zelfs onbeleefd zijn. Een reactie die geen antwoord geeft op de werkelijk gestelde vraag wordt in deze studie dan ook als non-antwoord beschouwd. Met andere woorden, dit onderzoek gaat niet uit van het *letterlijke*, maar van het *werkelijke verzoek* dat in een vraag verscholen ligt. Deze vraag hoort daarom opgevat te worden als de vraag: *“Hoe denkt u over een samenwerking met de PvdA?”*. De codeur dient deze interpretatie zelf te maken.
- **Zeer korte vragen** bestaan uit maximaal twee woorden en eindigen met een vraagteken, vb.: *“Betuttelend?”*. In feite is dit een verkorte vorm van de directe vraag.
- **Stellingen** zijn aannamen van de interviewer zelf of geciteerde en indirecte vragen en hebben geen vragende vorm. Echter ze dienen wel als vraag te worden opgevat aangezien ze, zij het indirect, om informatie verzoeken. Vb.: *“Negen zetels kwijt: een zwarte dag voor uw partij”*.

Voorbeeld van wat in dit onderzoek **niet** als vraag wordt beschouwd:

Vb. 1:

Uiting: *“Vertelt u eens, hoe...”*

-----geen vraag: onduidelijk om welke informatie wordt verzocht.

Vb.2:

Antwoord: *“Ik ben het met die stelling dus niet eens”*.

-----einde Eenheid

Uiting: "Hmm".

-----geen vraag: interviewer geeft enkel aan het antwoord te begrijpen. Ondanks dat dit als aansporing om meer uitleg te geven opgevat kan worden, geldt een dergelijke uiting in deze studie niet als vraag, omdat niet geheel duidelijk is welke informatie verlangd wordt.

- **Vragend voornaamwoord:** woord in vragende vorm dat verwijst naar iets anders en waarmee om een ontbrekende variabele wordt verzocht, meestal uitgedrukt met de woorden wat, wanneer, waarom, wie, welke, waar en hoe.

CODEERBLAD

VRAGEN OVER INTERVIEW ALS GEHEEL

V01	Id.nr. interview: ..	V05	Lengte interview:.....
V02		V06	
V03	Datum uitz.:.....	V07	
V04	Codeerdatum:.....	V08	

VRAGEN PER EENHEID (E)

	E	E	E	E	E	E	E	E	E	E	E
Q01	(V01)	(V01)	(V01)	(V01)	(V01)	(V01)	(V01)	(V01)	(V01)	(V01)	(V01)
Q02											
Q03											
Q04											
Q05											
Q06											
Q07											
Q08											
Q09											
Q10											
Q11											
Q12											
Q13											
Q14											
Q15											
Q16											
Q17											
Q18											
Q19											
Q20											

DATABANK GECODEERDE PROGRAMMA'S:

1.	13-10-2006, <i>EénVandaag</i> : Jan Peter Balkenende	(11 minuten)
2.	22-10-2006, <i>Buitenhof</i> : Femke Halsema	(23 minuten)
3.	27-10-2006, <i>EénVandaag</i> : Jan Peter Balkenende	(10 minuten)
4.	1-11-2006, <i>NOVA</i> : Mark Rutte	(20 minuten)
5.	1-11-2006, <i>EénVandaag</i> : Mark Rutte	(11 minuten)
6.	3-11-2006, <i>NOVA</i> : André Rouvoet	(29 minuten)
7.	5-11-2006, <i>Buitenhof</i> : Jan Peter Balkenende	(29 minuten)
8.	7-11-2006, <i>NOVA</i> : Jan Marijnissen	(32 minuten)
9.	8-11-2006, <i>NOVA</i> : Femke Halsema	(26 minuten)
10.	9-11-2006, <i>NOVA</i> : Geert Wilders	(31 minuten)
11.	12-11-2006, <i>Buitenhof</i> : Mark Rutte	(32 minuten)
12.	13-11-2006, <i>NOVA</i> : André Rouvoet	(15 minuten)
13.	13-11-2006, <i>NOVA</i> : Alexander Pechtold	(15 minuten)
14.	16-11-2006, <i>NOVA</i> : Jan Peter Balkenende	(15 minuten)
15.	16-11-2006, <i>NOVA</i> : Mark Rutte	(15 minuten)
16.	19-11-2006, <i>Buitenhof</i> : Wouter Bos	(26 minuten)
17.	20-11-2006, <i>NOVA</i> : Wouter Bos	(15 minuten)
18.	20-11-2006, <i>NOVA</i> : Mark Rutte	(15 minuten)
19.	21-11-2006, <i>EénVandaag</i> : Wouter Bos	(30 minuten)
20.	21-11-2006, <i>NOVA</i> : Marco Pastors	(31 minuten)

Totaal aantal minuten: 431 minuten (7 uur, 11 minuten)

Dubbel gecodeerd door 2e codeur:

5-11-2006, <i>Buitenhof</i> : Jan Peter Balkenende	(29 minuten)
8-11-2006, <i>NOVA</i> : Femke Halsema	(26 minuten)

Totaal aantal minuten: 55 minuten (12,7procent van totaal)

Afkomstig uit online-archieven van *Buitenhof*, *EénVandaag* en *NOVA/Den Haag Vandaag*:

- *Buitenhof, Afleveringen, Buitenhof 2006*:
<http://www.vpro.nl/programma/buitenhof/afleveringen/?programs=25203666>.
- *EénVandaag, Uitzendingen*:
http://www.eenvandaag.nl/index.php?module=PX_Story&func=view&cid=13&
- *NOVA, Archief*: <http://www.novatv.nl/index.cfm?ln=nl&fuseaction=archief.main>

LITERATUUR

- Adams, S. & Hicks, W. 2001. *Interviewing for journalists*. London/ New York: Routledge.
- Bardeel J. & Cuilenburg, van J.J. 2003. *Communicatiebeleid en communicatiemarkt. Over beleid, economie en management voor de communicatiesector*. Otto Cramwinckel.
- Baum, M. 2005. *Talking the Vote: Why Presidential Candidates Hit the Talk Show Circuit*, *American Journal of Political Science* 49, (2), 213-234.
- Beattie, G. 1982. *Turn-taking and interruption in political interviews: Margaret Thatcher and Jim Callaghan compared and contrasted*, *Semiotica* 39, (1/2), 93-114.
- Beunders, H. 1994. *Nieuws, actualiteiten en informatie op televisie*. In: H. Wijffes (red.). *Omroep in Nederland. Vijfenzeventig jaar medium en maatschappij, 1919-1994*. Zwolle: uitgeverij Waanders, 138-175.
- Bourdieu, P. 1998. *Over televisie, gevolgd door: In de greep van de journalistiek*. Amsterdam: Uitgeverij Boom.
- Breakwell, G.M. 2004. *Doing social psychology research*. Oxford: British Psychological Society and Blackwell Publishing.
- Buitenhof, 2007, *Voorpagina*, <http://www.vpro.nl/programma/buitenhof/>, geraadpleegd op 11 augustus 2007.
- Buitenhof, 2007, *Afleveringen, Buitenhof 2006*, <http://www.vpro.nl/programma/buitenhof/afleveringen/?programs=25203666>, geraadpleegd tussen mei en september 2007.
- Bull, P. 1994. *On identifying questions, replies and non-replies in politic interviews*, *Journal of Language and Social Psychology* 13, (2), 115-131.

-
- Bull, P. 2000. *Equivocation and the rhetoric of modernization. An Analysis of Televised Interviews With Tony Blair in the 1997 British General Election*. *Journal of language and social psychology*, 19, (2), 222-247.
  - Bull, P.E. 2004. *Equivocation in Political Interviews*. In: G. M. Breakwell (red.). *Doing social psychology research*. Oxford: Blackwell Publishing, 205-228.
  - Clayman, S & Heritage, J. 2002. *The news interview: Journalists and public figures on the air*. Cambridge, New York: Cambridge University Press.
  - Clayman, S. 1993. *Reformulating the question: a device answering/ not answering questions in news interviews and press conferences*. *Text* 13, (2), 159- 188.
  - Croteau, D & Hoynes, W. 2006. *The business of media: corporate media and the public interest*. Thousand Oaks: Sage Publications.
  - Dickerson, P. 2001. *Disputing with care: analyzing interviewees' treatment of interviewers' prior turns in televised political interviews*. *Discourse Studies* 3, (2), 203-222.
  - Donsbach, W. & Jandura, O. 2003. *Chances and effects of authenticity: candidates of the German Federal Election in TV News*. *The Harvard International Journal of Press/Politics*, 8, (1), 49-65.
  - EénVandaag, 2007, *English, About EénVandaag*, http://www.eenvandaag.nl/index.php?module=PX_Story&func=view&cid=17, geraadpleegd op 31 juli 2007.
  - EénVandaag, 2007, *Uitzendingen*, [http://www.eenvandaag.nl/index.php?module=PX_Story&func=view&cid=13&catcheck\[2\]=on&noresult=on](http://www.eenvandaag.nl/index.php?module=PX_Story&func=view&cid=13&catcheck[2]=on&noresult=on), geraadpleegd tussen mei en september 2007.
  - Ekström, M. 2000. *Information, storytelling and attractions: TV journalism in three modes of communication*. *Media Culture & Society* 22, (4), 465 -492.

- Ekström, M. 2001. *Politicians interviewed on television news*. *Discourse & Society* 12, (5), 563-584.
- Elliott, J. & Bull, P. 1996. *A Question of Threat: Face Threats in Questions Posed During Televised Political Interviews*. *Journal of Community & Applied Social Psychology* 6, 49-72.
- Gnisci, A. & Bonaiuto M. 2003. *Grilling Politicians: Politicians' Answers to Questions in Television Interviews and Courtroom Examinations*. *Journal of Language and Social Psychology* 22, 385-413.
- Harris, S. 1991. *Evasive action: how politicians respond to questions in political interviews*. In: P. Scannell (red.). *Broadcast Talk*. London: Sage Publications, 76-99.
- Heritage, J. 2002. *The limits of questioning: negative interrogatives and hostile question content*. *Journal of Pragmatics* 34, 1427-1446.
- Kaaij, van der M. 22 november 2006. *Politici in de uitverkoop; Verkiezingscampagne 2006*. Trouw: 1.
- Lorda, C.U. & Miche, E. 2006. *Two institutional interviews: José María Aznar and Jacques Chirac on the Iraq conflict*. *Discourse & Society* 17, (4), 447-472.
- Netwerk, 2 november 2006, *Lijsttrekkers in Netwerk TV Tribunaal*, http://www.netwerk.tv/archief/3448108/193/Lijsttrekkers_in_Netwerk_TV_Tribunaal.html, geraadpleegd op 6 juli 2007.
- Neuendorf, K.A. 2002. *The Content Analysis Guidebook*. Thousand Oaks, California: Sage Publications.
- NOVA, 24 november 2005, *de NOVA-code*, http://www.novatv.nl/index.cfm?ln=nl&fuseaction=artikelen.details&achtergrond_id=8261&CFID=28574938&CFTOKEN=68369290, geraadpleegd op 22 augustus 2007.
- NOVA, 2007, *Archief*, <http://www.novatv.nl/index.cfm?ln=nl&fuseaction=archief.main>, geraadpleegd tussen mei en september 2007.

-
- NOVA, 2007, *Redactie/contact*,
<http://www.novatv.nl/index.cfm?In=nl&fuseaction=pagina.main&paginanaam=redactie>
, geraadpleegd op 31 juli 2007.
  - NPO, 2007, *De Publieke Omroep op internet, Wie wij zijn, Organisatie en Geschiedenis*, <http://portal.omroep.nl/nossites/pubom>, geraadpleegd op 31 juli 2007.
  - Prenger, M. 1997. *Vensters op de wereld. Televisie als informatieverstoffer*. In: J. Bardoel & J. Bierhoff (red.). *Media in Nederland. Feiten en structuren*. Groningen: Wolters-Noordhoff, 32-50.
  - Ridder, de J.A. 1994. *Van tekst naar informatie: ontwikkeling en toetsing van een inhoudsanalyse-instrument*. Amsterdam: proefschrift Universiteit van Amsterdam 1994.
  - Suèr, H. 1994. *Vensters op de wereld. De inzet van televisie als informatieverstoffer*. In: J. Bardoel & J. Bierhoff (red.). *Media. Feiten, structuren*. Groningen: Wolters-Noordhoff, 68-89.
  - Vos, C. 1991. *Het verleden in bewegend beeld. Inleiding in de analyse van audiovisueel materiaal*. Houten: De Haan/Unieboek.
  - Vos, C. 2004. *Bewegend verleden. Inleiding in de analyse van films en televisieprogramma's*. Amsterdam: Boom.
  - Wavereen, van M. 2004. *Interviewen, Onthullend en respectvol*. Bussum: Uitgeverij Coutinho.
  - Yeoman F. 5 april 2007, *Gordon Brown is best of a bad lot for straight talk*. Times Online, <http://www.timesonline.co.uk/tol/news/politics/article1615547.ece>, geraadpleegd op 16 april 2007.